

32-9-B-21
34.9. c. 21
3
120

I O A N N I S
BOTERI BENENSIS
DE REGIA SAPIENTIA

Libri tres .

Quibus ratio Reipub. benè , fæliciterq; ad-
ministrandæ continetur .

AD CAROLVM EMANVELEM
SERENISS. ALLOBROGVM
DVCEM, ETC.

Eiusdem.

Ad Ioannem Vincentium Pinellum,
otium honoratum.

CVM PRIVILEGIO.

M E D I O L A N I ,

Apud Pacificum Pontium . Cum licentia Superiorum .

M. D. LXXXIII.

I O A M N I S

BOTERI BENENSIS

DE REGIA SAPIENTIA

Liberus.

Ad hoc officium meo, feliciterque ad
completum perveni.

AD CAROLUM EMANUELEM

SERENISSIMO SARDINIAE

REGI, ETC.

Ad hoc officium meo, feliciterque ad
completum perveni.

EX PRIVILEGIO

REGIOLANI

Ad hoc officium meo, feliciterque ad
completum perveni.

RENATI LVSINGII, 121

A L Y M A E I.

AD SERENISSIMVM DVCEM
ALLOBROGVM ETC.

SVMMA in te elucet sapientia, maxime Princeps,
In magno ut virtus summa parente fuit.
Ille, ferox bello, Scalden concussit, & Albim;
Per te, clausa bifrons limina Ianus habet,
Viribus ille hostem domuit; tu, mitis, & aequus,
Iustitia franis subdita corda regis.
Imperij fines ille amplificauit, & auxit;
Te duce, diuini numinis auctus honos.
Vrbibus ille suis validas circumdedit arces;
Tu firmas vrbes relligione tuas.
Regnum, alter veluti Dauides, ille parauit;
Ceu Salomon, partas ipse tueris opes.

Eiusdem.

INSITUANT alij proceres, Botere, minores;
Magnanimos Reges posse docere tuum est.

Magij Benij.

SCRIBERE quæ doctis placeant, scriptoris ab undis
Vindicat infernis, clare Botere, decus.
Scribere, sed magnis placeant, quæ Regibus olim,
Cælo aequat nomen, clare Botere, tuum.

**Auctores, quibus, in his libris scri-
bendis, præter sacra biblia,
vsi sumus.**

D. Hieronymus.	Ioannes Barrius.
Tertullianus.	Litteræ Patrum Societatis
Saluianus.	IESV.
Eusebius.	Franciscus Guicciardinus.
Nicephorus Monachus.	Pandulphus Collenuccius.
Theodoretus.	Raphaël Volaterranus.
Zonaras.	Carolus Sigonius.
Simon Metaphrastes.	Vallius rerum Gallicarum
Osius Cardinalis.	Scriptor.
Hieronymus Oforius.	Georgius Scholaris.

CAROLO EMANVELI
SERENISS. ALLOBROGVM
D V C I. &c.

Ioannes Boterus felicitatem.

ON multis ab hinc mensibus, cum, in nobiliss. uirorum conuentu, ortus esset de rebus Belgicis, me præsentè, sermo; resque à finita quæstione ad infinitam reuocata esset, & de ratione Reip. gerendæ, sensim instituta disputatio; eò tandem deuentum est, ut plerique in sententiam, siue potius hæresim, Nicolai Macchiauelli, hominis sanè ingeniosissimi, sed parum Christiani, propendere viderentur, atque assererent, Regem si maiestaté suam saluam, atque incolumem esse uelit, non oportere, intra Euangelii fines, administrationis suæ rationem continere. Respondi tunc, pro loci, & pro personarum conditione, quæ visa sunt; atque ostendi superiorum ætatum commemoratione, rarò admodum rerum gerendarum fœlicitatem fuisse a vera pietate disiunctam. Resedit deinde mihi in animo vehemens desiderium, opinionis, & a veritate, & ab omni specie religionis alienissimæ, aliquanto copiosius refutandæ, & ex omnium sensibus euellendæ. Quod quidem præstare conatus sum his tribus libris, quibus totidem axiomata, diuinarum litterarum testimoniis, atque auctoritate, (cætera enim nullo meo studio, quasi sponte sua irreperunt in ipsam scripturam) ostendo. Primum axioma illud est Regna, vi-
cto-

ſtoriasq; à Deo pendere: alterum, ea hiſce rebus conſerua-
ri, quæ res Deum nobis conciliant: poſtremum, hiſce euer-
ti quibus Dei in nos ira accenditur. rem totam nudè, &
ſimpliciter explicauit. Cur autem hæc in tuo nomine uo-
luerim apparere, multæ cauſæ fuerunt. Imprimis quidem,
quod hos ingenij mei, licet exigui, fructus, iure quodam
naturæ, tibi me debere ſentiebam. Sum enim natus Be-
nis, oppido non ſolùm iuris tui, ſed etiam tibi, propter loci
opportunitatem, & incolarum fidem, atque uirtutem,
cariffimo. Accedit ad ius naturæ uoluntas tibi addictiſ-
ſima. ſequitur uoluntatem ingenium. altera cauſa eſt,
quòd nullus eſt in orbe Chriſtiano Princeps, Regiæ Sa-
pientiæ laude præſtantior. quam rem facilè demonſtra-
rem, niſi tu tam odiſſes adulationem, quàm ſapientiæ ſtu-
des. ſed hærebam tamen & in conſilio capiendo uel pudor
quidam meus naturalis, uel rei paruitas me retinuiſſet:
nii animum erexiſſet mihi fama tuæ ſingularis humanita-
tis. Hæc animum uacillantem confirmauit, incertum im-
pulis ut has meas lucubrationes, de Regia Sapientia, tibi
dedicarem. Accessit hiſce cauſis, Ioannis Baptiſtæ à Sa-
baudia, uiri, non ſanguinis magis, quam animi nobilitate,
præſtantis, auctoritas. Excipe igitur hoſce libros eo uultu,
quo, Alexandri Magni more, humilia efferre, parua ampli-
ficare ſoles, uel quia de re omnium grauiſs. & tibi caris.
differunt; uel quia ab homine tui iuris; uel quia tuæ ſingu-
laris humanitatis fiducia, uel quia ampliſſimi uiri hortatu,
tibi conſecrantur. Quod ſi hæc non mouent, moueat quia
ex optimi, atque ampliſs. Card. Borromæi, cuius eximiam
in te caritatem, cum alias ſæpe, tum in aduerſa ualeitudi-
ne, qua nouiſſimè laboraſti, omnes perſpexerunt, adibus
prodeunt.

SENTENTIAE

SENTENTIAE INSIGNES.

Ex primo Libro.

VT solem ^{quod}aspicere, sine solis luce, nemo potest; ita neque Deum, sine Dei dono, agnoscere.

Regna pietate fundantur, ~~atque conseruantur.~~

Pietas, extra Ecclesiam Christianam nulla est. *non non in illa valore non se deo*

Semper videtur gloria militaris cum religione fuisse coniuncta.

Ex secundo Libro.

Religio est omnis principatus fundamentum.
Ad victoriam obtinendam plus confert Sacerdos, quam Imperator.

Potentiam religio ^{allat}parit, non religionem potentia.
Victorię orationis ardore potius, quàm militum robore obtinentur.

Dei uis, ac potentia in iis maximè rebus elucet, quibus vel magna minuuntur, uel parua amplificantur.

Reges debent, ut dignitate cæteros antecedunt, ita Deo sese quam maximè submittere.

Facinorosorum hominum societas bonis uiris calamitosa esse solet.

Bonorum hominum sodalitas malis semper utilis, sæpe etiam salutaris fuit.

Dei muneribus improbi sæpe, propter bonorum societatem participant.

Vt culpa omnem in nos rerum naturam armat, & concitat: ita, pœnitentiæ beneficio, omnia nobiscum in gratiam redeunt.

Eò gloriosior, atque illustrior quisque existit, quò diuinæ gloriæ studiosior est.

Ex Libro III.

Humana prudentia in maximis sæpe rebus cæca est; aut certè lippa.

Stulta est omnis sapientia, quæ alia re, quam Dei virtute nititur.

Humana omnia tenui filo pendent.

Reges, & exercituum duces nihil aliud sunt, nisi securæ, & ferræ, & baculi, quos Dominus nunc deprimit, nunc sublimè effert.

Nulla est stabilis, ac firma Imperii conseruandi, tuendique fiducia, nulla ratio, præter eam, quæ ex diuina bonitate pender.

Nullum scelus est Deo blasphemia odiosius; nullum Reip. perniciosius.

Nihil est Deo maiori curæ, quam viduæ, pupilli, inopesq; male habiti.

Non est iuuenum dare, sed accipere consilium.

Omnis miseræ causa est peccatum.

Vt nobis hostes desint, nisi nos ante peccare desierimus, fieri non potest.

124

VIRORVM AC LOCORVM
 QVAE IN IIS TRIBVS LIBRIS
 COMMEMORANTVR.

Index .

<i>A.</i>			
 <i>Risototeles .</i>	7.	<i>Alphonfus II. Rex Hisp.</i>	30.
<i>Abias .</i>	8.	<i>Alphonfus III.</i>	30.
<i>Antoninus Imper.</i>	12.	<i>Alphonfus V.</i>	91.
<i>Agnes .</i>	12.	<i>Alphonfus V III.</i>	30. 31.
<i>Alexander III.</i>	86.	<i>Africa</i>	30. 31. 40. 41. 88. 110.
<i>Alexander Magnus .</i>	13. 30. 113.	112. 113.	
<i>Alexandria .</i>	57.	<i>Arabia .</i>	30.
<i>Asia.</i>	13. 38. 39. 41. 42. 68. 86.	<i>Arabes .</i>	40. 80. 109.
112. 113.		<i>Aurea Chersonesus .</i>	30.
<i>Antiochia Syriae .</i>	13. 17.	<i>Austria .</i>	31.
<i>Antiochus Rex .</i>	64. 71. 89.	<i>Austria Principes .</i>	31.
<i>Asyrii</i>	14. 47. 51. 63. 64. 68.	<i>Abspurgum .</i>	32.
77. 104. 110. 112.		<i>Amurathes .</i>	33.
<i>Atthimaas :</i>	15.	<i>Alba Greca .</i>	33.
<i>Achabus , siue Achab .</i>	16. 26.	<i>Allobrogum Duces .</i>	33.
44. 50. 58. 59. 90. 95. 106. 107.		<i>Amadens II. Allobrogum Dux</i>	33.
<i>Achitophel .</i>	16.	<i>Amadens III .</i>	33.
<i>Abfalon .</i>	16.	<i>Amadens IIII .</i>	33.
<i>Asa .</i>	19.	<i>Amadens V II .</i>	33. 34.
<i>Aodo .</i>	21.	<i>Amadens V .</i>	33.
<i>Amorrhæi .</i>	20. 22. 24.	<i>Amadens V III .</i>	34.
<i>Albis .</i>	23.	<i>Aymo Allobrogum Dux .</i>	34.
<i>Alphonfus Congi Rex .</i>	23.	<i>Albigæi .</i>	33.
<i>Azeca .</i>	25.	<i>Allobroges .</i>	34.
<i>Abraham .</i>	28. 55. 56. 61.	<i>Albertus Dux Bauariæ .</i>	34.
<i>Amalechitæ .</i>	28. 29. 185.	<i>Aurelia .</i>	36.
<i>Aaron .</i>	29.	<i>Armuzia .</i>	41.
<i>Abiathar .</i>	29.	<i>Alphonfus Alburquercius .</i>	41.
<i>Adonias .</i>	29.	<i>Asaph .</i>	43.
		<i>Azael .</i>	45.

† †

Ara

112.

I N D E X.

<i>Arabicum mare.</i>	47.	<i>Arnulphus.</i>	104.
<i>Apollonius Syria Regis Dux.</i>	48.	<i>Achior.</i>	110.
<i>Aistulphus Rex longobardorum.</i>	52.	<i>Afri.</i>	110.
<i>Alpes.</i>	52.	<i>Atila.</i>	110.
<i>Adrianus pont. max.</i>	52.	<i>Aristoteles.</i>	112.
<i>Alphonsus I. Esten.</i>	53.	<i>Armenia.</i>	113.
<i>Alphonsus I I. Ferraria Dux.</i>	53.	<i>Aegiptus.</i>	14. 24. 50. 57. 62. 66.
<i>Alphonsus I I. Rex Neapolis.</i>	111.		68. 75. 77. 80.
<i>Aluysius Cardinalis Esten.</i>	53.	<i>Aegiptij.</i>	13. 19. 57. 66. 75. 98.
<i>Aelius Esten.</i>	53.	<i>Aethiopia.</i>	2 30.
<i>Aldobrandinus Esten.</i>	53.	<i>Aethiopes.</i>	19. 24. 25. 40. 109.
<i>Ancona.</i>	53.		
<i>Abimelech Rex Geraræ.</i>	96.	B.	
<i>Arbogastes.</i>	57.	<i>Baruch Propheta.</i>	5.
<i>Aurelius Antoninus.</i>	58.	<i>Burgundiones.</i>	9.
<i>Arad.</i>	65.	<i>Babylon.</i>	10. 51. 67. 68. 97. 104.
<i>Ammon.</i>	65. 70. 74. 77. 99. 106.	<i>Babylonij.</i>	67. 77. 97. 100. 110.
<i>Assur.</i>	69. 70.		113.
<i>Abdias.</i>	70. 99. 103.	<i>Balsasar.</i>	10. 69. 104.
<i>Arphaxad.</i>	71.	<i>Beniamin.</i>	16.
<i>Amastias.</i>	73.	<i>Belge.</i>	9. 22.
<i>Antoninus Caracalla.</i>	78.	<i>Barach.</i>	24.
<i>Aquileia.</i>	78.	<i>Benadad.</i>	26. 45. 106.
<i>Aurelianus.</i>	78.	<i>Britannia.</i>	29. 30. 83.
<i>Anastasius.</i>	80.	<i>Batrica.</i>	31.
<i>Anthemius.</i>	82.	<i>Bauaria.</i>	34.
<i>Aripertus Gallia Rex.</i>	83.	<i>Bauaria Duces.</i>	34.
<i>Angli.</i>	83. 91.	<i>Batorum familia.</i>	35.
<i>Abdua.</i>	84.	<i>Bonæ spei promontorium.</i>	40.
<i>Agagus.</i>	85.	<i>Benedictus XII. Pont. max.</i>	53.
<i>Azarias.</i>	85.	<i>Barnabas Vicecomes.</i>	53.
<i>Alcina pellex.</i>	86.	<i>Bortius esten.</i>	53.
<i>Abdala saracenus.</i>	91.	<i>Bonifatius V III.</i>	54.
<i>Alphonsus iunior Aragonius.</i>	92.	<i>Baldadus subites.</i>	76.
<i>Adonibezechus.</i>	100.	<i>Beelzebub.</i>	77.
<i>Achan.</i>	104.	<i>Bulgari.</i>	80. 81. 82.
		<i>Bithynia.</i>	80.
		<i>Bentioli.</i>	83.
			Bizan-

<i>Bizantium.</i>	87.	<i>Conradus.</i>	53.
<i>Brundisium.</i>	88.	<i>Callium.</i>	54.
<i>Baasa.</i>	77. 95.	<i>Christophorus Cardinalis de Rue-</i>	
<i>Bethsabæe.</i>	106.	<i>re.</i>	54.
<i>Beniamitæ.</i>	106.	<i>Camerinum.</i>	
	C.	<i>Cericus.</i>	57.
<i>Clodoneus.</i>	9. 105.	<i>Comodus.</i>	78.
<i>Caluinus.</i>	9.	<i>Carre.</i>	78.
<i>Caluiniani.</i>	115.	<i>Constantius.</i>	78.
<i>Clotildis.</i>	9.	<i>Constantinopolis.</i>	80. 92. 105.
<i>Chaldæi.</i>	10. 100.		111. 114.
<i>Cecilia virgo.</i>	12.	<i>Constans.</i>	80.
<i>Cæsar.</i>	13. 32.	<i>Cōstantinus Copronymus Imp.</i>	80.
<i>Chusi.</i>	15.	<i>Chersona.</i>	80.
<i>Ceila.</i>	16.	<i>Constantinus Pont. Max.</i>	82.
<i>Chusai.</i>	16.	<i>Conradus.</i>	83.
<i>Cananor.</i>	18.	<i>Carolus Andegauensis.</i>	83.
<i>Carolus V.</i>	23. 31.	<i>Clotharius.</i>	83.
<i>Congi Regnum.</i>	23. 40.	<i>Carthago.</i>	108.
<i>Cunto.</i>	29.	<i>Carthaginenses.</i>	86. 108.
<i>Carmania.</i>	30. 41. 48.	<i>Cantacuzeni.</i>	92.
<i>Carmanicum mare.</i>	41.	<i>Calloianus Ponti Imp.</i>	92. 113.
<i>Constantinus Magnus.</i>	31.	<i>Chosdroas.</i>	89.
<i>Corduba.</i>	31. 91.	<i>Corinthus.</i>	95.
<i>Cantabria.</i>	31.	<i>Charmi.</i>	104.
<i>Christophorus Columbus.</i>	31.	<i>Cyprus.</i>	114.
<i>Carol. Eman. Allobrogū Dux.</i>	34.		D.
<i>Carolus Cardin. Borromæus.</i>	34.	<i>Daniel.</i>	6. 10.
<i>Crescium.</i>	35.	<i>Dauid.</i>	6. 7. 8. 11. 15. 16. 17. 21.
<i>Claudius Guisæ Dux.</i>	36.		24. 25. 26. 42. 44. 46. 47. 49.
<i>Carolus Cardinalis Lothoringius.</i>	37. 38. 39.		54. 61. 62. 72. 73. 94. 96. 97.
			106. 109.
<i>Carolus Dux Meynæ.</i>	37.	<i>Debora.</i>	15. 24.
<i>Cosmus Magnus Medices.</i>	49.	<i>Dominicus.</i>	22.
<i>Cosmus Magnus.</i>	40.	<i>Dacia.</i>	35.
<i>Caat.</i>	43.	<i>Druidæ.</i>	36. 81.
<i>Core.</i>	43.	<i>Diu.</i>	41.
<i>Carolus IX.</i>	46. 52. 104.	<i>Desiderius Rex Longobardorū.</i>	52.

I N D E X.

<i>Dominicus Card. de Ruere.</i>	54.	<i>Ferdinandus à Bauaria.</i>	34.
<i>Domitius Nero.</i>	78.	<i>Ferdinandus Rex Romanorum.</i>	92.
<i>Domitianus.</i>	78.	<i>Franciscus Gaiſſæ Dux.</i>	36. 39.
<i>Decius.</i>	78.	<i>Ferraria.</i>	53.
<i>Diocletianus.</i>	78.	<i>Ferrarienfes.</i>	84.
<i>Diuionum.</i>	83.	<i>Feltrij Principes.</i>	54.
<i>Dunſtanus.</i>	86.	<i>Franciſcus Maria de Ruere I. Vr-</i>	
<i>Dedan.</i>	102.	<i>bini Dux.</i>	54.
<i>Dionifius Areopagita.</i>	105.	<i>Franciſcus Maria de Ruere II.</i>	54.
<i>Elifeus.</i>	8. 20 44. 58. 87.	<i>Franciſcus Feltrinus Vrbinus Vicar-</i>	
<i>Echinades Inſulæ.</i>	22.	<i>rius.</i>	54.
<i>Ezechias.</i>	26. 47. 51. 63. 73.	<i>Federicus Feltrius Dux Vrbinus.</i>	54.
<i>Edelulphus.</i>	29.	<i>Federicus I. Impe.</i>	82. 87.
<i>Europa.</i>	30. 33. 86. 88. 92. 112. 113	<i>Federicus Aragonius.</i>	92.
<i>Emanuel Pbilibertus Dux Allo-</i>		<i>Federicus Aenobardus.</i>	86.
<i>brogum.</i>	34.	<i>Fauentia.</i>	84.
<i>Emanuel rex Luſitaniæ.</i>	40. 41. 48.	<i>Flaminia.</i>	84.
<i>Edom.</i>	44 70. 102.		
<i>Euphrates.</i>	47.		
<i>Eſtenſes.</i>	83. 53.		
<i>Eleazarus.</i>	63.		
<i>Eſaias.</i>	63.		
<i>Ephraim.</i>	73. 109.		
<i>Epaphoditus.</i>	78.	<i>Gallia.</i>	9. 13. 22. 36. 37. 46. 52.
<i>Euthiches.</i>	80.		72. 81. 83. 87. 88. 105. 110.
<i>Eudoxia Imperatrix.</i>	82.	<i>Gallia tranſpadana.</i>	84.
<i>Eliezer Propheta.</i>	91.	<i>Gundebaldus.</i>	9.
<i>Eduinus.</i>	86.	<i>Germania.</i>	9. 12. 13. 34. 35. 37. 87.
<i>Ezechiel.</i>	97. 99.		113.
<i>Eſau.</i>	99. 103.	<i>Germani.</i>	9. 84. 87.
<i>Epyrus.</i>	113.	<i>Germani Imperatores.</i>	53. 82.
		<i>Galli.</i>	10 46. 52. 81. 84. 88. 92.
			110. 111. 114.
F.		<i>Gallia Reges.</i>	52.
<i>Ferdinandus Aragonius.</i>	10. 111.	<i>Gedeon.</i>	19. 21.
<i>Ferdinandus III.</i>	30. 31.	<i>Goa.</i>	20. 41.
<i>Ferdinandus catholicus.</i>	30. 31. 91.	<i>Gulielmus Auſtantius.</i>	23.
		<i>Goliath.</i>	26. 46. 72.
			Gre-

<i>Oregorius II.</i>	82.	<i>Heuei.</i>	25.
<i>Gregorius XI.</i>	33.	<i>Hidalcanus.</i>	20.
<i>Gabriel Cardinalis Paleotus.</i>	34.	<i>Holophernes.</i>	22. 96. 110.
<i>Gulielmus Dux Bauaria.</i>	34.	<i>Hieronymus Oforius.</i>	23.
<i>Guisia.</i>	36.	<i>Hur.</i>	29.
<i>Guisia Duces.</i>	36.	<i>Heli.</i>	20.
<i>Gaspär Collineus.</i>	37.	<i>Hibernia.</i>	3.
<i>Gotifredus.</i>	13. 17. 38. 114.	<i>Hispani.</i>	30. 84. 92. 108. 110. 114.
<i>Ganges.</i>	41.	<i>Hispania</i>	31. 41. 108. 110. 113.
<i>Greci.</i>	48. 87. 112. 113. 114.	<i>Hispal.</i>	31.
<i>Grecia.</i>	95.	<i>Hernestus a Bauaria.</i>	34.
<i>Gregorius IX.</i>	53.	<i>Henricus Guisæ Dux.</i>	37. 39.
<i>Guidus Antonius Feltrius Callij</i>		<i>Henricus I. Imperator.</i>	53.
<i>Dux.</i>	54.	<i>Henricus II.</i>	53.
<i>Guidobaldus de Ruere I. Urbini</i>		<i>Henricus III.</i>	53. 87.
<i>Dux.</i>	54.	<i>Henricus IIII.</i>	82.
<i>Guidobaldus de Ruere II.</i>	54.	<i>Henricus Gallia Rex.</i>	72.
<i>Gerara.</i>	56.	<i>Henricus Britannia Rex.</i>	83.
<i>Gomorrha.</i>	70. 108.	<i>Hæmus.</i>	38.
<i>Gothi.</i>	78. 111.	<i>Hetruria.</i>	40.
<i>Gallienus.</i>	78.	<i>Hercules Ferrariæ Dux.</i>	54.
<i>Georgius Scholaris.</i>	82.	<i>Hieronymus de Ruere.</i>	54.
<i>Germanus Parisiorum Epif.</i>	83.	<i>Helias.</i>	50. 51. 107.
<i>Gabaonitæ.</i>	106. 108.	<i>Hieremias.</i>	9. 55. 60. 67. 70. 101.
<i>Gabaa.</i>	107.	<i>Horma.</i>	65.
		<i>Herodes.</i>	71.
H.		<i>Heraclius.</i>	80. 105.
<i>Hebrei.</i>	1. 19. 24. 61. 65. 98. 101.	<i>Heluetij.</i>	83.
	106. 113.	<i>Hunni.</i>	110.
<i>Hieronymus.</i>	8.	<i>Hæretici.</i>	112.
<i>Hierosolyma.</i>	13. 17. 38. 43. 44.		
	47. 50. 51. 52. 55. 58. 59. 61.	I.	
	71. 90. 95. 109.	<i>India.</i>	2. 30.
<i>Hierico.</i>	14. 20. 104.	<i>Indi.</i>	18. 40. 48.
<i>Hierusalem.</i>	100. 101. 103. 107.	<i>Iacobus Apostolus.</i>	6. 20.
<i>Hai.</i>	19. 104.	<i>Iudei.</i>	6. 8. 14. 19. 20. 21. 24.
<i>Hethi.</i>	19. 20. 25.		25. 42. 43. 44. 50. 52. 63. 71.
			† 3 74.

I N D E X.

74. 75. 77. 84. 90. 96. 99.	<i>Ioannes XII.</i>	53.
100. 102. 103. 107. 110.	<i>Ioannes XXII.</i>	83.
<i>Ieroboam.</i> 8. 77. 95.	<i>Innocentius I.</i>	82.
<i>Iudea.</i> 9. 47. 48. 50. 61. 62. 71.	<i>Innocentius III.</i>	53.
95. 106. 109.	<i>Innocentius II.</i>	82.
<i>Iehu.</i> 8. 61. 62. 63. 90. 95.	<i>Iulius de Ruere Cardinalis Urbinas.</i>	54.
<i>Iudeorum Principes.</i> 77. 93.	<i>Iulius II.</i>	54. 83. 84.
<i>Iudeorum hostes.</i> 103.	<i>Iulius III.</i>	54.
<i>Ionathas.</i> 15. 19. 97.	<i>Iacob.</i>	56. 61. 100. 103.
<i>Ioab.</i> 15.	<i>Ioseph.</i>	57.
<i>Idumæa.</i> 17. 44. 70. 99. 102. 103.	<i>Ionas.</i>	60.
<i>Idumæi.</i> 71. 99. 102. 109.	<i>Isaac.</i>	61.
<i>Iofua.</i> 16. 19. 20. 22. 24. 28. 29.	104.	61. 109.
	<i>Ioram.</i>	63.
<i>Iabel.</i> 19. 22.	<i>Ionadabus.</i>	76.
<i>Iudas.</i> 19. 21. 3. 48. 58. 61. 62. 96.	<i>Iob.</i>	77.
<i>Ioannes Apostolus.</i> 20.	<i>Ioachim.</i>	78.
<i>Iephte.</i> 21. 65.	<i>Iulius Maximinus.</i>	82.
<i>Ioannes Austrius.</i> 22.	<i>Ioannes Chrysostomus.</i>	80. 86. 114.
<i>Judith.</i> 22.	<i>Iustinianus iunior.</i>	90.
<i>Iuo.</i> 29.	<i>Iulianus apostata.</i>	108.
<i>Ioannes.</i> 29.	<i>Iulianus comes.</i>	92.
<i>Ioānes Federicus Dux Saxonie.</i> 31.	<i>Isabella Vngariæ Regina.</i>	97.
<i>Ioannes Hunniades.</i> 33.	<i>Ioannes.</i>	105.
<i>Ioannes Imperator.</i> 33.	<i>Isacius.</i>	111.
<i>Ioannes III. Lusitaniæ Rex.</i> 40.	<i>Iacobus Chirurgus.</i>	
41. 65.		
<i>Ioannes Nauarræ Rex.</i> 91.	L.	
<i>Iofias.</i> 41.		
<i>Iofaphat.</i> 43. 44. 47. 58. 62. 90.	<i>Lyceum.</i>	7.
<i>Iabaziel.</i> 43.	<i>Lutherus.</i>	9.
<i>Ioel.</i> 44.	<i>Lutherani.</i>	115.
<i>Ioachaz.</i> 45. 77.	<i>Laurentius Brixius.</i>	18.
<i>Iacobus Nisibis Episcopus.</i> 45.	<i>Lusitania.</i> 30. 40. 41. 48. 49. 65.	40.
<i>Iacobus Stuardus.</i> 91.	<i>Lusitani.</i>	65.
<i>Itzabel.</i> 50. 95. 107.	<i>Ludonicus Borbonius.</i>	22.
<i>Ioas.</i> 52. 95. 96.		
<i>Italia.</i> 52. 81. 83. 86. 113.		

<i>Leo III.</i>	52. 82.	<i>Macchabei.</i>	28. 64.
<i>Leo IIII.</i>	39.	<i>Mauritania.</i>	30. 40. 41. 48. 65.
<i>Leo X.</i>	54.	<i>Mathias Cornutus.</i>	33.
<i>Leo Isaurus.</i>	80.	<i>Mosconia.</i>	35.
<i>Leo Armenius.</i>	81.	<i>Mofebi.</i>	35.
<i>Ludouicus Gallie Rex.</i>	33.	<i>Medicei.</i>	40.
<i>Ludouicus Bauarus Imp.</i>	82. 87.	<i>Mazaganum vrbs.</i>	40.
<i>Ludouicus Dux Allobrogum.</i>	34.	<i>Malaca vrbs.</i>	41.
<i>Ludouicus XII. Gallie Rex.</i>	83.	<i>Manasses.</i>	41. 51. 77. 107.
	84. 91.	<i>Michol.</i>	49.
<i>Ludouicus Sfortia.</i>	92.	<i>Mediolanum.</i>	83.
<i>Liuania.</i>	36.	<i>Mediolanenses.</i>	53. 86.
<i>Longobardi.</i>	52. 80. 81. 88.	<i>Marcellus Pont. Max.</i>	54.
<i>Laban.</i>	56.	<i>Matathias Princeps Macabeorū.</i>	64.
<i>Loth.</i>	56.		64.
<i>Latus.</i>	78.	<i>Memphei Principes.</i>	66.
<i>Licinius.</i>	79.	<i>Mesopotamia.</i>	77.
<i>Leo Copronymi filius.</i>	104.	<i>Martia Concubina.</i>	78.
<i>Leodium.</i>	82.	<i>Massilia.</i>	78. 86. 108. 110.
<i>Libanius Sophista.</i>	90.	<i>Maximianus.</i>	78. 79.
<i>Lobna.</i>	109.	<i>Monothelita.</i>	80.
<i>Leonardus.</i>	111.	<i>Michael Traulus.</i>	81.
		<i>Monslongus.</i>	83.
		<i>Manfredus.</i>	83.
		<i>Martinus Pont. Max.</i>	86.
		<i>Medarses.</i>	89.
<i>Moyfes.</i>	1. 7. 24. 28. 29. 61. 63.	<i>Mauritius Imp.</i>	104.
	78. 87.	<i>Miphiboseb.</i>	106.
<i>Medi.</i>	10. 69. 71. 104. 112. 113.	<i>Matheus Magnus Vicecomes.</i>	111.
<i>Marcomanni.</i>	12. 58.		
<i>Macedonia.</i>	113.		
<i>Mesia.</i>	13.		
<i>Micheas.</i>	16.		
<i>Madianita.</i>	19. 63. 77.		
<i>Moab.</i>	70. 74. 77. 99. 02. 103.		
<i>Moabita.</i>	19. 43. 44. 63. 97.		
	99. 113.		
<i>Marcus Antonius Columna.</i>	22.		
<i>Melchisedech.</i>	28.		
		<i>Nabuchodonosor.</i>	9. 10. 27. 41.
			68. 69. 71. 74.
		<i>Nicolans Macchianellus.</i>	12. 15.
		<i>Nicaa.</i>	13.
		<i>Neapolis.</i>	10. 83. 111.
		<i>Neapolitani Reges.</i>	88.

<i>Nepotianum regnum.</i>	31. 54.		
<i>Nelus.</i>	38. 47.		
<i>Nechao.</i>	41.	<i>Plutarcus.</i>	7.
<i>Nisibis.</i>	45.	<i>Pannonia.</i>	13.
<i>Nicephorus Monachus.</i>	45.	<i>Prisca virgo.</i>	12.
<i>Nicanor.</i>	48.	<i>Persia.</i>	30. 89.
<i>Naboth.</i>	50. 107.	<i>Perse.</i>	13. 17. 45. 57. 89. 113.
<i>Nabath.</i>	95.	<i>Pharao.</i>	14. 41. 57. 68. 75. 98.
<i>Nicolaus Claudus Esten.</i>	53.	<i>Philistei.</i>	15. 16. 19. 24. 42. 60.
<i>Niniuita.</i>	59. 60.		77. 109.
<i>Nauarra.</i>	83. 91.	<i>Pherezeus.</i>	20.
<i>Normanni.</i>	104.	<i>Pius V.</i>	22. 46.
<i>Nathan Propheta.</i>	106.	<i>Petrus Apostolus.</i>	29. 30.
<i>Noë.</i>	108.	<i>Petrus Lusitania Regis filius.</i>	65.
		<i>Pelagius Rex Hisp.</i>	30.
		<i>Philippus Rex Hisp.</i>	31.
		<i>Polostrum.</i>	35.
		<i>Plesconia.</i>	35.
		<i>Plato.</i>	112.
		<i>Parisi.</i>	36.
		<i>Pictavi.</i>	37.
		<i>Pylus.</i>	37.
		<i>Parthi.</i>	38.
		<i>Pipinus.</i>	52.
		<i>Paulus Apost.</i>	85.
		<i>Paulus II. Pont. Max.</i>	53.
		<i>Paulus III.</i>	54.
		<i>Pentapolis.</i>	55. 56.
		<i>Phuiphar.</i>	57.
		<i>Phinees.</i>	63.
		<i>Phanicia.</i>	67. 80.
		<i>Phaccia.</i>	77.
		<i>Philippicus Bardanes.</i>	80. 82.
		<i>Philippus Gallia Rex.</i>	82.
		<i>Paleologi.</i>	92.
		<i>Pontus.</i>	92. 113.
		<i>Parma.</i>	83.
		<i>Palestina.</i>	98.

O.

Oceanus Atlanticus. 30. 41. 48.

83.

Osus Cardinalis.

32.

Oriens. 42. 57. 58. 105.*Oriens Imper.* 42. 79. 87.*Occidentis Imper.* 87.*Obededon.* 49.*Obed.* 103.*Otho I. Imperator.* 53.*Otho II.* 53.*Otho III.* 53.*Otho IIII.* 1. 82. 87.*Othomani.* 112.*Opitius Esten.* 53.*Osce.* 77.*Ochozias.* 77. 91.*Ozias.* 85.

Pale-

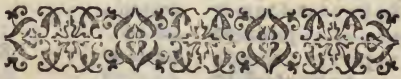
Paleſtini.	102. 113.	Saraceni.	20. 31. 41. 80. 81. 108.
Puteoli.	111.	113.	
Peloponeſſus.	113.	Sauſon.	21.
Pannonia.	113.	Senacherib.	25. 26. 39.
	R.	Salem.	28.
Rebecca.	7.	Sadoch.	29.
Remigiſus.	9.	Stephanus Polonia Rex.	35.
Rhemi.	9.	Sochollum.	35.
Rhodus.	20.	Solimanus.	37.
Roma.	22. 29. 30. 53. 82. 105.	Seghetum.	37.
Romani.	52. 53. 57. 89. 113.	Sebaſtianus Luſitania Rex.	40. 41.
Romani Imperatores.	78.	Septa.	40. 65.
Ricardus Rex Britannia.	30.	Sapor.	45. 78.
Rodulphus Imperator.	32.	Seron.	48.
Rhotomagum.	36.	Sefach.	50. 62.
Roboam.	50. 61. 94.	Semeias.	50.
Roborea familia.	54.	Sixtus IIII.	54.
Ragau.	71.	Sodoma.	70. 107. 108.
Rauenna.	105.	Sodomita.	55.
Ramirius Hispania Rex.	108.	Segor.	56.
	S.	Sara.	56.
Syna.	1.	Subalpini.	54.
Salomon.	2. 6. 15. 61. 77. 94. 106.	Simon Metaphraſtes.	57.
Samuel.	8. 42. 52. 84. 85.	Senuphius.	57.
Saul.	8. 15. 16. 17. 21. 49. 52. 60.	Sophonias.	70.
72. 77. 84. 85. 96. 106. 109.		Sedechias.	77.
Syri.	14. 19. 24. 26. 43. 52. 77. 90.	Seuerus.	78.
95. 96. 113.		Scyta.	80.
Syria.	14. 39. 45. 48. 80.	Sicilia.	80. 111.
Syriacum mare.	47.	Sequani.	83.
Samaria.	14. 17. 19. 26. 44. 45.	Scotia.	83.
50. 58. 61. 63. 91. 95. 103.		Salnianus.	86. 108. 110.
Samaritani.	25.	Saladinus.	86.
Sifara.	15. 19. 22. 24.	Sergius Pont. Max.	86.
		Sinochius.	89.
		Seir mons.	97. 99.
		Sidonij.	102.
		Sabei.	102.
		Sion.	

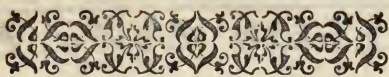
I N D E X.

<i>Sion.</i>	103.		<i>V.</i>	
<i>Seuerinus Pont. Max.</i>	105.			
<i>Seres.</i>	108.	<i>Vandali.</i>		108. 110.
		<i>Vmbertus I. Allobrogum Dux.</i>		33.
		<i>Vmbertus II.</i>		33.
		<i>Vmbertus III.</i>		33.
		<i>Vgo magnus.</i>		33.
		<i>Vilelmus Dux Bauariae.</i>		34.
		<i>Vilchiluchia urbs.</i>		35.
		<i>Vrbinum.</i>		54.
		<i>Vmbria.</i>		54.
		<i>Victoria Farnesia.</i>		55.
		<i>Veneti.</i>	72. 84.	92.
		<i>Varius Heliogabalus.</i>		78.
		<i>Valerianus Imp.</i>		78.
		<i>Valens Imp.</i>	80.	111.
		<i>Viscum.</i>		91.
		<i>Vssuncassanus.</i>		92.
		<i>Vngaria.</i>		92.
		<i>Vrias.</i>		
			<i>Z.</i>	
		<i>Zaza.</i>		19. 25.
		<i>Zambri.</i>		77.
		<i>Zacharias.</i>		95.

T.

<i>Taurinorum Principes.</i>	33.
<i>Theodorus canobiarcha.</i>	52.
<i>Theodosius Senior.</i>	52.
<i>Theodosius iunior.</i>	45.
<i>Theophilus Alexandria Archiepiscopus.</i>	57.
<i>Thomas Vmberti Allobrogum Ducis.</i>	33.
<i>Thracia.</i>	80. 82.
<i>Toletum.</i>	91.
<i>Tornacum.</i>	83.
<i>Transyluania.</i>	35.
<i>Trebellius.</i>	80.
<i>Turca.</i>	13. 20. 33. 41. 48. 82. 112.
	113. 114. 115.

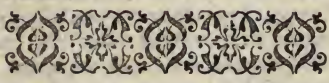

QVAE IN HOS LIBROS
INCVRREVNT.

Errata.

Corrige.

7	Ipsis.	Ipsi.
13.	Christiana.	Christiano.
13.	Contenta.	Quanta.
14.	Repetente.	Repetenti.
18.	Brixius.	Brittius.
63.	Iehu.	Iehu.
85.	Hierosolyma.	Hierosolyma.
97.	Babylononii.	Babylonii.
98.	Seire.	Seir.
106.	Achaab.	Achab.
113.	Immunitas.	Immanitas.

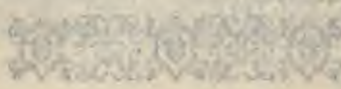
10.
33.
33.
33.
33.
34.
35.
54.
54.
55.
92.
78.
78.
111.
91.
92.
92.
1.55.
77.
95.

QVAE IN HOS LIBROS

INCORPORAUNT.

17. Ipsi.	13. Christiane.
18. Brains.	14. Robertus.
19. Ichn.	15. Constant.
20. Hieronym.	16. Robertus.
21. Babylon.	17. Brains.
22. Ser.	18. Ichn.
23. Acha.	19. Hieronym.
24. Iamatus.	20. Babylon.
	21. Ser.
	22. Acha.
	23. Iamatus.

IOANNIS BOTERI
BENENSIS DE REGIA
SAPIENTIA.

LIBER PRIMVS.

Sapientia in quo à cæteris doctrinis
differat. Cap. I.

SAPIENTIA èd à cæteris cognitionis generibus
differit, quòd cæteria in ijs modo rebus versantur,
que à natura procreantur, vel sub hominis effi-
cientiam, aut certè administrationem cadunt.
Sapientia verò, rebus humanis neglectis, natu-
raq; ipsa penè contempta, Deum nature aucto-
rem, quantum ipse concedit, contemplatur, reliquæ doctrine stu-
dio, atq; exercitatione comparantur: hæc verò non tam studio atq;
arte, quam diuino munere, afflatuq; percipitur. nam, vt Solcm
aspicere, sine Solis luce, nemo potest; ita neque Deum, sine Dei
dono, agnoscere fas est; illa, quasi noctuæ quadam, incertum lu-
næ splendorem adamant; hæc verò, generose Aquila instar, sola
æterni solis luce delectatur; & vt illa non habet pro suis pullos, qui
diurnum inbar, rectis oculis, non ferunt: ita hæc nullam rem pro-
bat, que non habeat pro fine Deum. ille cum plebe Hebreorum,
ad Syne montis radices, commorantur, vltierius progredi non au-
dent; hæc ipsum verticem, cum Moysse, conscendit. ille fulgura,
nubesq; prospectant: hæc in ipsius Dei suavissima consuetudine con-
quiescit. illa cum Tyrijs marmora, materiamq; cadunt, aut ad
mare deuoluunt: hæc aut templum adificat, aut iam exstructum

Exod. 19.

Reg. 15.

cum Salomone ingreditur, & in eo sacra facit, & ut paucis multa complectar, sapientia nihil nouit, quod non vel Deus sit, vel ad Deum referatur. Quò autem Rex noster uehementius in sapientie studium incitetur, atq; eius amore exardescat, non erit abs re sapientia laudes ex sacris libris, idest, ex Spiritus Sancti scola, commemorare, ita enim fiet, ut eius prestantia cognita, atq; perspecta, non nescio cuius Sophista inani oratione, sed diuini numinis predicatione, inusitata eius consequenda cupiditas oriatur.

Sapientia Laudes. Cap. II.

Ex libro Iob.

Iob 28.

Sapientia ubi inuenitur, & quis est locus intelligentia? Nescit homo precium eius, nec inuenitur in terra suauiter uiuentium. Abysus dicit non est in me, & mare loquitur non est mecum. non dabitur aurum obrixum pro ea: nec appendetur argentum in commutatione eius. non conferetur tintis India coloribus, nec lapidi Sardonico pretiosissimo. non adequabitur ei aurum, vel vitrum, nec commutabuntur pro ea uasa auri. excelsa, & eminentia non memorabuntur comparatione eius. trahitur autem sapientia de occultis. non adequabitur ei Topatius de Acthiopia, nec tinctura mundissime componetur.

Ex libro Sapientia.

Sap. 7.

Venit in me Spiritus Sapientia, & preposui illam regnis, & sedibus. & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius: nec comparauit illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua: & tanquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius. super salutem, & specie dilexi illam, & proposui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & latatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam, quoniam omnium horum mater est sapientia, quam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscon-

do.

do. Infinitus enim Theſaurus eſt hominibus, quo qui uſi ſunt, participes facti ſunt amicitia Dei.

Quàm ſit vtilis Regi Sapientia.

Cap. III.

Ex prouerbijſ Salomonis.

POSSIDE Sapientiam, poſſide prudentiam, ne obliuiſcaris, neque declines à verbis oris mei. ne dimittas eam, & cuſtodiet te. dilige eam, & conſeruabit te. Principium Sapientie poſſide Sapientiam, & omni poſſeſſione tua acquire prudentiam; arripe illam, & exaltabit te. gloriſificaberis ab ea, cum eam fueris amplexus, dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclita proteget te.

Prou. 4:

Sed eam ipſam Sapientiam, hac de re loquentem, audiamus. Meum eſt conſilium, & aquitas: mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo, per me Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, per me Princeps imperant, & potentes decernunt iuſtitiam. ego diligentes me diligo, & qui mane vigilant ad me, inueniunt me. mecum ſunt diuitie, & glorie: opes ſuperbe, & iuſtitia. melior enim eſt fructus meus auro, & lapide pretioſo, & gemina mea argento electo. In vijs iuſtitie ambulo, in medio ſemitarum iudicij, ut ditem diligentes me, & theſauros eorum expleam.

Prou. 8.

Sapientia adificabitur domus, & prudentia roborabitur: in doctrina replebuntur cellaria, vniuerſa ſubſtantia pretioſa, & pulcherrima. uir ſapiens fortis eſt, & vir doctus robuſtus, & validus. quia cum diſpoſitione inicitur bellum, & erit ſalus, ubi multa conſilia ſunt. Comede, fili mi, mel, quia bonum eſt, & fauum dulciſſimum gutturi tuo; ſic & doctrina ſapientie anima tue, quam cum inueneris, habebis in nouiſſimo ſpem, & ſpes tua non peribit.

Prou. 24.

Ex Eccleſiaſte.

VTILIOR eſt ſapientia cum diuitijs, & magis prodeſt uidenti- bus ſolem. ſicut enim protegit ſapientia, ſic protegit prudentia;

Ecll. 7.

tia; hoc autem plus habet eruditio, & sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo. Sapientia confortauit sapientem super decem Principes ciuitatis. melior est sapientia, quam arma bellica.

Eccl. 9.

Ciuitas parua, & pauci in ea viri. Venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxitq; munitiones per gyrum, & perfecta est in ea obsidio, inuentusque est in ea vir pauper, & sapiens, & liberauit eam per sapientiam suam.

Ex Sapientia.

Sap. 6.

Melior est sapientia, quam vires, & uir prudens, quam fortis. Hanc amavi, & exquisiui eam à iuuentute mea, & quasiui sponsam eam mihi assumere, & amator factus sum. forme illius. quid enim sapientia locupletius, que operatur omnia? si autem sensus operatur, quis horum, que sunt, magis, quam illa est artifex. Proposui ergo hanc adducere mihi ad conuiuendum, sciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit alloquutio cogitationum, & tædij mei. habeo propter hanc claritatem ad turbas, & honores apud seniores iuuenis. Disponam populos, & nationes mihi erunt subdite. timebunt me audentes Reges horrendi. in multitudine uidebor bonus, & in bello fortis. intrans in domum meam conquiescam cum illa.

Sapientiam esse à Deo.

Cap. IIII.

Ex Ecclesiastico.

Eccl. 1.

 MNIS sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante auum. arenam maris, & pluuia guttas, & dies seculi quis dinumerauit? altitudinem cæli, & latitudinem terre quis dimensus est? sapientiam Dei precedentem omnia quis inuestigauit? unus est altissimus creator omnipotens,

rens, & rex potens, & metuendus nimis. Sedens super thronum illius, & Dominus Deus. ipse creauit illam in Spiritu Sancto, & uisit, & dinumerauit, & mensus est. & effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundum datum suum, & praeuit illam diligentibus se.

Ex prouerbijs Salomonis.

Dominus dat Sapientiam, & ex ore eius prudentia, & scientia. Prou. 2.

Ex Baruch Propheta.

Quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. quis ascendit in caelum, & accepit eam, & deduxit eam in nubibus? quis transfretauit mare, & inuenit illam, & attulit illam super aurum electum? non est, qui possit scire uias eius, neque qui exquirat semitas eius, sed qui scit uniuersa, nouit eam. adinuenit eam prudentia sua. Hic est Deus noster, & non aestimabitur alius aduersus eum. hic adinuenit omnem uiam disciplina, et tradidit illam Iacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post haec in terris uisus est, et cum hominibus conuersatus est. Baruch. 3.

Ex Sapientia.

Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, et praesumere digna horum, quoniam ipse sapientiae dux est. et sapientium emendator; in manu enim illius, et nos, et sermones nostri, et omnis sapientia, et operum scientia disciplina. Sap. 7.

Ex Danielis Prophetia.

Dan. 7.

Sit nomen Domini benedictum à saculo, & usq; in seculum, quia sapientia, & fortitudo eius sunt, & ipse mutat tempora, & etates; transfert regna, atq; constituit. dat sapientiam sapientibus, & scientiã intelligentibus disciplinam. ipse reuelat profunda, & abscondita, & nouit tenebris constituta, & lux cum eo est. Tibi Deus, patrum meorum confiteor, teq; laudo, quia sapientiam, & fortitudinem dedisti mihi, & nunc ostendisti mihi quæ rogauimus te, quia sermonem Regis aperuisti mihi.

Epilogus Superiorum.

Quæ cum ita sese habeant, intelligimus sapientiam esse, & propter summã dignitatem plurimi aestimandam, et propter incredibilem utilitatem omni studio quarendam, & quia omnem vim natura superat, nec in terris inueniri potest, esse è celo euocandam, & à bonorum omnium auctore Deo, assiduus precibus, impetrandam. Quam ad rem cohortatur omnes D. Iacobus Apostolus, hisce verbis. Si quis uestrum indiget Sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropert, & dabitur ei. Duo fuerunt Iudaorum Reges, vnus belli gloria, alter pacis artibus perillustres, Dauid, & Salomon; uterq; Sapientiam à Deo, summis precibus, postulauit, atque obtinuit. ille enim nihil crebrius, in psalmis, Deum orat, quàm ut sibi intellectum tribuat, seruus tuus sum ego; da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. & in eodem psalmo, da mihi intellectum, & uiuam. & rursum. iuxta eloquium tuum, da mihi intellectum. & in alio psalmo, Deo gratias agit, quod sibi intellectum impertiuisset. Benedicam, inquit, Dominum, qui tribuit mihi intellectum. Salomon, verò, ita de se ipso scribit. Vnus est omnibus introitus ad uitam, & similis exitus. Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus, & inuocaui, & venit in me Spiritus Sapientie. Quibus autem verbis usus sit ad eam obtinendam, & in Regum historia, & in libro, qui inscribitur Sapientia, scriptum est.

Psal. 118.

Psal. 15.

Sap. 7.

3. Reg 3.

Sap. 9.

Regia Sapientia in quo posita sit.

Cap. V.

REGIS autem Sapientia duabus in rebus potissimum cer-
 nitur. quarum una est, ut regna, uictoriasq; à Deo
 pendere intelligat: altera, ut ijs rebus regna conseruari,
 uictoriaq; obtineri sibi persuaideat. Et in animo, praeordijsq; al-
 tissimè desigat, quae res Deum uel nobis conciliant, uel à nobis alie-
 nant. Hac autem non ex lutulentis humanarum doctrinarum
 riuulis, sed ex liquidissimis diuinarum litterarum fontibus hauri-
 re, oportet. Scripsit Politica Aristoteles, scripsit Plutarchus, atq;
 alij. eorum praecepta qui sequitur Philosophus dici fortasse potest,
 sapiens nullo modo. Quae enim sapientia esse potest sine uero Deo,
 sine uera Religione? Quapropter Regia Sapientia non ex Lyceo
 petenda, non ex Academia accersenda est. unde ergo? ex ea pro-
 fecto doctrina, quae diuinitus inspirata, sacrarum litterarum mo-
 numentis continetur. Hac est enim uestra sapientia, ait Moses,
 & intellectus coram populis, ut audientes uniuersi praecepta hac,
 dicant, en populus sapiens, & intelligens gens magna. ex hoc fon-
 te, Rebecca, idest sapientiae, manu, aquae purissima hauriuntur,
 quibus non rex solum, uerum etiam cameli, hoc est subiectae ipsi-
 gentes, resciumtur. Hisce aquis Princeps Christianus hortos suos
 irrigare, & ad incredibilem populorum tum utilitatem, tum uo-
 luptatem facundare studet. Vnde uirtutum omnis generis copia,
 omniumq; bonarum artium ubertas admirabilis existit. Quod
 cum intelligeret Dauid, rex animi magnitudine, rerumq; fortiter
 gestarum gloria excellens, totus in diuinae legis studio, & commen-
 tatione uersabatur. quod quidem ex ipsius sines uerbis, luce clarius,
 intelligimus. Quomodo, inquit, dilexi legem tuam Domine? tota
 die meditatio mea est. Testimonia tua meditatio mea est, & consi-
 lium meum iustificationes tuae. haec erant lautissime ipsius epulae.
 Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua? super mel ori
 meo. dulciora super mel, & fauum. haec ipsius opes, & thesauri.

Psal. 118.

*Dilexi, ait, mandata tua super aurum, & topation. Super mil-
lia auri, & argenti, hæc summa ipsius letitia, & voluptas. Le-
tabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Quam
ubereres verò fructus inde perceperit, quantas altissime sapientie
opes inde comparauit, ipse docet, super omnes, ait, docentes me in-
tellexi. audi verò causam, Quia testimonia tua, inquit, medita-
tio mea est. Super senes intellexi, quia mandata tua quesui.*

Regna, & victorias esse à Deo. Cap. VI.

1. Reg. 10.

NUNC ad primum regie sapientie caput explicandum ac-
cedamus. Nihil est in sacris litteris clarius, quam im-
peria, victoriasq; à Deo pendere. Iudei enim nullos fe-
re Reges habuerunt nisi à Deo designatos, & per manus Prophetarum
suorum, sacro oleo; inunctos, qua de causa Christi vocaban-
tur. ita Samuel Saulem, & Dauidem inunxit. Sed ad Saulem
inungendum, oleum de lenticula, quod est vasculum ex argilla,
fragile, & caducum: ad Dauidem vero, ex cornu, quod est ma-
teria solida, & firma, promit. qua quidem re (quemadmodum
D. Hieronymus annotauit) significatum est illius imperium infir-
mum, ac breue: huius stabile, ac perpetuum futurum.

Ieroboam. Iehu.

Eodem modo inungitur Iehu, Elisei Prophete iussu; paullo
secus Abias Silonites, Ieroboam decem tribuum Regem consti-
tuit. pallium. n. in duodecim partes conscidit. ex ijs decem ipsum
sibi habere iussit: reliquas domui Dauidis reliquit. Quæ iccirco
Deus instituit, ut ex ijs, rerum futurarum, signis, homines in-
telligerent ipsum esse regnorum arbitrum, atq; imperiorum aucto-
rem. animosq; ad pietatem appellerent, qua quidem una cum
Deo concilietur, eadem etiam regna fundantur, & conseruan-
tur.

Quod, si hæcenus ignotum fuit, Germania dissensiones, plusquam ciuiles, Gallie tumultus, Belgarum defectio, luce clarius, cum bonorum omnium luctu, & merore, hostium uero risu, & gaudio, reddiderunt. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus IESVS. Christus, inquam, Iesus non à Lutero fictus, non à Caluino inuentus, sed ab Euangelij scriptoribus descriptus, & ab Apostolis quasi demonstratus.

Clodoueus. Gallie Reges.

Quoniam olei sacri mentionem intulimus, non est prætermittendum, confirmatum tum temporis auctoritate, tum gentium penè omnium consensu miraculum, quo, præ cæteris, Gallie Reges nobilitantur. Clodoueus, qui, anno salutis 484, regnum inijt, uxorem duxit Clotildem, Gundebaldi Burgundionum Regis filiam, feminam pietatis laude, gloriaq; præstantem. Eius cohortationes, ac preces, quibus ad Christi sacra suscipienda excitabatur, audire diu distulit. Tandem cum in Germanos expeditionem pararet, uouit se, si hostem profligasset, uictoriamq; obtinuisset, uxori morem esse gesturum. bello ex sententia confecto, per Remigium Rhemorum Episcopum, sacris aquis expiatur. eo tempore, missa è cælo diuinitus ampulla, per columbam dicitur, ubi oleum, quo est, postea, Iudea Regum more, consecratus continebatur. eodemq; chrysmate, omnes postea Gallie Reges, magna ceremonia consecrari consueuerunt.

Nabuchodonosor.

Nabuchodonosorè infinita penè regna capisse, diuino munere, & dono, non ipsius uiribus, & copijs, ipsemet Deus apud Ieremiam Prophetam, discipulis uerbis, docet. ita .n. scriptum est.

Hier. 7.

intendens, dicitur in ea Propheta verba prorupisse, quibus hoc regie sapientie caput, de quo agimus, praeclare exprimitur. Nisi Dominus custodierit civitatem frustra, vigilat, qui custodit eam. non intellexerat ille hoc in prosperitatibus, secundisque rebus: didicit in afflictis, atque euersis.

Conclusio Superiorum.

Q*ua cum ita sint, praebete aures, vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. In manu Dei potestas terra, & execrabilis omnis iniquitas gentium, & vtilem rectorē suscitabit in tempus, super illam, in manu Dei potestas hominis. Non est potestas nisi à Deo. Dominus mortificat, & vivificat; deducit ad inferos, & reducit. Dominus pauperem facit, & ditat; humiliat, & subleuat; suscitatur de pulvere egenum, & de stercore eleuat pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium gloria teneat. Domini enim sunt cardines terra, & dabit imperium Regi suo, & sublimabit cornu Christi sui. Itaque, David non solum regnum Deo acceptum refert, cum ait, constitues me in caput gentium; sed etiam regni conseruationem, cum de Deo loquens, inquit, Quis subdit populum meum sub me. Ad vos ergo Reges, sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis. clara est, & que nunquam marcescit sapientia; & facile videtur ab his, qui diligunt eam, & inuenitur ab ijs, qui querunt illam. Si ergo delectamini sedibus, & sceptris, o Reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis; diligite lumen sapientie omnes, qui praestis populis. Intelligite, erudimini, qui iudicatis terram. apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta.*

Prou. 6.

Eccl. 10.

Rom. 13:

P. Reg. 2.

Sap. 6.

Psal. 2.

In Nicolaum Macchiauellum digressio. Cap. VII.

VONIAM supra demonstratum est à Deo Opti. Max. bella, victoriasq. pendere, minuenda hoc loco est Nicolai Macchiauelli opinio. is enim non ineptè minus, quam falsè, asserere ausus est, Christi domini nostri legè homines ad rem bellicam, militaremq. virtutem ineptos efficere. Auocat, fateor, Christi doctrina homines ab iniustis bellis. docet enim quantum in se scelus admittant, quantum facinus suscipiant, qui vi equitatem, armis leges, seditionibus Reip. statum conuellere, & perturbare conantur. ostendit eos, qui his sceleribus se se obstrinxerint, nisi peniteat, constituta, apud inferos supplicia effugere, nulla ratione, posse. ex quo fit vt mortis metum necessario incutiat. At uero ad bellum pro equitate, pro religione, pro aris, & focis suscipiendum, atq; inuictò animo gerendum: ad moriem, & audacter appetendam, & constanter subeundam, que tandem religio maiores stimulos, & aculeos profert, ea, que in iusto bello morientibus cælestis vite gloriam immortalẽ propositam esse demonstrat? aut que unquã gens vel vitam minoris estimauit, vel mortem cupidius appetijt, vel acerbissimos dolores patientius sustinuit, vel crudelissimorum tyrannorum inmanitatem animo excelsiore contempsit? Non ego huc milites e legione Thebea euocabo; non ut ar testimonio Antonini Imp. clarissimi, qui legionem, quam in bello Marcomanico habuit ex Christianis militibus conflatam, fulmineam, propter insignem virtutem, appellauit. Agnes, Prisca, Cacilia, atque alie, si naturam spectes, femine, si etatem puellæ, si religionem Christianæ, que neque blanditijs emollii, neque promissis flecti, neque minis frangi, neque morte vinci potuerunt, manifestè docent nullam esse religionem, ex qua maior animi vis, & robur existat. Quid enim? puellæ Christianæ Romani Imperij potentiam contempserunt; neq; contempserunt solum, sed etiam vicerunt; & ab impietate, atq; idololatriâ ad veri Dei cultum, religionemq. traduxerunt.

runt incredibilis cuiusdã admiratione virtutis . & est nescio quis,
 qui in Christianis hominibus militarem virtutem desideret , belli-
 cam fortitudinem requirat ? Certè animi robur iùm maximè per-
 spicitur , cum in magnis vite periculis , angustijsq; versamur . In
 eo casu , quot , & quanta sunt Christiano militi aduersus mortis
 terrorem adiumenta , aut quàm firma presidia comparata ? anima
 immortalitas , Dei omnia sua immensitate complentis , presentia ,
 cœlestis Hierosolymæ felicitas , vite beata æternitas . mille alia ad
 vitam summa cum alacritate profundendam , omnemq; formidi-
 nem depellendã incitamenta . hisce tanquã stimulis Christianus mi-
 les incitatus presentem vitam odit , futuram affectat . in tela , & in
 mortem ruit . nihil est quod eius ardorem est inguere , impetum re-
 tardare possit . viuere citius , quam pugnare desistit , nouit enim se
 vitam non in ventum , sed ad certissimam spem longè melioris vita
 effusurum . crescit in ipso cum periculo animus , cum morte virtus .
 Redeat in mentem (ut ceteros taceam) Gotifredus , vir omni belli-
 ca laude cumulatus , & cum Alexandris , Cesaribusq; merito com-
 parandus . Hic patrimonio , quod amplissimum habebat , diuendi-
 to , atque exercitu , religionis causa , comparato , Germania , Panno-
 nia , Mesia , Thraciãq; decursa , in Asiam profectus eam pauciori-
 bus annis , quam Cesar Galliam , quam Alexander eam ipsam
 Asiam , sub Imperium redegit . Innumerabiles Turcarum copias
 ad Niceam Bithyniæ profligauit : infinitam Persarum multitudi-
 nem , ad Antiochiam Syria , exquisitis copijs , deleuit . Aegyptios ,
 apud Hierosolymam , fudit , atq; comminuit . gentes numero infini-
 tas , belli gloria perillustres , rerum omnium copijs affluentem , præ-
 lijs fregit , virtute domuit , terrore concussit . omnem denique or-
 bem terrarum nominis sui fama impleuit . pietate vero tanta ex-
 celluit , ut , hac vna de causa , bellum illud tam graue , & tam pe-
 riculosum susceperit , quo Sepulchrum Christi , Domini no-
 stri , quod cum summo Christiani nominis dedecore , erat in Bar-
 barorum potestate , nobis restitueret . Regnum vero , Princi-
 pum suffragijs , consequutus , regni quidem administrationem
 suscepit , regis vero nomine omnino abstinuit ; indignum esse
 asserens , ibi quenuquam regis nomine appellari , aut aurea
 corona insigniri , ubi Christus , Dei filius , rex per summam

contumeliam, dictus est, & sentibus asperimis confixus. Non potest ulla esse vera, sine pietate, fortitudo, pietas autem, extra Ecclesiam Christianam nulla est. Itaque mihi, omnem superiorum aetatum memoriam repetente, semper videtur gloria militaris cum religione fuisse coniuncta. Quomodo enim secus? cum Deus ipse Christianorum pacis, ac belli moderator sit? ipse confector bellorum, ipse auctor victoriarum, ipse instructor triumphorum, etiam ne Christianos inertes, & ad arma tractanda ineptos asseremus? sed, ut hac res tota planior fiat, paullo altius principium capiendum mihi esse duxi.

Deum omnem bellicam laudem sibi velle tribui. Cap. VIII.

AVDIS porrò, glorieq. militaris, Deus ita cupidus est, ut neminem ferè alium, eam sibi arrogare patiatur, neminem ad eius partem admittat, ipse miles, ipse Imperator est; ipse pugnat, & vincit. Quis enim alius Pharaonem Aegypti Regem, atque eius exercitum demersit? Dominus quasi vir pugnator; omnipotens nomen eius. currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare. electi principes eius submersi sunt in mari rubro. abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum, quasi lapis. Quis Hierico, urbem munitissimam; ad tubarū clangorem euertit? Quis 185. millia Asiriorum, in ipsorum castris, vna nocte contrucidauit? quis ausit huius tante gloria partem sibi arrogare, aut fructum decerpere? Quis Syros Samariam obsidentes, lucis usura repente orbatos, primum illudit, deinde missos fecit? Quis eosdem, ut castra rerum omnium copia referta, de repente, summa trepidatione, desererent, induxit? certè Deus exercituum. Siquidem Dominus sonitum audire fecerat, in castris Syriæ currum, & equorum, & exercitus plurimi. Vsq. adè cauet Deus ne hanc belli gloriam quisquam sibi alius usurpet, ut cum Iudeos delere, propter intollerabilem ipsorum contumaciā, st. aruisset, id facere distulerit; ne eius facinoris laudem Iudeorum sibi hostes arrogarent; ita enim in Deuteronomio scriptum est. Dixi ces-

sare

Exod. 15.

4. Reg. 19.

4. Reg. 6.

4. Reg. 7.

sarc faciam ex hominibus memoriam eorum : sed propter iram inimicorum distuli, ne forte superbirent hostes eorum. Nam cum rerum omnium gloria Deo tribuenda est, tum præcipuè maximarum, nihil autem maius exercituum cade, urlium expugnationibus, regnorum euerfionibus.

Idem probatur altero argumento.

Hoc ipsum, ex eo etiam loquendi modo, intelligitur, quo sacra littera vtuntur, cum bella enarrant, victoriasq; describunt. omnem enim præliorum prosperè gestorum laudem, omnem bellorum confectorum gloriam, adscribunt Deo. Cum Sisara exercitus fusus est, & Imperator ipse interfectus, Debora ita cecinit, Noua bella elegit Dominus, portas hostium ipse subuertit. Saluate sunt reliquie populi Dominus in fortibus dimicauit. de cælo dimicatur est contra eos. Cum Ionathas, Saulis filius, in Philistheos impetum fecit, eosq; in fugam dedit, ita scriptum est. Tradidit eos Dominus in manus Israel. Saluauit Dominus in die illa Israel. Vniuit Dominus Saluator Israel. Cum Ioab Absalonem acie superauit, hisce verbis, Achimaas eam victoriam Regi nuntiauit. Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines, qui leuauerunt manus suas contra Regem. Chusi vero, alter nuntius, ita, iudicauit pro te Dominus hodie, de manu omnium, qui surrexerunt contra te. Dauid Rex in omni rei militaris parte excellens, omnem rerum prosperè gestarum fructum, omnemq; gloriam Deo acceptam referebat. illi laudes, illi grates immortales agebat. Deus noster, inquit, Deus saluos facienti, & Domini Domini exitus mortis. & alibi, Domini est salus. Nihil illi demum maiori cura erat, quàm vt omnes, ipso predicante, intelligerent, Dei virtute in rebus gerendis nitendum esse, & ei gestarum laudem esse tribuendam. quod quidem ex ipsius psalmo 17. clarissimè constat; quem quidem psalmum Reges, atq; Imperatores omnes memorie mandare, & in corde, atq; ore habere optabile est. Sed quò facilius Macchianelli errorem omnes intelligant, placet demonstrare Deum Opt. Max. quem vnum Christiani colunt, omni Summi Ducis, omni accerrimi etiam militis officio fungi, vt hinc intelligatur Christianos eius cultores non imbelles esse iudicandos.

Iudit. 5.

1. Reg. 14.

Psal. 17.

Deum

Deum esse militarium consultatio- num magistrum. Cap. IX.

Iud. 1.

Iud. 20.

3. Reg. 22.

1. Reg. 23.

DE re bellica, & de omni parte rei militaris consulentibus nemo unquam melius respondit. qui enim fieri possit? Nam cum post mortem Iosua, filij Israel Deum de bello, et de belli duce consulissent: itemq; undecim tribus, quae, contra tribum Benjamin, conspirauerant, non est grauatus respondere. Achabo vero querenti, deberet ne ad bellum proficisci, eius expeditionis exitum planè denuntiauit, per Michæam Prophetam. Sed nemo Dei consilij familiaris usus est, quam Dauid, ille Regum omnium clarissimus. Nam, cum Philistaei Ceilam obsiderent, ille Dominum consuluit, deberetne contra Philistaeos proficisci, & in eos impetum facere. rursum, cum audisset Saulem ad Ceilam obsidendam esse venturum, Dei consilium, sententiamq; exquisiuit, & sequutus est: neq; vnquam aliter accidit, quam ipse consuluit. Quid enim eum falleret?

Deum iniquorum Principum con- silia dissipare. Cap. X.

3. Reg. 17.

3. Reg. 17.

Psal. 32.

PRINCIPVM iniustorum consilia, diuino interdum nutu, dissipari, ex Regum historijs liquet, vbi cum Achitophel Absaloni optimè consulisset, vt in Dauidem itinere, atq; inedia fatigatum, continuo inuaderet, ille reiecto optimo viri prudentissimi consilio, Chusai sententiam praetulit, suadentis cogendas prius maiores esse copias; ex quo factum est, ut, mora interposita, & Dauid se se colligeret, & rebellium furor sensim defueret. Domini autem nutu, dissipatum est consilium Achitophel utile, vt induceret Dominus, super Absalon, malum. Quo nomine, Dauid Dei Opt. Max. sapientiam, potèst atemq; maximè prædicat, atq; admiratur. Dominus ait, dissipat consilia gentium, repro-

reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia gentium. Consilium autem Domini in aeternum manet.

Deum belli difficultates tollere.

Cap. XI.

NEMO alius nouit facilius, vel suos difficultatibus expedire, vel aduersariorū conatus eludere. Saul magnis copijs Dauidem persequatur. tādē, cum eum in montē quēdam profugisse cognouisset, cō exercitum, improvisō, adducit. locū, omni ex parte, militum custodijs, stationibusq; circumuallat. Quid ageret Dauid, aut quō se se conuerteret, non habebat. exitus erant omnes impediti, effugia omnia obfessa: aut uolandum ei erat, aut in hostes incidendum. Has difficultates, angustiasq; humanis consilijs inexplicabiles, uiribusq; insuperabiles, patefecit, sustulitq; ille Deus, cuius sapientie nihil impeditum est, potestati nihil angustum. Nam cum saluti iam suae Dauid desperaret, uiam Deus inuenit, atque ostendit. Nuntius enim uenit ad Saul, dicens, Festina, & ueni, quoniam insuderunt se Philisthym super terram. Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid. Iam uerō quantis ex angustijs Hierosolymae, ac Samaria Reges liberauit? Cum enim hi in Idumaea solitudines temerē essent ingressi, magna repente cæperunt aquae penuria laborare. homines, iumentaq; astuare, siti confici, parum ab exitio abesse. actum de Regibus, atq; exercitu fuisset, nisi, Dei nutu, magna aquarum uis, de repente, erupisset, atq; exuberasset.

1. Reg. 13:

1. Reg. 23:

4. Reg. 3:

Gotifredus.

ANthiochia à nostris, Heroicis illis temporibus (ita enim Historici atatem illam auream uocant in qua Christiani Gotifredo Duce, sacrum bellum susceperunt, & confecerunt) expugnata, Persarum exercitus, penè innumerabilis, intrā paucos dies, aduenit, qui uictores arctissime obsedit, & in extremum periculum adduxit. Accessit, ad hostium

C

vim,

uim, & ferocitatem, fames, & pestilentia quibus ex rebus, tantus erat toti exercitui timor, ac terror incussus, ut vulgò milites abdita loca quaererent, in qua sese conijcerent: & hanc militum consternationem magna ducum desperatio consecuta esset; nisi has rerum difficultates, momento temporis benignitas Dei soluisset, suosque clientes ad certissimam uictoriae spem excitasset. Nam, cum se obtulisset in somnis viro cuidam, significauit ei locum, ubi lancea, qua Christi Domini nostri pectus transfixum fuerat, de fossa latebat; iussitque, ut ea praelata, in hostes impetum facerent, neque de pugna euentu dubitarent; quod cum illi fecissent, undecim hominum millia infinitas hostium copias profligarunt, castrisque atque impedimentis exuerunt.

Laurentius Brixius Lusitanus.

Hic, cum in Cananoris arce, quam indi, summa uis & diligentia, vel potius contentione arētissime obsidebant, extrema rerum omnium egestate, atque adeo fame laboraret; resque eo adducta esset ut ipsi vel deditio facienda, vel mors obeunda necessario esset, diuina ei bonitas admirabiliter subuenit. maris enim aestus, repestatum impulsu, tantam ad littus, ubi arx sita erat, marinorum locustarum uim, & Cancrorum eiecit ut ipsi Lusitani famem tolerarint, donec Lusitana eò classis appulit.

Deum stratagematum inuentorem esse. Cap. XII.

Nihil est, quod belli ducem uel militibus suis cariorem, vel hostibus formidabiliorem reddat, prompta quadam; & celeri ad stratagemata excogitanda, solertia. Quis autem

autem Deo, hoc in genere, admirabilior: Cum ipsemet Iosuaam doceret, quam ratione Hai, urbem maximam, & frequentissimam, expugnare posset, illud addidit, pone insidias urbi post eam. quod cum ille fecisset, & hinc quinque millia delectorum militum in insidijs collocasset; inde ipse, acie instructa, ad urbem succederet, rex, nihil de insidijs suspicatus, cum exercitu suo, ex urbe, procedit. Iosua, mitus simulatione, eos quam longissimè abducit: tum, repente, qui in insidijs latebant, erumpunt, urbem inuadunt, nullo negotio capiunt, atq; inflammant. rex cum exercitu, in medio circumuentus, interficitur. Potuit ne aliquid aut elegantius excogitari, aut geri pulchrius? idem Iabeli author fuit, ut Sisaram maximi exercitus Imperatorem, tam pulchrè in insidias induceret, inductum tam fortiter aggredieretur, & è medio tolleret. idem Gedconem docuit, tubarũ clangore, & fictilium lagenarum conplosione, tedarumq; ardentium fulgore, innumera- biles copias Madianitarum, ad mutuam cadem, concitatas, sine suo uulnere, contrucidare, penitusq; delere. Quid, quòd non solum docet, sed etiam ipsemet adhibet stratagemmata, qua nemo alius possit adhibere? Cum Iudæi in Philistheos impetum fecissent, intonuit Dominus, fragore magno, super Philistæos, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israel. item Ionatha, in eodem pugnante, Deus ipsorum castra tumultu, & trepidatione compleuit. eosq; in mutuam ad eam, concitauit, & in fugam dedit. rursum. syris Samariam obsidentibus, atq; oppidanis ad extremam famem, desperationemq; compulsi illi repentino castra, omni opulentia referta, deserunt. Siquidè Dominus sonitum audire fecerat, in castris syrie, curruum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntq; ad inuicem, Ecce conduxit aduersum nos rex Israel Hathcorum, & Aegyptiorum Reges, & uenerunt super nos. Eiusdem Dei arte, Moabite rubeſcentium aquarum aspectu delusi, ad castra Hebreorum conuolarunt, & ab ijs repente dissipati, contritiq; sunt. Quid? infinitum, Zaze Aethiopum Regis exercitum, quis profligauit? Audiamus ipsa diuinorum litterarum uerba, exterruit Dominus Aethiopas coram Asa, & Iuda, fugeruntq; Aethiopes.

1. Reg. 3.

1. Reg. 14.

4. Reg. 2.

4. Reg. 3.

1. Paral. 2.

Deum Ducibus, atq; exercitibus, sibi caris, Angelos, quasi antecur- sores præmittere. Cap. XIII.

DEV M in bellis pro religione, iustitiâq; susceptis, Angelos quasi antecursores præmittere, clarissimè ipsiusmet Dei verba testantur. Ecce ego, inquit, mittam Angelum meum, qui precedat te, & custodiat in via, & introducat in locum, quem præparavi. & non multo post. Precedet te Angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananeumq; & Heucum, & Iebuseum, quos ego conteram. Quamquam illud hic animadvertendum est, plerosq; gravissimos viros velle, eo in loco, Angeli nomine, verbum ipsum, idest, Dei patris filium designari. ut in libro etiam Iosue, ubi ita legitur. Cum esset Iosue in agro urbis Hiericho, leuavit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatam tenentem gladiû, perrexitq; ad eum, & ait, Noster es, an aduersariorum? Qui respondit, nequaquam, sed sum Princeps exercitus Domini, & nunc venio. spectat huc multitudo illa Angelorum, quam Iudeorum rebus afflictis, & ad extremum penè casum adductis Deus presidio misit, & Elisei famulo, ipsius Prophetæ rogata ostendit. Aperuit enim Dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & currum igneorum in circuitu Elisei.

Appendix.

HVC spectant, quæ de D. Ioanne, in priori Rhodi oppugnatione, à Turcis pugnare in ipsos viso, & de D. Iacobo Apostolo, toties, in medijs certaminibus contra Saracenos susceptis, agnito, constanti scriptorum testimonio commemorantur. Recentissimum, dictuq; pulcherrimum est, quod anno salutis 1572. accidit Goe, quæ est India ciuitas clarissima. Cum enim, post longissimam obsidionem, Lusitani, qui erant in presidio, Hidalcannum Regem potentissimum, facta eruptione, magnâq; edita strage pro-

profligassent, & castris, atq; impedimentis exutum, pacem petere coegissent; complures ex hostili exercitu in ciuitatem ingressi, querebant à nostris, ubinā esset puella quaedam, cuius virtute admirabili, mania defensa, ciuitas ab interitu vindicata esset. Cum rei nouitate, atq; admirabilitate Lusitani milites magnoperè commouerentur, nec quid respondere possent, eis occurreret, Sacerdos quidam, è Societate IESV, homines illos in Templum duxit, eisq; Deipara Virginis Imaginem ostendit, qua illi visa, ac recognita, summam ei belli confecti, & urbis defensione gloriam tribuendam esse dixerunt. tùm humi strati, eam suppliciter venerati sunt, & ipsius laudes longè, latèq; predicarunt.

Deū belli duces fingere. C. XIII.

RINGIT Deus, & tanquam è tenebris, excitat duces, quibus animi vim, & omnem bellicam virtutem mirabiliter inspirat. nam, ut Iudicum historie docent, cum dura exterarum gentium seruitute oppressi, Iudei, grauissimis aduersarum rerum turbinibus conflictarentur; neq; haberent, quò, præter ipsum Deum, vitandarum calamitatum causa profugerent, suscitauit Dominus iudices, qui eos, de teterrima immanium tyrannorum seruitute liberarent, Gedeonem ab area, Iephten à latrocinio, ad suæ gentis principatum, euocauit. Saulem ab asinorum cura, Dauidem ab ouium, pecorumq; custodia ad Imperium, Regnumq; promouit. Erant autem hi, omni, quæ in Imperatorem cadit, virtute ornatissimi. Quis enim audacior Aodo? Felicior Gedeone, acrior Iephthe, fortior Sansone? nam de Dauide melius est silere, quam, in eius laudes temere ingressum, in medio cursu deficere. In hoc vno omnis perfecti Imperatoris, omnis etiam militis virtus, Sole clarius, elucet. Iude Machabei quanta fuerit in omni militari facinore præstantia, quanta & in manu conferenda fortitudo, & in consilio capiendo prudentia, diuinarum litterarum monumenta testantur. Ita enim de eo scriptum est. Dilatauit gloriam populo suo, & induit se lorica sicut Gigas, & succinxit se arma bellica sua in prælijs, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est Leoni in operibus suis, & sicut catulus Leonis rugiens in venatione, & persequutus est iniquos perscrutans eos,

Et directa est salus in manu eius . hac ibi . Sed quid ego viros commemoro ? mulieres diuinitus edoctæ , atq; armis cœlestibus instructæ exercitus maximos fuderunt , duces fortissimos occiderunt , Iael Sifaram , Iudith Holofernem .

Pius V. Ioannes Austrius . M. Antonius Columna .

Quid Pio V. mirabilius ? hunc , enim in D. Dominici familia à pueritie enutritum , atq; alienissimum ab omni rei bellica non solum exercitatione , verum etiam cognitione , Deus repente summum armorum magistrum , maximorum Regum Imperatorem , prestantissimorum ducum quasi Dictatorem finxit . nemo enim , unquam , militarē Christianorum virtutem vehementius excitauit , liberalius aluit , magnificentius ornauit . itaq; dum ille vixit , Catholici , & in Belgia , & in Gallia , ipso hortatore , atq; adiutore , fortissimè , felicissimè q̄ dimicauerunt , & de perduellibus , Ludouico Borbonio interfecto , & Gulielmo Aurantio profligato , victorias , aeterna predicatione dignissimas , retulerunt . Ioanni vero Austriò , ad Echinadas insulas , rostra contra Turcarum classem , vertenti , commutata extemplo tempestas , que ante aduersa fuerat , à puppi flare , atq; aspirare capit . quare , ille animo mirabiliter actus , victoriam , de Christiani nominis hoste , immortalē reportauit . Ac ne putares sanctiss. Pont. scire tantum pugnare , ac vincere ; norat etiam victoribus currus triumphales luculentissimè ornare , atq; apparare . Testis mihi M. Antonius Columna , qui , ipso auctore , in vrbe Roma , veterem triumphandi morem , propter eximiam virtutem , in ea pugna ostensam , incredibili splendore , atq; apparatu , renouauit .

Deum belli ducibus fauere .

Cap. XV.

VANTOPERE autem Deus belli ducibus , qui pro religione , atq; equitate decertant , faueat , ex eo intelligi facile potest ; quod Iosua contra Amorrhæos prælianti , quo plena esset victoria , diem protraxit , Solemq; stare iussit . stetit Sol

in medio cæli, & non festinauit occumbere, spatio vnus diei. non fuit ante, & postea tam longa dies, obediens domino voci hominis, & pugnante pro Israhel. Theodosio vero seniori contra ferocissimum hostem ventos, tempestatesq; militare, & in hostium ora, atq; oculos insultare iussit. idem Carolo V. Imperatori in bello saxonico hesitanti, per hominem ignotum, uel Angelum potius, vadum, in Albi flumine, ad exercitum trajiciendum, & perduelles persequendos, ostendit.

Alphonfus Congi rex.

IN eo bello, quod pro Christi nomine; Alphonfus, Congi rex, cum fratre suo gessit, atq; exquisitissimis copijs diuinitus profligauit, (ut est apud Hieronymum Osorium) captus est, cum Alphonfi fratre, Dux quidam, quem ille sibi, propter bellicæ uirtutis opinionem, adiunxerat, is, cum se captum animaduerteteret, misit ad Regem qui diceret, se mortem minimè deprecari, quam se meruisse, non negabat. Hoc tantùm orare, ne se pateretur ad supplicium trudi, antequàm Christianus fieret. Tantas enim copias à tam paucis hominibus nulla ratione uinci potuisse. sed se magnam militum multitudinem, equis insidentem, & crucibus insignitam, tantaq; luce fulgentem, ut omnium oculos præstringeret, in prælio, conspexisse, cuius metu percussus, atq; exterritus, fuga sibi consulere coactus sit. Quare, sibi nullam esse dubitationem, quin solius Christi numen, summa fide colendum sit, & sempiterna prædicatione, toto orbe, celebrandum, ex quo intelligitur, religiosi Principibus adesse in rerum difficultatibus diuinum numen, eisq; tum Angelos adiutores, tum se ducem præbere. sed, ut ad Alphonsum redeam, non est hic prætereunda, ad nostrorum regum exemplum, eius pietas singularis. Nam, ut primum regnum adeptus est, tanto studio, religionem Christianam coluit, ut non plus temporis in Rep. administranda, quam, in Christi fide propaganda, consumeret. Habebat præterea frequentes, ad populum conciones de iustitia, & pietate, de iudicij diuini seueritate, de cælestis uitæ præmijs, de Christi discipuli, & sanctissimorum uirorum exemplis. His ille artibus regnum adeptus est, & fundauit, atq; constituit.

Deum omni boni Imperatoris of- fitio fungi. Cap. XVI.

VID, quòd ipsemet præit, ipse exercitum ducit, ipse itin-
ris faciendi tempus significat, ipse castrametatur? *Qua*
quidem, atq; alia, optimi ducis, offitia, Moses, dum ad po-
pulum verba facit, disertissime demonstrat. Præcessit

Deut. 1.

uos, inquit, Deus, in via, & metatus est locum, ubi tentoria figere-
tis, nocte ostendens vobis iter, per ignem, & die per columnam nu-

Deut. 31.

bis, & in eodem loco, Nolite metuere: nec timeatis eos; Dominus
Deus, qui ductor est uester, pro vobis, ipse pugnabit, sicut fecit in
Aegypto. & alibi niriliter agite, & confortamini, nolite timere; nec
paveatis ad conspectum eorum, quia Dominus Deus tuus, ipse est

Iud. 5.

ductor tuus: nec dimittet, aut derelinquet te. & Debora, ita,
adhortatur Baracum. Surge, hæc enim est dies, in qua, tradidit
Dominus Sisaram in manus tuas. en ipse ductor est tuus. & Da-

Psal. 36.

uid, Deum, Hebreos, ex Aegypto eduxisse, & per Arabie solitudi-
nes, deduxisse, eumq; ipsorum ducem solum fuisse, pulcherrimè
docet. Quid, quod eos non solum tanquam Imperator, duxit, sed

Deut. 1.

etiam, tãquam nutritius, portavit? audiamus Mosem. Portavit
te Dominus Deus tuus, sicut solet homo portare paruulum filium
suum, in omni via, per quam ambulastis, donec veniretis ad lo-
cum istum.

Deum omnibus modis pugnare. Cap. XVII.

NEQUE verò solum optimum ducem se se præbet, verum
pugnacissimum militem. omnibus enim modis pugnat.
pugnat interdum occulto quodam terrore: hoc, in su-
gam egit Philistheos, Syros, Aethiopes. & in Exodo, terrorem, in-
quit, mecum militam in præcursum tuum. pugnat saxis. nam cum
Iudæi, Iosua ducce, exercitum Amorrhæorum acerrimè persequen-
rentur,

1. Reg. 7.

14. 2. par.

14. Exod.

23.

Ios. 10.

rentur, & hi, fuga, sibi salutem quaerent, Dominus misit super eos lapides grandes, de caelo, vsq; ad Azeca, & mortui sunt multo plures, lapidibus grandinis, quam quos, gladio, percusserant filij Israel. adhibet nonnunquam crabrones. ijs enim Heucos, & Hethaos suis ex sedibus exterminauit, ante, quam eò Iudæos induceret. pugnat leonibus, ijs enim vsus est ad Samaritanorum impietatem reprimendam. pugnat fulminum iactu, & tonitruis. Tonabit de caelo Dominus, & excelsus dabit vocem suam. misit sagittas, & dissipauit eos, fulgura multiplicauit, & conturbauit eos. Vtitur aliquando armis inaspectabilibus. ijs enim exercitum Sennacheribi confecit. ijsdem copias Zazæ deleuit. Ruerunt Aethiopes ad interneccionem, quia Domino cadente, contriti sunt, & exercitu illius preliante.

Deut. 7.

Iof. 24.

2. Reg. 22.

Psal. 56.

Psal. 143.

1. Par. 32.

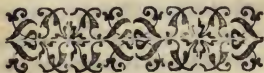
2. par. 14.

Deum esse magistrum armorum. Cap. XVIII.

QUID, quod est magister armorum? doceat id Dauid, qui non alium rei militaris Doctorem se se habuisse testatur. Deus, qui accinxit me fortitudine, & complanauit perfectam viam meam. Coequans pedes meos ceruis, & super excelsa statuens me. docens manus meas ad praelium, & componens quasi arcum aureum brachia mea. & alibi. accinxisti me fortitudine ad praelium; incuruasti resistentes mihi sub me. & alibi. Benedictus Dominus, qui docet manus ad praelium, & digitos meos ad bellum.

2. Reg. 12.

Psal. 143

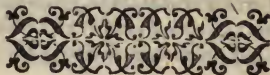
Epilogus superiorum .

Cap. XIX.

His liquido intelligitur, Deum victoriarum auctorem esse, & ab ipso sperandum esse omnem prosperum belli euentum. quod quidem, magno suo malo, pleriq; didicerunt. in his Benadadus, & Syri. cum enim in Samariam, infinita hominum multitudine circumfusa, obsiderent, & ad extremum pene casum deduxissent, unus è numero Prophetarum, ita est Achabum Regem alloquitus. Hæc dicit Dominus. Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium, dabo omnem multitudinem hanc grandem, in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus. & alibi. Certè vidisti multitudinem hanc nimiam. Ecce ego trado eam in manū tuam hodie: ut scias, quoniam ego sum dominus. & David, hunc ob finem, uictoriam à Deo sperat, & præsumit de Goliath, ut sciat, inquit, omnis terra, quia est Deus in Israel, & nouerit uniuersa Ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus. ipse enim est bellum. Et Ezechias, hoc nomine potissimum, Deum aduersus Sennacheribbum concitare conatur. Nunc igitur Domine Deus noster, saluos nos fac de manu eius, ut sciant omnia regna terra, quia tu es Dominus Deus solus.

1. Reg. 17.

4. Reg. 19.

IOANNIS BOTERI
BENENSIS DE REGIA
SAPIENTIA.

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS, exposui primum regia sapientia caput, quod quidem, in eo, situm est, ut Princeps intelligat regna, atq; victorias à Deo pendere. Hoc cum non intelligeret Nabuchdonosor, Deus eum ad insaniam redactum, ita septem totos annos, propter superbiam, atq; animi elationem infinitam, abiecit, ut per Sylvas errabundus, ferarum more, vagaretur, fano uictitaret, nullam certam sedem haberet: ut sciret, quòd dominetur excelsus, super regnum hominum, & cuiuscumq; uoluerit, det illud. Vbi, res est sanè digna consideratu, Deum ad insaniam Regem illumpotentissimum redegisse, eum ut corrigeret, & ad officium, mentisq; sanitatem reduceret; & ad stultitiam, eum impulsisse, ut sapientia capax esset; & bestijs similem effecisse, ut humanitatem condisceret, seq; hominem, non Deum, esse fateretur. Discant uerò Reges res omnes, maximè autem Regna, Dei nutu constitui, atq; eueri, Dei arbitrio corruere, & stare, minui & augeri, rectèq; nescio quem Poctarum dixisse, eum cuncta supercilio mouere. Nunc alterum caput nobis explicandum est, nimirum Regna ijs rebus amplificari. & conseruari, quibus nobis Deus conciliatur. carum autem rerum prima nobis occurrit Religio.

Religio. Cap. I.

Melchisedech.

RELIGIO est omnis Principatus fundamentum. nam cum omnis potestas sit à Deo, Deum verò nobis Religione conciliemus, necesse est Principatum omnem religionis presidio indigere. qua de causa, antiquissimis illis temporibus, homines sapientia præstantes, cum intelligerent, quàm necessaria Principibus sit Religio, Regno Pontificatum adiungebant, Regie Maieitati, curam rerum diuinarum. Quod de Melchisedech diuinarum literarum monumenta testantur. ijs enim proditum est, eum, & Regem fuisse, & Sacerdotem. At Melchisedech, Rex Salem, proferens panem, & vinum (erat enim Sacerdos Dei altissimi) benedixit, & ait: Benedictus Abraam Deo excelso, qui fecit cælum, & terram.

Gen. 14.

Machabæi.

IN Machabæis etiam creditur Regiã potestatem cum Pontificatus sanctitate fuisse coniunctã. ijdem enim erant Principes, & Sacerdotes, ijdem sacris præerant, & Remp. administrabant, ex quo fiebat, ut, eorum res, domi, forisq; opibus, honoribus, existimatione, florentissime essent. Religio enim maximum est, & pacis ornamentum, & belli presidium.

Moyfes.

Exo. 17.

QUAM necessarium Regi sit presidium Religionis, nulla re elegantius describi, demonstrariq;, & sub oculos poni potest, quàm Moyfes, & Iosue exemplo. Nam in eo bello, quod cum Amalechitis gestum est, dum Moyfes supplices ad cælum manus tendebat, Iosua hostes armis superabat; sin ille manus paululum remisisset; hic hostium vim, & impetum non ferebat. qua quidem re demonstratum est, plus conferre ad victoriam obtinendam

nendam Moysen, quàm Iosua, Sacerdotem, quàm Ducem, preces ad Deum fusas, quàm gladios in hostem districtos, religionem denique, quàm vim. Sacrae scripturae verba sunt haec. Cum leuaret Moyses manus, vincebat Israel, sin autem paululum remisisset; superabat Amalech. manus autem Moysis erant graues, sumentes igitur lapidem posuerunt subter eum, in quo sedit. Aaron autem, & Hur sustentabant manus eius, ut non lassarentur, vsq; ad occasum solis. Fuditq; Iosue Amalech, & populum eius in ore gladij.

Heli, & eius posteri.

SED ipsiusmet Dei verba audiamus. Quicumque, ait, honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. hac de causa, ut, in eo ipso capite, legimus, Deus Heli posteritatem ab altaribus suis remouit, omnibusq; Sacerdotij ornamentis spoliavit. Quod quidem tunc accidit, cum Salomon Sadochum Sacerdotem, pro Abiatare, eò quòd hic (qui ex Heli stirpe erat) Adonia, nouis rebus studentem, regnumq; occupare conanti, fauisset, amplissimo Sacerdotio praesse iussit. ut hinc omnes intelligant, eos in omnium contemptionem venturos, qui diuinum numen contempserint, fore autem in summo honore apud omnes, qui honorem Deo habuerint, eiusq; maiestatem sanctè, religioseq; coluerint.

1. Reg. 1.

Britanniae Reges.

Iuo. Edelulphus. Cunto. Ioannes.

BRITANNIE regnum, multis seculis, pacis, & belli gloria floruit; finitimisq; prouincijs terra, mariq; imperauit. cuius quidem rei, cum multae causae fuerunt, tum ea fortasse maxima, quòd in Catholicam religionem, cuius magistra, atq; interpres est Sedes Apostolica, Romana, Summum antiquorum Regum studium fuit. nam Iuo, qui Romae obiit anno salutis 727. singulas Anglorum familias singulos denarios D. Petro pensitare iussit; idq; uectigal Edelulphus Leonis IIII. tēpore Romae ipse portauit. idē Edelulphus

deci-

*decimas omnium frugum Sanctissima Virgini & D. Petro addi-
xit. Cuncto Romae, anno salutis millesimo profectus, magna secum
dona ad Principem Apostolorum tulit. Ioannes Ricardi filius
Britanniam, atq; Hiberniam Ecclesiae Romanae, ex 70. auri li-
bris, vectigales fecit.*

Hispaniarum Reges. Pelagius. Alphonfus II. Alphon- fus III. Alphonfus VIII. Ferdi- nandus III. Ferdinandus Catholicus Cap. III.

HISPANORVM imperium tantum est, quantum nul-
lum unquam (quod ego quidem sciam) fuit. dominan-
tur Oceano Atlantico, imperant amplissimis, & copio-
sissimis Europae Prouincijs; habent in Africa arces munitissimas,
portus quauis magnarum classium capaces. possident, ad occi-
dentem solem, regiones multitudine penè innumerabiles, latitu-
dine immensas, opibus inexhaustas. Nunc vero, Lusitania ac-
cessione, Catholicorum regum imperium iisdem, quibus orbis ter-
rarum finibus continetur. ad ipsorum enim ditionem accesserunt
Mauritaniae, Aethiopiae, Arabiae, Persiaeque littora, & portus,
Carmaniae, atque Indiae, quae Alexandri magni nomen illustrauit,
ora, aurea Chersonesus, insulae innumerabiles, incredibili aro-
matum copia, referte. tantum denique maris possident, quan-
tum ornatis-
sibus classibus nauigare, tantum terrarum, quan-
tum eximijs exercitibus percurrere potuerunt. Fauet Deus Hi-
spanorum religioni: fauet Regum optimorum pietati. nulla enim
regio Reges habuit, religionis incorrupte laude, clariores. Pela-
gius viam ad caelestem gloriam sibi Illustri uite Sanctitate muni-
uit. Alphonfus I I. Castus propter eximia Sanctimonie famam
dius

dictus est, *Alphonfus VIII. boni nomen adeptus est. Huic cum saracenis praelianti, crux, miro fulgore illustris, è celo affulsit, qua ille, uelut alter Constantinus, duce, hostes ingenti praelio superauit & ex eis cc. millia interfecit. Ferdinandus III. hostes Hispali, Cordubaq; eiecit, & in Baticæ angustias compulsi. religione uerò fuit, quanta, ad tot, & tam grauiâ bella conficienda, & tam gloriosas victorias obtinendas, opus erat. Hic, cum Principes Hispanie, statum ei, propter rerum fortiter gestarum magnitudinem, decreuissent, eam statui propter summam animi moderationem uetuit; Non enim sibi Reip. bene feliciterq; gesta laudem adscribi uolebat, sed Deo. Quid, de Ferdinando Catholico dicam? hic, iacto religionis egregie fundamento, plurima, & maxima bella & fortissimè gessit, & felicissimè confecit. Mauros tota Hispania penitus exterminauit, Africa oram inuasit; munitissimas urbes, maximosq; portus capit. Cantabrie regnum suum iure, atq; armis fecit. regnum Neapolitanum in prouincia formam rededit. nouum orbem, Christophoro Columbo duce, nobis aperuit, eumq; non tam sibi, quam Deo, Euangelij predicatione, subiicit. in hac tanta rerum clarissimè gestarum gloria, nihil illi charius, nihil optabilius, honorificentissimo illo, & gloriosissimo Regis Catholici cognomine, quo Pontifices maximi singularem Regis sapientissimi religionem commendarunt hominum memoria sempiterna.*

CAROLVS V. PHILIPVS CAROLI FILIVS, Austriæ Principes.

Carolo V. Imperatori singulare antiquæ pietatis, atq; orthodoxæ fidei studium amplissimarum victoriarum materiam, sempiternæ gloriæ segetem suppeditauit, quod cum semper, tum, in bello Germanico, maxime enituit, religionis enim, cuius restituendæ desiderio incredibiliter ardebat, presidii ofretus, ferocissimos duces, maximos exercitus, potentissimas gentes, cum incredibili diuini numinis, cui militabat, gloria, exiguis copijs, ijsq; hyemis asperriimè incommodis, atq; omnium rerum inopia, uehementer attenuatis, fregit, atq; prostrauit. Ioanne uero Federi-

co, summa celeritate, debellato, & capto, diuini numinis presentiam agnoscens in hac digna immortalitate verba prorupit, se non posse dicere, quòd olim Casarem dixisse ferunt, veni, vidi, vici, sed veni, vidi, & Dominus Deus vicit. At Philippum eius filium regum omnium potentissimum, atq; amplissimum esse, neminem puto negaturum; non minus religiosum esse facile ostenderem, si hoc ab adulationis suspitione tam abesset, quam cum veritate coniunctum est, illud tamen asserere non verear, Austriæ Principum familiam omnes totius orbis familias, vt potentia, atq; opum amplitudine, ita pietatis, & fidei Catholica amplificandæ studio, longè antecedere. At verò potentiam religio peperit, non potentia religionem. Quòd cum illi præclare intelligant, in ea cogitatione, cur atq; toti versantur, vt quam acceperunt à maioribus suis religionis, & sanctitatis gloriam, quasi copiosissimum atq; opulentissimum patrimonium, diligentissimè conseruent, ac tueantur.

Rodulphus Imperator.

Quoniam proximè asserui Austriæ Principum potentiam, atq; amplitudinem ex religione ortam esse, lubet, hoc in loco, Rodulphi, qui ex Comite Absburgi Imperator, Alfonso, Hispaniæ Rege; competitore reiecto, dictus est, & primus Austriam domum Imperij Maiestate nobilitauit, factum immortalitate dignum, referre. Scribit Cardinalis Ostus, vir, & pietatis, & doctrinæ, laude insignis, Rodulphum dum maximo imbro venaretur, in Sacerdotem incidisse, qui, per ea loca, solus iter faciebat. Tùm quesuisse ab eo Rodulphum quorsum tenderet, & quæ causa vie tam importuna esset. respondit ille, se Sacrosanctam Eucharistiam ad hominem moribundum, pro viatico, deferre. Desilit repente ex equo Rodulphus, & IESVM CHRISTVM, in Sacramento latentem, veneratus, penulam, qua ipse, ad imbrem arcendum, tegebatur, Sacerdotis humeris imposuit. Quam ob humanitatem, religionemq;, cum ei grates immortales Sacerdos egisset, Deum etiam præcatus est, vt referret; atq; honorem eius maiestati habitum, remuneraret. Quid multa? anno vertente Rodulphus Imperator declaratur.

Ioannes Hunniades .

HIC Mathia Coruini pater fuit, atq; omni militari laude excelluit. nemo Turcis maiori terrori fuit; nemo eos grauius afflixit, atq; prostrauit. Amurathen, eorum Regem, Albam Graecam, totius pene Europe propugnaculum, maximo circumfuso exercitu, acerrimè oppugnantem, non solum fortiter inde repulit; sed etiam in turpissimam fugam, graui vulnere affectum, coniecit. Hac porro tanta animi virtus, summa religione nitabatur. Cuius quidem illud maxime illustre documentum est, quod, cum, instante morte, Sacrosancta Eucharistia sese premunire vellet, eam ad se domum afferri vetuit. Aequius esse asserens, famulum ad Dominum suum, quàm Dominum ad famulum ire. itaq; se in templum deferri iussit.

Allobrogum Duces.

Allobrogum, & Taurinorum Principes, in nobilissimarum, atq. optimarum regionum possessione, pietatis potius quàm armorum presidio, iam supra DC. annos, permanserunt. Non enim facile reperias gentem, in qua extent plura, & maiora exempla sanctitatis. Tempa ad Dei Opt. Max. cultum, canobia ad religiosorum hominum commoditatem multa, & magna extruxerunt, locupletarunt, exornarunt. precipuè Umbertus Primus, & III. Amadeus II. III. VIII. itemq; Aymo. bella ea potissimum gesserunt, quæ pro religione suscepta sunt, & gesta; Umbertus II. ad bellum Hierosolimitanum, cum Hugone Magno, profectus, itemq; Amadeus II. cum Ludouico Gallie Rege, ornatissimas secum copias duxerunt. Thomas, Umberti III. filius, Constantinopolitana expeditioni, magna cum auctoritate, gloriaq; interfuit. in Albigeos Hereticos arma sumpsit, & ad victoriam consequendam, magno momento, fuit. Amadeum Quintum. Gregorius XI. iurium Sedis Apostolica conseruatorem appellauit. idem Ioanni, Orientis Imperatori, ut ad

Ecclesie Romane auctoritatem rediret, auctor, atq; impulsor fuit. Amadeus V I I. propter rerum diuinarum studium, principatu se abdicauit, propter famam sanctitatis, dignus habitus est, qui Pontifex Max. crearetur: propter commune bonum, Pontificatum deposuit. Ludouicus, eius filius, Sydonem, Christi corpore impressam, cruore coloratam, in magni Thesauri loco, habuit. Amadeus V I I I. in Diuorum numerum, propter eximia sanctitatis opinionem, relatus est. Emanuel Philibertus, regno recuperato, nihil prius habuit, quam Hereticos exultantes reprimere, & in Allobrogibus, Taurinisq; Catholicam religionem, omni ope, atq; opera, restituere. nam de Carolo Emanuele, eius filio dicere supernacaneum est, cum ille habeat pietatis suae incomparabiles testes, & predicatorum, Carolum Cardinalem Bonromaum, & Gabrielem Cardinalem Palcottum.

Bauariae Duces.

IN Germania, Bauaria Duces eximie florere, & in magna, apud omnes, esse existimatione, quis neget? atqui nemo, ex Germaniae Principibus, Catholica religionis amantior, uere pietatis studiosior. Gulielmus (ne superiora commemorem) Alberti pater, cum reliqui rerum, atq; opinionem, quos homines, impietate, stultitiaq; insignes, inuexerant, nouitate ducerentur, & à Iesu Christi doctrina, maiorumq; institutis discessissent, ille omnem contentionem, curamq; adhibuit, eam ut pestem nefariam animorum, auerteret, & quam longissimè posset, arceret. Albertus filius eam, callide, atq; occultè sese insinuantem, seuerissimis legibus, edictisq; coercuit, atq; eò, unde venerat, reluctantem, & inuitam reuerti coegit. Neque verò quicquam, ab hac tanta laude, gloriaq; declinat huius filius, Vilclmus, cuius egregiam pietatem admirari facilius est, quam pro dignitate predicare. Quid de Hernesto, & Ferdinando, eius fratribus, dicam? non enim suas, hoc in genere, partes desiderari patiuntur. Hernestus, cum, proximo annis, Ecclesiam Leodiensem praclarè administrasset, & à vicinarum gentium tumultibus, atq; incursionibus tutam, & incolumem, ab Haeticorum prauitate integram, sinceramq; seruasset; nouis-

noüissimè Archiepiscopatum Coloniensem, aduersario propter apostasiam, monstruosamq; libidinem, deiecto, summa bonorum omnium consensione, & læticia, summa expectatione, & spe, obtinuit. Ferdinandus verò id muneri sibi propriè, priuatimq; suscepit, vt impiarum opinionum auctores, sectatoresq; inquirat, videatque, ne quid detrimenti Resp. capiat. Ita tres optimi fratres in quibus dubites, generis nobilitas, an virtus, potentia, an modestia maior sit, in diuina gloriæ amplificatione concordet, Germaniæ Principibus exemplo sunt ad antiquam religionem retinendam, aut reuocandam: suis verò populis presidio, atq; ornamento.

Batorum familia.
Stephanus Poloniæ Rex.

IN ea parte Daciæ, quam Transyluaniam nunc appellant, sola penè, Batorum familia, reliquis corruptis, & nefariarum opinionum peste infectis, in antiqua religione, permansit. Qua de causa, cæteris etiam facillè antecellit dignitate, existimatione, potentia. Atq; vt cæteri omittam, quæ in hanc sententiam verè, copioseq; dici possent; Stephanus, huius gentis facillè Princeps, primum quidem Daciæ principatum, omnium consensu obtinuit: deinde Poloniæ regnum, maximum, atq; nobilissimum, potentissimis competitoribus victis, adeptus est. Neque solùm adeptus est, sed ita hæcenus administrauit, vt, iactò religionis Catholiciæ fundamento, nullam in eo, regiarum virtutum partem desiderare possis; militarem vero virtutem, iure optimo, admiratione dignam censeas. Nam ferocissimum Moscorum Ducem bello aggressus, memorabiles inde victorias reportauit. eius enim copijs, ad Chessinum fusis, Poloschum, oppidum natura, atq; arte mirificè munitum, expugnauit. tum ad Sochollum, eius gentis nobilitate prostrata, omnia, armorum terrore, quatesecit. In ipsam Moscouiam ingressus, Vilchiluchiam, urbem insignem, situ, atq; opere penè inexpugnabilem, sub suam ditionem, atq; imperium redegit. neq; verò hic hærendum sibi existimauit, sed hostium regionem, longè, latèq; peruagatus, Pleseouiam, urbem maximam, atq; opulentissimam, obsidione cinxit, & in summas angustias adduxit. Mo-

Foram tandem rebus afflictis, & in manifestum salutis, ac dignitatis periculum redactis, ipsorum Dux, de compositione agere cepit. *Quæ quidem, ijs conditionibus facta tandem est, ut Moscus Liuania, prouincia nobilissima, excederet; Polonus Plefcouie obsidione desisteret. ita ille, recuperata uberrima, clarissimæq; prouincia, magnam apud suos auctoritatem, apud omnes existimationem sibi comparauit. Regibus porro insigni documento est, nullam esse viam ad laudem, gloriamq; adipiscendam, regna consequenda, tuenda, augenda, bella feliciter suscipienda, gerenda, conficienda, illustriorem, studio Catholice religionis, cuius doctor est, atq; interpres Romanus Pontifex. Neque verò Rex optimus Liuiam solum recuperauit; sed in eam etiam curam toto pectore incumbit, ut, ad orthodoxam fidem eam reuocet, Deoq; subijciat, quam ob causam, Episcopatus constituit, Collegia, & Seminaria ad alendam, recteq; instituendam iuuentutem erigit, bonos Sacerdotes, & sane doctrinæ concionatores vndique accersit. omnem postremò lapidem mouet ad heresum, atq; impietatis *Zizania* extirpanda; & ad Catholicam religionem serendam, ac propagandam.*

Guisæ Duces.

NON videntur, vlllo modo, pratermittendi *Guisæ Duces*. Hi enim tantum ceteros Gallie Principes dignitate, gratia, potentia antecedunt, quantum studio Catholice religionis. *Franciscus Claudij filius, impietatis Duces, tota Gallia volitantes, & Catholicorū ceruicibus imminentes, reprehsit. Rhotomago, atq; alijs maximis vrbibus eiecit; à Parisiorum manibus auertit, eosque persequutus, apud Druidas, ingenti prelio, superauit. Tum, qui euaserant, intra Aurelie muros compulsi, breui eos in potestatem redacturus, nisi illi, cuius manus se effugere posse desperabant, eum per summam fraudem, ac scelus interfecissent. In eadem causa*

gloriosissimam mortem, atque æterna memoria consecrandam, tres eius fratres, partim ferro, partim veneno confecti obierunt. Ut autem illi armis rem fortissimè gerebant, ita Lothoringius, Guisusque Cardinales consilio, & prudentia pro Ecclesia, & pro omnium salute excubabant, & in eam curam totis animi, corporisque viribus incumbebant, ut Rempub. afflictam, ac penè perditam eriperent, ac subleuarent, & religionem hominum sceleratorum improbitate, mirum in modum, deformatam, in pristinam dignitatem restituerent. Henricus ut, præceteris Francisci filijs, maximum natu potissimum appellem, excellentem parentis virtutem imitatus, religionis hostes armis ubique persequutus est. Nam in Germaniam primum profectus, bello, in quo Solimannus Seghetum nobis ademit, interfuit. Tum in Galliam reuersus, nihil sine se geri, nihil tentari passus est. omnibus bellis, omnibus etiam prælijs interfuit. Ita rem ubique gessit, ut neque boni Ducis in se prudentiam, neque militis virtutem vnquam desiderari passus sit. Tanta verò modestia, tanta diuine glorie cura, ut, cum, Pictaunorum vrbe à Gasparis Collinei, caterorumque perduellium impetu, singulari virtute, ab eo defensa, qui tum ibi, inter sacra concionabatur, multa de eius laudibus dicere statuisset, ipse vetuerit, quòd diceret totam eam victoriam fuisse opus diuinae bonitatis. ei honorem esse habendum, gloriamque tribuendam. Non minor est Caroli fratris constantia, ac virtus in causa religionis. nam adolescens penè ad bellum Turcicum, cum nobilissimorum iuuenum lectissima manu, profectus, magnum, sub mænibus Pylæ, eximig fortitudinis documentum dedit. deinde in Galliam reuersus nusquam, sine se, vel milite, vel Duce, terra, marique pro Dei causa dimicari passus est. nouissimè belli Allobrogici cura ei à Rege demandata. (defecerant autem in ea prouincia pleraque oppida situs asperitate confisa, antequam ad hostem contenderet, conscientiam erratorum confessione expiauit, atque animum diuine mensæ epulis refecit. Tum ad bellum profectus omnem locorum asperitatem, difficultatemq; nature superauit, eamque prouinciam tam quietam, ac pacatam reliquit, quam tumultuosam repererat, ac scditiosam.

Sed

Sed quoniam huius Christianissima familia mentionem intulimus, lubet ex poemate, in Caroli, Cardinalis Lotharingij, gratiam, à me olim inchoato, quod inscribitur, Hierosolyma, versus aliquot, recreandi lectoris gratia, huc afferre.

Ex primo libro Hierosolymæ.

I Am fœsus procul apparet, cœliq; sub oras.
Ardua se tollit Rhodope, & Rhodopeius Hamus.

Perpetua serie latè impendentia saxis.

Saxa iacent; rupes imposta rupibus horrent.

Tum gelidis nubibus, Boreaq; exposita furenti,

Squallet iners montis facies, rabidiq; leonis.

Infanas impunè minas contemnit, & iras.

Nullo vere nitet, nullos æstatis honores

Promit. hyems canas sedes æterna tuctur.

Primus rumpit iter, callemq; inuadit, & altis

Nubibus immixtas penetrat Gotifredus in arces.

Primus, & in pigra glacie vestigia ponit.

Illum preruptas, patefacto limite, rupes,

Concretasq; niues superantem, hycmeq; prementem,

Prospexit pater omnipotens, ut, celsus ab Arcto,

Ingentes circum populos lustrabat, & vrbes.

Dein superos circum affectans, lato ore, Quirites,

Cernitis Arctoæ ductorem gentis? ut altas

Inuadit primus cautes, perque aspera rumpens

Tesqua viam, celsum caput inter nubila condit,

Nostraq; penè ferit sublimi vertice templa?

Cætera turba ducis magnis accenditur ansis.

Scilicet huic Asiæ obijcient vel fraude, vel armis

Regna moras? feret hunc vel fidens Persa pharetris,

Veloci vel Partus equo, vel Nilus opum vi?

Nempe fauens adero. Solimum vel primus in urbem

Irrumpet. Sceptrum, tantiq; insignia regni,

Oblatoq; recusabit constanter honores.

At regnum quod Marte suo, & felicibus ansis.

Fundabit, frater, seriesq; hand longa nepotum
 Excipiet. nam, dum occiduos discordia Reges
 Impia vexabit, cecisq; furoribus acti,
 In sua vesanas conuertent viscera dextras;
 Barbarus erumpet, Syriamq; inuadet opimam,
 Magna strage ruens. Solymam vastabit, & omni
 Exuet imperio miseros, nec dum effera ponent
 Pectora Christiada insani, at pro cespite terræ
 Bellantes Asia amittent ingentia regna.

At genus egregium præclari Herois, & ingens
 Gentis honos viuēt, nullaq; ætate senescet,
 Stirpis, & antiqui decoris non immemor vnquam.
 Egregia hinc olim soboles, hinc ordo nepotum
 Egressus, magnum implebit virtutibus orbem,
 Nullaq; gens, quacunq; micans sol lumina voluit,
 Efferet, eximia mage se pietate, vel armis.

Scilicet hinc (ne omnes memorē) FRANCISCVS, et vnā
 CAROLVS existēt, magni duo lumina mundi
 Ille, decus belli, magnis acerrimus armis,
 Gallica perpetuis ornabit regna trophæis,
 Infandosq; hostes, furijs immanibus actos
 Arma mouere in me, stultorum more Gigantum,
 Contundet. fraus, & facinus crudele triumpho
 Incautum eripient. Quid non furor impius aufit?

At res, purpurei decus immortale Senatus,
 CAROLVS excipiet, tantæ formidinis expers.
 Huius consilijs, monitisq; fidelibus olim
 Filius Henrici indomitos bello opprimit hostes
 Funditus, & fraudem infandem conuertet in ipsos
 Auctores. vnā gentem Rex vnus, & vnā
 Franabit lex. hæc fatus vaga nubila, & Austros
 Imperat humentes, toto decedere cælo.

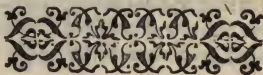
Epilogus superiorum .

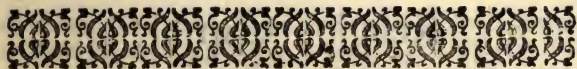
Cap. XIX.

IX ijs liquido intelligitur, Deum victoriarum auctorem esse, & ab ipso sperandum esse omnem prosperum bellis euentum. quod quidem, magno suo malo, pleriq; didicerunt. in ijs Benadadus, & Syri. cum enim ij Samariam, infinita hominum multitudine circumfusa, obsiderent, & ad extremum pene casum deduxissent, unus è numero Prophetarum, ita est Achabum Regem alloquutus. Hæc dicit Dominus. Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium, dabo omnem multitudinem hanc grandem, in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus. & alibi. Certè vidisti multitudinem hanc nimiam. Ecce ego trado eam in manū tuam hodie: ut scias, quoniam ego sum dominus. & Dauid, hunc ob finem, uictoriam à Deo sperat, & præsūmit de Goliath, ut sciat, inquit, omnis terra, quia est Deus in Israel, & nouerit uniuersa Ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta saluat Dominus. ipse enim est bellum. Et Ezechias, hoc nomine potissimum, Deum aduersus Sennacheribbum concitare conatur. Nunc igitur Domine Deus noster, saluos nos fac de manu eius, ut sciant omnia regna terra, quia tu es Dominus Deus solus.

1. Reg. 17.

4. Reg. 19.

IOANNIS BOTERI
BENENSIS DE REGIA
SAPIENTIA.

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS, exposui primum regia sapientia caput, quod quidem, in eo, situm est, ut Princeps intelligat regna, atq; victorias à Deo pendere. Hoc cum non intelligeret Nabuchdonosor, Deus eum ad insaniam redactum, ita septem totos annos, propter superbiam, atq; animi elationem infinitam, abiecit, ut per Sylvas errabundus, ferarum more, vagaretur, feno uictitaret, nullam certam sedem haberet: ut sciret, quod dominetur excelsus, super regnum hominum, & cuiuscumq; uoluerit, det illud. Vbi, res est sanè digna consideratu, Deum ad insaniam Regem illum potentissimum redezisse, eum ut corrigeret, & ad officium, mentisq; sanitatem reduceret; & ad stultitiam, eum impulsisse, ut sapientia capax esset; & bestijs similem effecisse, ut humanitatem condisceret, seq; hominem, non Deum, esse fateretur. Discant uerò Reges res omnes, maximè autem Regna, Dei nutu constitui, atq; euerti, Dei arbitrio corruiere, & stare, minui & augeri, rectèq; nescio quem Poctarum dixisse, eum cuncta supercilio mouere. Nunc alterum caput nobis explicandum est, nimirum Regna ijs rebus amplificari. & conseruari, quibus nobis Deus conciliatur. earum autem rerum prima nobis occurrit Religio.

Religio. Cap. I.

Melchisedech.

RELIGIO est omnis Principatus fundamentum. nam cum omnis potestas sit à Deo, Deum verò nobis Religione conciliemus, necesse est Principatum omnem religionis presidio indigere. qua de causa, antiquissimis illis temporibus, homines sapientia praestantes, cum intelligerent, quàm necessaria Principibus sit Religio, Regno Pontificatum adiungebant, Regie Maieſtati, curam rerum diuinarum. Quod de Melchisedech diuinarum literarum monumenta testantur. ÿs enim pròditum est, eum, & Regem fuisse, & Sacerdotem. At Melchisedech, Rex Salem, proferens panem, & vinum (erat enim Sacerdos Dei altissimi) benedixit, & ait: Benedictus Abraam Deo excelso, qui fecit cælum, & terram.

Gen. 14.

Machabæi.

IN Machabæis etiam creditur Regiã potestatem cum Pontificatus sanctitate fuisse coniunctã. ÿdem enim erant Principes, & Sacerdotes, ÿdem sacris praerant, & Remp. administrabant, ex quo fiebat, ut, eorum res, domi, forisq; opibus, honoribus, existimatione, florentissime essent. Religio enim maximum est, & pacis ornamentum, & belli presidium.

Moyſes.

Quàm necessarium Regi sit presidium Religionis, nulla re elegantius describi, demonstrariq; & sub oculos poni potest, quàm Moyſis, & Iosue exemplo. Nam in eo bello, quod cum Amalechitis gestum est, dum Moyſes supplices ad cælum manus tendebat, Iosua hostes armis superabat; sin ille manus paululum remisisset; hic hostium vim, & impetum non ferebat. qua quidem re demonstratum est, plus conferre ad victoriam obtinendam

Exo. 17.

nendam Moysen, quàm Iosua, Sacerdotem, quàm Ducem, preces ad Deum fusas, quàm gladios in hostem districtos, religionem denique, quàm vim. Sacra scriptura verba sunt hec. Cum leuaret Moyses manus, vincebat Israel, sin autem paululum remisisset, superabat Amalech. manus autem Moysis erant graues, sumentes igitur lapidem posuerunt subter eum, in quo sedit. Aaron autem, & Hur sustentabant manus eius, ut non lassarentur, vsq; ad occasum solis. Fuditq; Iosue Amalech, & populum eius in ore gladij.

Heli, & eius posterij.

SED ipsiusmet Dei verba audiamus. Quicumque, ait, honorificauerit me, glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. hac de causa, ut, in eo ipso capite, legimus, Deus Heli posteritatem ab altaribus suis remouit, omnibusq; Sacerdotij ornamentis spoliavit. Quod quidem tunc accidit, cum Salomon Sadochum Sacerdotem, pro Abiatare, eò quòd hic (qui ex Heli stirpe erat) Adonie, nouis rebus studentem, regnumq; occupare conanti, fauisset, amplissimo Sacerdotio praesse iussit. ut hinc omnes intelligant, eos in omnium contempcionem venturos, qui diuinum numen contempserint, fore autem in summo honore apud omnes, qui honorem Deo habuerint, eiusq; maiestatem sanctè, religiosèq; coluerint.

1. Reg. 1.

Britanniæ Reges.

Iuo. Edeluolphus. Cunto. Ioannes.

Britannie regnum, multis seculis, pacis, & belli gloria floruit; finitimisq; prouintijs terra, mariq; imperauit. cuius quidem rei, cum multe cause fuerunt, tum ea fortasse maxima, quòd in Catholicam religionem, cuius magistra, atq; interpres est Sedes Apostolica, Romana, Summum antiquorum Regum studium fuit. nam Iuo, qui Rome obiit anno salutis 727. singulas Anglorum familias singulos denarios D. Petro pensitare iussit; idq; uectigal Edeluolphus Leonis IIII. tēpore Romā ipse portauit. idē Edeluolphus deci-

decimas omnium frugum Sanctissime Virgini & D. Petro addi-
xit. Cuncto Romã, anno salutis millesimo profectus, magna secum
dona ad Principem Apostolorum tulit. Ioannes Ricardi filius
Britanniam, atq; Hiberniam Ecclesia Romana, ex 70. auri li-
bris, uectigales fecit.

Hispaniarum Reges.

Pelagius. Alphonfus II. Alphon-
fus III. Alphonfus VIII. Ferdi-
nandus III. Ferdinandus
Catholicus Cap. III.

HISPANORVM imperium tantum est, quantum nul-
lum unquam (quod ego quidem sciam) fuit. dominan-
tur Oceano Atlantico, imperant amplissimis, & copio-
sissimis Europa Prouincijs; habent in Africa arces munitissimas,
portus quauis magnarum classium capaces. possident, ad occi-
dentem solem, regiones multitudine penè innumerabiles, latitu-
dine immensas, opibus inexhaustas. Nunc vero, Lusitania ac-
cessione, Catholicorum regum imperium iisdem, quibus orbis ter-
rarum finibus continetur. ad ipsorum enim ditionem accesserunt
Mauritania, Aethiopia, Arabie, Persieq; littora, & portus,
Carmania, atq; India, quæ Alexandri magni nomen illustrauit,
ora, aurea Chersonesus, insule innumerabiles, incredibili aro-
matum copia, refertæ. tantum denique maris possident, quan-
tum ornatissimis classibus nauigare, tantum terrarum, quan-
tum eximijs exercitijs percurrere potuerunt. Fauet Deus Hi-
spanorum religioni: fauet Regum optimorum pietati. nulla enim
regio Reges habuit, religionis incorrupte laude, clariores. Pela-
gius viam ad caelestem gloriam sibi Illustri uite Sanctitate muni-
uit. Alphonfus I I. Castus propter eximie Sanctimonie famam

dictus est, *Alphonsus VIII.* boni nomen adeptus est. Huic cum *Saracenis* praelianti, *crux*, miro fulgore illustris, è celo affulsit, qua ille, uelut alter *Constantinus*, duce, hostes ingenti praelio superauit & ex eis cc. millia interfecit. *Ferdinandus III.* hostes *Hispani*, *Cordubaq;* eiecit, & in *Batice* angustias compulsi. religione uero fuit, quanta, ad tot, & tam grauius bella conficienda, & tam gloriosas uictorias obtinendas, opus erat. Hic, cum *Principes Hispanie*, statum ei, propter rerum fortiter gestarum magnitudinem, decreuissent, eam statui propter summam animi moderationem uetuit; Non enim sibi *Reip.* bene feliciterq; gesta laudem adscribi uolebat, sed Deo. Quid, de *Ferdinando Catholico* dicam? hic, iactò religionis egregie fundamento, plurima, & maxima bella & fortissimè gessit, & felicissimè confecit. *Mauros* tota *Hispania* penitus exterminauit, *Africa* oram inuasit; munitissimas urbes, maximosq; portus capit. *Cantabrie* regnum suum iure, atq; armis fecit. regnum *Neapolitanum* in prouincia formam redexit. nouum orbem, *Christophoro Columbo* duce, nobis aperuit, cumq; non tam sibi, quam Deo, *Euangelij* predicatione, subiecit. in hac tanta rerum clarissimè gestarum gloria, nihil illi charius, nihil optabilius, honorificentissimo illo, & gloriosissimo *Regis Catholici* cognomine, quo *Pontifices* maximi singularem *Regis* sapientissimi religionem commendarunt hominum memoria sempiterna.

CAROLVS V. PHILIPVS CAROLI FILIVS, Austriæ Principes.

Carolo V. Imperatori singulare antiquæ pietatis, atq; orthodoxæ fidei studium amplissimarum uictoriarum materiam, sempiternæ gloriæ segetem suppeditauit, quod cum semper, tum, in bello *Germanico*, maximè enituit, religionis enim, cuius restituendæ desiderio incredibiliter ardebat, pressidi ofretus, ferocissimos duces, maximos exercitus, potentissimas gentes, cum incredibili diuini numinis, cui militabat, gloria, exiguis copijs, usq; hyemis asperriam incommodis, atq; omnium rerum inopia, uehementer attenuatis, fregit, atq; prostrauit. Ioanne uero *Federi-*

co, summa celeritate, debellato, & capto, diuini numinis presentiam agnoscens in hac digna immortalitate verba prorupit, se non posse dicere, quod olim Casarem dixisse ferunt, veni, vidi, vici, sed veni, vidi, & Dominus Deus vicit. At Philippum eius filium regum omnium potentissimum, atq; amplissimum esse, neminem puto negaturum; non minus religiosum esse facile ostenderem, si hoc ab adulationis suspitione tam abesset, quam cum veritate coniunctum est. illud tamen asserere non verear, Austria Principum familiam omnes totius orbis familias, vt potentia, atq; opum amplitudine, ita pietatis, & fidei Catholica amplificande studio, longè antecedere. At verò potentiam religio peperit, non potentia religionem. Quòd cum illi præclare intelligant, in ea cogitatione, curaq; toti versantur, vt quam acceperunt à maioribus suis religionis, & sanctitatis gloriam, quasi copiosissimum atq; opulentissimum patrimonium, diligentissimè conseruent, ac tueantur.

Rodulphus Imperator.

Quoniam proximè asserui Austria Principum potentiam, atq; amplitudinem ex religione ortam esse, lubet, hoc in loco, Rodulphi, qui ex Comite Absburgi Imperator, Alfonso, Hispania Rege; competitor reiecto, dictus est, & primus Austriam domum Imperij maiestate nobilitauit, factum immortalitate dignum, referre. Scribit Cardinalis Osius, vir, & pietatis, & doctrine laude insignis, Rodulphum dum maximo imbro venaretur, in Sacerdotem incidisse, qui, per ea loca, solus iter faciebat. Tùm quæsiuisset ab eo Rodulphum quorsum tenderet, & que causa vie tam importuna esset. respondit ille, se Sacrosanctam Eucharistiam ad hominem moribundum, pro viatico, deferre. Desilit repente ex equo Rodulphus, & IESVM CHRISTVM, in Sacramento latentem, veneratus, penulam, qua ipse, ad imbrent arcendum, tegebatur, Sacerdotis humeris imposuit. Quam ob humanitatem, religionemq;, cum ei grates immortales Sacerdos egisset, Deum etiam precatus est, vt referret; atq; honorem eius maiestati habitum, remuneraret. Quid multa? anno vertente Rodulphus Imperator declaratur.

Ioannes Hunniades.

HIC Mathie Coruini pater fuit, atq; omni militari laude excelluit. nemo Turcis maiori terrori fuit; nemo eos grauius afflixit, atq; prostrauit. Amurathen, eorum Regem, Albam Graecam, totius pene Europa propugnaculum, maximo circumfuso exercitu, acerrimè oppugnantem, non solum fortiter inde repulit; sed etiam in turpissimam fugam, graui vulnere affectum, coniecit. Hac porro tanta animi virtus, summa religione nitebatur. Cuius quidem illud maxime illustre documentum est, quod, cum, inst ante morte, Sacrosancta Eucharistia sese prae munire vellet, eam ad se domum afferri vetuit. Aequius esse asserens, famulum ad Dominum suum, quàm Dominum ad famulum ire. itaq; se in templum deferri iussit.

Allobrogum Duces.

Allobrogum, & Taurinorum Principes, in nobilissimarum, atq; optimarum regionum possessione, pietatis potius quàm armorum praesidio, iam supra DC. annos, permanserunt. Non enim facile reperias gentem, in qua extent plura, & maiora exempla sanctitatis. Tempia ad Dei Opt. Max. cultum, canobia ad religiosorum hominum commoditatem multa, & magna extruxerunt, locupletarunt, exornarunt. praecipuè Vmbertus Primus, & III. Amadeus II. III. VIII. itemq; Aymo. bella ca potissimum gesserunt, quae pro religione suscepta sunt, & gesta; Vmbertus II. ad bellum Hierosolimitanum, cum Hugone Magno, profectus, itemq; Amadeus II. cum Ludonico Gallie Rege, ornatissimas secum copias duxerunt. Thomas, Vmberti III. filius, Constantinopolitana expeditioni, magna cum auctoritate, gloriaq; interfuit. in Albigeos Hereticos arma sumpsit, & ad victoriam consequendam, magno momento, fuit. Amadeum Quintum. Gregorius XI. iurium Sedis Apostolicae conseruatore[m] appellauit. idem Ioanni, Orientis Imperatori, ut ad

Ecclesie Romane auctoritatem rediret, auctor, atq; impulsor fuit. Amadeus V I I. propter rerum diuinarum studium, principatu se abdicauit, propter famam sanctitatis, dignus habitus est, qui Pontifex Max. crearetur: propter commune bonum, Pontificatum deposuit. Ludouicus, eius filius, Sydonem, Christi corpore impressam, cruore coloratam, in magni Theauri loco, habuit. Amadeus V I I I. in Diuorum numerum, propter eximia sanctitatis opinionem, relatus est. Emanuel Philibertus, regno recuperato, nihil prius habuit, quam Hereticos exultantes reprimere, & in Allobrogibus, Taurinisq; Catholicam religionem, omni ope, atq; opera, restituere. nam de Carolo Emanuele, eius filio dicere superuacuum est, cum ille habeat pietatis sue incomparabiles testes, & predicatorum, Carolum Cardinalem Bonromeum, & Gabrielem Cardinalem Palcottum.

Bauariae Duces.

IN Germania, Bauaria Duces eximie florere, & in magna, apud omnes, esse existimatione, quis neget? atqui nemo, ex Germanie Principibus, Catholicae religionis amantior, verae pietatis studiosior. Gulielmus (ne superiora commemorem) Alberti pater, cum reliqui rerum, atq; opinionem, quos homines, impietate, stultitiaq; insignes, inuexerant, nouitate ducerentur, & a Iesu Christi doctrina, maiorumq; institutis discessissent, ille omnem contentionem, curamq; adhibuit, eam ut pestem nefariam animorum, auerteret, & quam longissime posset, arceret. Albertus filius eam, callide, atq; occulte sese insnuantem, seuerissimis legibus, edictisq; coercuit, atq; eo, unde venerat, reluctantem, & inuitam reuertere coegit. Neque verò quicquam, ab hac tanta laude, gloriaq; declinat huius filius, Vilhelmus, cuius egregiam pietatem admirari facilius est, quam pro dignitate predicare. Quid de Hernesto, & Ferdinando, eius fratribus, dicam? non enim suas, hoc in genere, partes desiderari patiuntur. Hernestus, cum, proximis annis, Ecclesiam Leodiensem praclarè administrasset, & à vicinarum gentium tumultibus, atq; incursionibus tutam, & incolumentem, ab Haeticorum prauitate integram, sinceramq; seruasset;

nouis-

nonissimè Archiepiscopatum Coloniensem, aduersario propter apostasiam, monstruosamq; libidinem, deiecto, summa bonorum omnium consensione, & latitia, summa expectatione, & spe, obtinuit. Ferdinandus verò id munus sibi propriè, priuatimq; suscepit, ut impiarum opinionum auctores, sectatoresq; inquirat, videatque, ne quid detrimenti Resp. capiat. Ita tres optimi fratres in quibus dubites, generis nobilitas, an virtus, potentia, an modestia maior sit, in diuina glorie amplificatione concordēs, Germaniæ Principibus exemplo sunt ad antiquam religionem retinendam, aut reuocandam: suis verò populis presidio, atq; ornamento.

Batorum familia.
Stephanus Poloniæ Rex.

IN ea parte Daciæ, quam Transyluaniam nunc appellant, sola penè, Batorum familia, reliquis corruptis, & nefariarum opinionum peste infectis, in antiqua religione, permansit. Qua de causa, cæteris etiam facillè antecellit dignitate, existimatione, potentia. Atq; ut cæteris omittam, quæ in hanc sententiam verè, copioseq; dici possent; Stephanus, huius gentis facillè Princeps, primum quidem Daciæ principatum, omnium consensu obtinuit: deinde Poloniæ regnum, maximum, atq; nobilissimum, potentissimis competitoribus victis, adeptus est. Neque solum adeptus est, sed ita hæcenus administravit, ut, iactò religionis Catholica fundamentò, nullam in eo, regiarum virtutum partem desiderare possis; militarem vero virtutem, iure optimo, admiratione dignam censeas. Nam ferocissimum Moscorum Ducem bello aggressus, memorabiles inde victorias reportauit. eius enim copijs, ad Chessium fasis, Poloschum, oppidum natura, atq; arte mirificè munitum, expugnauit. tum ad Sochollum, eius gentis nobilitate prostrata, omnia, armorum terrore, quatefecit. In ipsam Moscouiam ingressus, Vilchiluchiam, urbem insignem, situ, atq; opere penè inexpugnabilem, sub suam ditionem, atq; imperium rediit. neq; verò hic hærendum sibi existimauit, sed hostium regionem, longè, latèq; peruagatus, Pleseouiam, urbem maximam, atq; opulentissimam, obsidione cinxit, & in summas angustias adduxit. Mo-

foram tandem rebus afflictis, & in manifestum salutis, ac dignitatis periculum redactis, ipsorum Dux, de compositione agere cepit. Quae quidem, ijs conditionibus facta tandem est, ut Moscus Liouonia, prouincia nobilissima, excederet; Polonus Plescouia obsidione desisteret. ita ille, recuperata uberrima, clarissimaq; prouincia, magnam apud suos auctoritatem, apud omnes existimationem sibi comparauit. Regibus porò insigni documento est, nullam esse viam ad laudem, gloriamq; adipiscendam, regna consequenda, tuenda, augenda, bella feliciter suscipienda, gerenda, conficienda, illustriorem, studio Catholicae religionis, cuius doctor est, atq; interpres Romanus Pontifex. Neque verò Rex optimus Liouoniam solum recuperauit; sed in eam etiam curam toto pectore incumbit, ut, ad orthodoxam fidem eam reuocet, Deoq; subijciat, quam ob causam, Episcopatus constituit, Collegia, & Seminaria ad alendam, rectèq; instituendam iuuentutem erigit, bonos Sacerdotes, & sanæ doctrinae concionatores undique accersit. omnem postremò lapidem mouet ad haeresum, atq; impietatis Zizania extirpanda; & ad Catholicam religionem serendam, ac propagandam.

Guisæ Duces.

NON videntur, ullo modo, pratermittendi Guisæ Duces. Hi enim tantum ceteros Gallie Principes dignitate, gratia, potentia antecedunt, quantum studio Catholicae religionis. Franciscus Claudij filius, impietatis Duces, tota Gallia volitantes, & Catholicorū ceruicibus imminentes, represit. Rhotomago, atq; alijs maximis Urbibus eiecit; à Parisiorum mœnibus auertit, eosque persequutus, apud Druidas, ingenti prelio, superauit. Tūm, qui euaserant, intra Aurelie muros compulsi, breui eos in potestatem redacturus, nisi illi, cuius manus se effugere posse desperabant, eum per summam fraudem, ac scelus interfecissent. In eadem causa

gloriosissimam mortem, atque aeterna memoria consecrandam, tres eius fratres, partim ferro, partim veneno confecti obierunt. Ut autem illi armis rem fortissimè gerebant, ita Lothoringius, Guisusque Cardinales consilio, & prudentia pro Ecclesia, & pro omnium salute excubabant, & in eam curam totis animi, corporisque viribus incumbebant, ut Rempub. afflictam, ac penè perditam eriperent, ac subleuarent, & religionem hominum sceleratorum improbitate, mirum in modum, deformatam, in pristinam dignitatem restituerent. Henricus ut, praeceteris Francisci filijs, maximum natu potissimum appellem, excellentem parentis virtutem imitatus, religionis hostes armis ubique persequutus est. Nam in Germaniam primum profectus, bello, in quo Solimanus Seghetum nobis ademit, interfuit. Tum in Galliam reuersus, nihil sine se geri, nihil tentari passus est. omnibus bellis, omnibus etiam prelijs interfuit. Ita rem ubique gessit, ut neque boni Ducis in se prudentiam, neque militis virtutem vnquam desiderari passus sit. Tanta verò modestia, tanta diuina gloria cura, ut, cum, Pictauiorum vrbe à Gasparis Collinei, caterorumque perduellium impetu, singulari virtute, ab eo defensa, qui tum ibi, inter sacra concionabatur, multa de eius laudibus dicere statuisset, ipse vetuerit, quòd diceret totam eam victoriam fuisse opus diuinae bonitatis. ei honorem esse habendum, gloriamque tribuendam. Non minor est Caroli fratris constantia, ac virtus in causa religionis. nam adolescens penè ad bellum Turcicum, cum nobilissimorum iuuenum lectissima manu, profectus, magnum, sub mœnibus Pylì, eximie fortitudinis documentum dedit. deinde in Galliam reuersus nusquam, sine se, vel milite, vel Duce, terra, marique pro Dei causa dimicari passus est. nouissimè belli Allobrogici cura ei à Rege demandata. (defecerant autem in ea prouincia pleraque oppida situs asperitate confisa, antequam ad hostem contenderet, conscientiam erratorum confessione expiauit, atque animum diuina mensa epulis refecit. Tum ad bellum profectus omnem locorum asperitatem, difficultatemq; naturæ superaui, eamque prouinciam tam quietam, ac pacatam reliquit, quam tumultuosam repererat, ac seditiosam.

Fundabit, frater, sericſq; hãnd longa neporum
 Excipiet. nãm, dum occiduos discordia Reges
 Impia vexabit, ceciſq; furoribus acti,
 In ſua veſanas conuertenti viscera dextras;
 Barbarus erumpet, Syriamq; inuadet opimam,
 Magna ſtrage ruens. Solymam vaſtabit, & omni
 Exuet imperio miſeros, nec dum efferaponent
 Pectora Chriſtiada inſani, at pro ceſpite terra
 Bellantes Aſiæ amittent ingentia regna.

At genus egregium præclari Herois, & ingens
 Gentis honos viuict, nullaq; etate ſeneſcet,
 Stirpis, & antiqui decoris non immemor vnquam.
 Egregia hinc olim ſoboles, hinc ordo nepotum
 Egreſſus, magnum implebit virtutibus orbem,
 Nullaq; gens, quacunq; micans ſol lumina voluit,
 Efferet, eximia mage ſe pietate, vel armis.

Scilicet hinc (ne omnes memorẽ) FRANCISCVS, et vnã
 CAROLVS exiſtent, magni duo lumina mundi
 Ille, decus belli, magnis acerrimus armis,
 Gallica perpetuis ornabit regna trophæis,
 Infandoſq; hoſtes, furijs immanibus actos
 Arma mouere in me, ſultorum more Gigantum,
 Contundet. fraus, & facinus crudele triumpho
 Incautum eripient. Quid non furor impius auſit?

At res, purpurei decus immortale Senatus,
 CAROLVS excipiet, tanta formidinis expers.
 Huius conſilys, monitiſq; fidelibus olim
 Filius Henrici indomitos bello opprimet hoſtes
 Funditus, & fraudem infandem conuertet in ipſos
 Auctores. vnã gentem Rex vnus, & vnã
 Frenabit lex. hæc ſatus vaga nubila, & Auſtros
 Imperat humentes, toto decedere cælo.

Medicei.

Cosmus Magnus. Cosmus Magnus Hetrurię Dux.

Nulla familia, nostris quidem temporibus, ad maiorum opę potentiam peruenit. viam porrò quam, ut cò-perucniret, tenuit, religionem fuisse cognosces. Cosmus ille magnus, qui Mediceorum nomen mirabiliter illustrauit, & ad amplitudinem, priuati hominis fortuna maiorem, priuatus perduxit, posteris verò suis facilem Pontificatus, Principatusq; adipiscendi gradum reliquit, religione singulari fuit, argumento sunt tot iempla, tota vrbe, tota etiam penè Hetruria, infinitis sumptibus, extructa, signis, tabulisque plenis ingenij, plenis artificij exornata, opibus locupletata. Ad hec diuini cultus apparatus amplificauit, Sacerdotibus vberimos agros attribuit, ecclesie dignitatem, omni ratione, auxit. Hęc viri clarissimi eximia virtus aditum posteris aperuit ad patrię, totiusq; Hetrurię, summa cum dignitate, principatum, qui in Cosmo hoc magno inchoatus, in altero item Cosmo magno Hetrurię Duce, perfectus est. ille tantę amplitudinis fundamenta iecit, hic tectum imposuit: ille semen sparsit, iste fructum percepit. vtręque religionem egregiè coluit, & ut opulentissimum patrimonium liberis reliquit.

Lusitanię Reges.

Emanuel. Ioannes iij. Sebastianus.

In his quoque, eximium quoddam lumen pietatis effloruisse, nemo ignorat. huius enim amore incensi, & à principio saracenos armis, ex Lusitania expulerunt, regnumq; constituerunt: & deinceps, contra eosdem, in Mauritaniã traiecerunt, maximas, & munitissimas vrbes, Septam, Tingi, Mazaganum, atq; alias expugnarunt. vteriusque progressi, Africę oram, que ad occidentem solem spectat, totam perlustrarunt. multas gentes, in his Congi regnum, & regem, missis cò Sacerdotibus, magnosq; sacrorum apparatus, ab idolatria ad veri Dei cultum, agnitionemq; traduxerunt. Tumbone spei promontorio, incredibili animi magnitudine, superato, Aethiopibus, Arabibus, Indis citrà, atque vltra

ultra Gangem, eorum opera, Christianae fidei splendor affulsit. Hoc tantum diuini nominis propagandi studium, Lusitanorum nomen illustrauit, opes auxit, imperium in Africa, atque Asia oris, & à principio fundauit, & nunc tuetur. Emanuel Oceanum illum immensum, qui, ab Hispania ad extremum Africa caput, hinc ad ultimas orientis regiones, extenditur, ornatisissimis classibus, occupauit. Goam, Malacam, Armuziam, urbes maximas, atque opulentissimas, Alphonso Alburquerque, viro incomparabili, Ducè, expugnauit. Saracenorum classem, armis, virisq; instructissimam, magna dimicatione, deuicit. Ioannes III. Diu, arcem munitissimam, & qua mari Carmanico longè, latèq; dominatur, potentissimo Carmanorum Regi, longa contentione ademit, eamque bis à Turcarum, Carmanorumq; impetu, summa virtute, defendit. Sebastianus omnes ferè Orientis Reges contra Lusitanum nomen, facta conspiratione, armatos, sustinuit, prostrauit, comminuit. At ipse, dicit aliquis, in Mauritaniam profectus, cum toto, penè exercitu, casus est. Quis nouit sensum Domini? Mihi idem videtur Sebastiani, qui Iosia regis exitus. Kterque, cum insigni pietatis laude floreret, bellumq; non necessarium suscepisset, praelio superatus, interijt. & Iosiam quidem ipsemet hostis, Nechao, Rex Aegypti, ne se laceraret, hortabatur: Sebastianum verò Principes omnes, ab ea expeditione renocare, tentabant. ille hostis obtestationes, hic amicorum preces repudiavit. Vterq; leui negotio victus, interfectusq; est. Quare Deus Iosiam vinci, atque occidi permiserit; filios vero, & nepotes partim à Pharaone, Aegypti rege, partim à Nabuchodonosore capi, & in seruitutem abduci, docent sacra littera, in causa fuisse Manasses, & populi impietatem. Ita enim scriptum est. Factum est autem hoc, per verbum Domini, contra Iudam, ut auferret eum coram se, propter peccata Manasse vniuersa, quae fecit, & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & impleuit Hierusalem cruore innocentium, et ob hanc rem noluit Dominus propitiari ex quo intelligitur Iosiam, propter peccata, quae populus auctore, & Duce Manasse, admiserat, superatum fuisse, atq; occisum, Sebastianum quare Lusitaniae ademerit; cū multa afferri graues causa

4. Reg. 24.

possunt; tum precipuè una mihi, quantum homini, non magni ingenij, timide, submissèq; de occultis Dei iudicijs, suspicari licet, maximè in mentem uenit, Deum, tanta calamitate, atq. offensione, st. atuisse Lusitanos, secundis rebus, admirabilibusq; uictorijs, quibus potentissimos Asia Reges saepe fregerant, elatos, & de uiribus suis superbè nimis sentientes, comprimere, & ad animi modestiam, submissionemq; reuocare.

Sacrificia, & preces. Cap II.

Religionis effectus precipuè sunt sacrificia, atq; humiles preces, quibus diuinum numen placatur. Quae quidem, cum ex Dei nutu regna, & bellorum euentus pendeant, sapientissimi quiq; Reges, atque Imperatores multò plus ad bella cõficienda, Remq; publicam rectè administrandam ualere, quam tormentorum, atque armorum uim, omni etate, censuerunt. Nam cum hæc nobis concilient, atque adiungant Deum exercituum, quid uis firmitus ad hostes perdomandos? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis resistit ei, & pacem habuit? non est consilium contra Dominum, itaq. Dauid hoc presidio fretus, omnium in se gentium conspirationem, impetumq; contemnebat. Si consistant (ait) aduersum me castra, non timebit cor meum.

Samuel.

Reg. 7.

Samuele sacrificante, Iudei, Domino pro ipsis acerrimè pugnant, gloriosissimam uictoriam de Philistheis consequuti sunt. ita enim legimus. Factum est autem, cum Samuël offerret holocaustum, Philisthei, iniere praelium contra Israel. Intonuit autem Dominus fragore magno, in die illa, super Philisthym, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israel. quam quidem excellentem uictoriam, Samuelis precibus, & sacrificijs potius, quàm Iudeorum armis, & uirtute, partam fuisse, docet Ecclesiasticus, ubi de Samuele loquitur. innocauit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique, in oblationibus uiri inuolati,

Eccl. 46.

Et in tonitru de celo dominus, & in sonitu magno auditam fecit uocem suam, & contriuit Principes Tyrriorum, & omnes duces Philisthym. populus uero Iudeorum probè intelligens, quantum possent apud Deum Sanctissimi uiri preces, eum enixè obtestatur, ut pro Rep. Deo supplicare nunquam desistat. Ne cesses, pro nobis, clamare ad Dominum Deum nostrum, ut saluet nos, de manu Philisthym.

1. Reg.

Iosaphat.

Cum maximus Moabitarum, & Syrorum exercitus contra Iudeos castra moueret, atque res ad ultimū pene discrimen adductæ essent, Iosaphat, rex Hierosolymæ, timore perterritus, duo sibi, rebusq; communibus præsidia comparauit, quæ ipsi uictoriam de hostibus insignem à Deo impetrarunt. Primum enim totum se contulit ad orandum, & Deum sibi, ac suis reconciliandum. & exemplo, atq; auctoritate, qua plurimum ualebat, alios ad id ipsum induxit. tūm oculis in celum sublatis, in nobis quidem, ait, non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos, sed, cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. Omnis uero Iuda stabat coram Domino, cum paruulis, & uxoribus, & liberis suis. Quantum uero momenti hæc preces, atq; alie, cum summa animi submissione adhibite, habuerint, docuit præclare Iahaziel leuites, de filijs Asaph, qui diuino spiritu repente afflatus, Attendite, ait, omnis Iuda, & qui habitatis in Ierusalem, & tu Rex Iosaphat, Hæc dicit Dominus uobis, Nolite timere; nec paueatis hanc multitudinem, non est enim uestra pugna, sed Dei. Non eritis, uos, qui dimicabitis, sed tantummodo confidenter stete, & uidebitis auxilium Domini super uos, ò Iuda, & Hierusalem. Nolite timere, nec paueatis, Cras egrediemini contra eos, & dominus erit uobiscum.

2. Par. 20

Alterum præsidium fuit Dei laudum prædicatio. Porrò Leuitæ de filijs Caat, & de filijs Core, laudabant Dominum Deum Israel, uoce magna, in excelsum. & ipsemet Iosaphat dedit consilium populo, & statuit cantores Domini, ut laudarent eum, in turmis suis,

2. Par. 21

suus, & antecederent exercitum, ac, voce consona, dicerent. Confitemini Domino, quoniam in aeternum misericordie eius. His verbis, cum illi Dei in se misericordiam predicare, atque offerre cœpissent, hostes in furorem acti, in se ipsos arma verterunt, atq; ingenti cade facta, Iudeis nihil, nisi predam, & spoliolorum legendorum laborem, reliquerunt. Hanc Dei laudum predicatarum vim præclarè intelligens Dauid, laudans, inquit, inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Psal. 17.

Achab .Iosaphat. Rex Edom.

+ Reg. 3.

Q*uanta sit sacrificiorum vis, ad bellorum difficultates tollendas, ex ijs clarissimè elucet, quæ, tertio capite quarti libri Regum, commemorantur. nam cum Hierosolyma, Samaria, atque Idumæa Reges in Moabitas, cum magnis exercitibus profectos, in vastissimis solitudinibus, aqua defecisset, & ad extremum penè casum, necessitatemq; aut mortis, aut seruitutis subeunde, adducti essent, ad Eliseum Prophetam, qui tum fortè aderat, conuersi, ei summam rerum supplices commendarunt. ille, in gratiam Regis Hierosolymitani, liberaliter pollicitus, bono eos animo esse insit. nec multo post, tota illa solitudo aquis repente, sereno cælo, redundauit. Sed, ut intelligeretur, quantarum virium sint religiosorum hominum sacrificia, & preces, aquæ ille, eo potissimum tempore, longè, latèque eruperunt, atque exuberarunt, quò sacrificia factitari consueverant. Ita enim scriptum est. Facto igitur mane, quando sacrificium offerri solet, aqua veniebant per uiam Edom, & repleta est terra aquis. Quòd si tantum proderant antiqua sacrificia, quæ non suapte ui, sed hominum fide nitebantur; quid de liturgiæ, missæq; sacrificio dicendum est?*

Ex Ioele Propheta.

H*ic, cum, impendentem Iudeorum rebus, calamitatem grauissima, atque exaggeratissima oratione, non solum prædixisset, sed etiam descripsisset, & sub oculos posuisset, subiicit deinde fore, ut ea mala Reip. imminetia auerterentur, & pax bellum,*

lum, summamq; annona caritatem rerum omnium abundantia consequeretur, Deo Sacerdotum precibus, gemituq; placato. Plorabunt sacerdotes, (ait) ministri Domini, & dicent, Parce domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium. & paullo post. & respondit Dominus. ecce ego mittam uobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis, & non dabo uos ultram opprobrium in gentibus.

Ioel. 2.

Ioachaz, Rex Samariæ.

HAzæle, & Benadado, Regibus Syria, Samariam, atque Iraellem durissima seruitute prementibus, cum omnia circumspiciens ille, quò se uerteret, non haberet, deprecatus est faciem Domini, & audiuit eum Dominus: vidit enim angustiam Irael, quia attriuerat eos rex Syria, & dedit Dominus Salvatorem Irael.

4 Reg. 13

Iacobus Nisibis Episcopus.

SAporis, Persarum Regis, conatus omnes, atque impetus contra Nisibim urbem, quam extremum in discrimen, iam penè adduxerat, diu Iacobi eius ciuitatis Episcopi preces ad Deum opt. max. fuisse, eluserunt. Deus enim famuli sui intercessione permotus, culices, atque crabrones tanta ui in Barbaros immisit, ut eorum aculeis, & stimulis illi exterriti, atque transfixi, oppugnationem omiserint, & in effusam fugam versi sint.

Theodosius iunior.

DE Theodosij iunioris pietate, multa, & praeclara Ecclesiastica historie auctores memoria prodiderunt, quorum illud non est hoc loco praterendum quod Nicephorus monachus scribit, eum multas, gloriosasq; uictorias, orationis ardore, potius quàm militum uirtute, obtinuisse.

Carolus IX. Galliarum rex.

Hic, cum per duellibus, bellum, magno animo, inferre statuisset, & non nemo eius expeditionis, difficultates, uerbis magnopere exaggeraret; ipse Christianissimè respondere solitus erat, se quidem pugnaturum, Sanctissimum verò Patrem (ita enim Galli Pontificem Maximum appellant, (qui tunc erat Pius V.) pro se oraturum.

Diuini præsidij fiducia.

Cap. III.

DAVIDIS incredibiles victorias, nostræ ætatis Reges admirantur: pietatem, qua ille, potius quam armis, suos ubique hostes superauit, utinam imitentur: nemo ipse sibi magis diffidit; nemo diuine bonitatis fiduciam maiorem habuit, in ea omnem suam spem locat; eam mirificis nominibus variè declarat. Diligam te, ait, Domine fortitudo mea; Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum. protector meus, & cornu salutis mea, & susceptor meus. Vides quàm variè, quàm enucleatè, & quam eleganter diuine bonitatis fiduciam, qua ipse nitebatur, exponat? audi nihilo inferiora. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vite mea, à quo trepidabo? si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. & alibi se Dei præsidio, & virtute fretum nullo timore perterritum iri afferit, ne si terra quidem contremiscat, & in medium mare montes excutiat. Vbiq; verò, quod sanè admiratione dignum est, cum diuinam opem implorat, magni argumenti loco, affert suam in Dei bonitate spem, & fiduciam. Domine Deus meus, in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me. Conserua me Domine, quoniam speraui in te Deus meus in te confido, non erubescam. In te Domine speraui, non confundar in æternum. In Domino confido, quomodo dicitis anime meæ, transmigra in montem sicut

Psal. 17.

Psal. 26.

Psal. 45.

Psal. 46.

Psal. 7.

Psal. 15.

Psal. 24.

Psal. 30.

Psal. 70.

sicut passer, ita Rex ille clarissimus Deo Duce, atque adiutore maximos exercitus fudit, amplissimas urbes cepit, latissimas provincias, quæ Nilo, atque Euphrate, & Syriaco, atque Arabico mari continentur, veltigales fecit.

Idem.

Nihil verò pulchrius legi potest illis verbis, quibus idem Dauid, cum Golia congressurus, usus est ad significandam divini presidij fiduciam. Tu venis, inquit, ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem venio ad te, in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie. hac ille fiducia fretus, victoriam sibi pollicetur, & iam cogitatione presumit. Dabit te Dominus in manum meam, & percutiam te, & auferam caput tuum à te.

1. Reg. 17.

Iosaphat.

Iosaphat Rex Hierosolymæ, cum in hostem ferocia, & numero presidentem, exercitum sanè exiguum, atque infirmum duceret, aduocata concione, hisce eum verbis maximum, & firmissimum reddidit. Audite me, inquit, viri Iudæ, & omnes habitatores Ierusalem. Credite in Domino Deo vestro, & securi eritis; credite Prophetis, & cuncta euenient prospera.

2. Par. 20.

Ezechias.

Cum Rex Assyriorum, Sennacherib, maximas equitum, perditumq; copias, adduxisset in Iudæam, urbemq; Hierosolymam arctissima obsidione cinxisset, Ezechias populum magno timore perterritum, & de salute penè desperantem, hisce verbis armauit, atq; erexit. Viriliter agite, & confortamini. Nolite timere; nec paucatis Regem Assyriorum, & vniuersam multitudinem, que est cū eo: multo enim plures nobiscum sunt, quàm cum illo. Cum illo enim est brachium carneum; nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatq; pro nobis.

2. Par. 32.

Iudas

Iudas Machabeus.

I. Mach. 3.

Serone, Syriæ Regis Duce, cum ingenti, atque ornatissimo exercitu in Iudeam ad Apolloniæ cadem, atque alterius exercitus internecionem, ulciscendam, aduentante, Iudas cum exiguis admodum copiis, castra contra eum mouit. At cum suos, hostium multitudine, per terrefactos esse, animaduerneret, indicto silentio, ita eorum animos, ad spem certissimam victoriæ, excitauit, atque crexit. Facile, inquit, est concludi multos in manu

I. Mach. 8.

paucorum, & non est differentia, in conspectu Dei cæli, liberare in multis, & in paucis. quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo victoria est. His, atq; eiusmodi verbis, recreatis, confirmatisq; militibus, Seronem, commisso pralio, superauit, exercitum internecione deleuit. Eadem ratione, cum alios multos, tum in primis Nicanorem, exquisitissimis copiis, profligauit. hisce enim verbis, milites suos acuit, atque armauit. Illi quidem ait, armis confidunt, simul & audacia; nos autem in omnipotente Domino, qui potest, & uenientes auersum nos, & uniuersum mundum, uno nutu, delere, confidimus.

Emanuel Lusitanicæ Rex.

Omnia rerum, quæ à nostri sæculi hominibus, multa, ac magne tentata, consecræq; sunt, maxima meo iudicio fuit Lusitanorum in extremas orientis regiones; veteribus ignota, plerisque, incredibilis, omnibus admirabilis nauigatio. siue enim loca spectes, nihil longinquius, siue uiam, nihil inopinabilius, siue Oceanum, quem traicere necesse est, nihil uastius, siue tempestates, quibus se exponunt, nihil periculosius. Quod si rem totam tecum animo reputes, nihil inuenies, uel à Grecis, uel à Barbaris, uel à Romanis gestum, quod cum ea Lusitanorum expeditione, comparari, conferruè possit. Quid commemorem Turcarum, Maurorum, Indorum, Carmanorum, atque aliarum gentium, quibuscum pugnatum, terra, marique summa contentione, est, potentiam? Hæc cum in deliberatione, Emanuel, Rex immortalitate dignissimus, posuisset, plerique rem dissuadere, Regemq; ab

instituto remocare. conabantur, quòd dicerent, eam expeditionem, Lusitanie, & periculosam, & detrimentosam non esse non posse. Respondit paucis Rex, Deum, cuius glorie propagande, nominisq; illustrandi causa, ea suscipiebatur, cause sue non defuturum; quod quidem Regis sapientissimi responsum, ipse rerum exitus comprobauit.

Humilitas. Cap. IV.

DEVs Opt. Max. eò omne opus suum refert, ut numen, ac vim suam omnibus aperiat. Dei porro vis, ac potestas in his maximè rebus elucet, quibus, vel magna minuuntur, vel parua amplificantur. Qua propter Dominus ille rerum omnium elatos, & superbos homines prosternit; humiles, & abiectos in solijs Regum locat. ex quo intelligitur, eum qui magnus esse velit, in eo debere se se exercere, ut quammaximè se abijciat, & nihil esse cognoscat. Deus enim, non alia materia utitur ad res maximas efficiendas, quam ipso nihilo. Hoc intelligere cum omnibus necessarium est, tum maximè Regibus. Hi enim debent, ut dignitate ceteros antecedunt, ita humilitate Deo se se maximè submittere. Quia magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.

Dauid.

DAuid, Rex omnium clarissimus, animi sui submissionem cū toto psalmo centesimo trigesimo testatus est, tum maximè illis verbis, quæ ad Michol, filiam Saulis, pietatem suam deridentè, fecit. nam dum omni genere celebritatis ex domo Obededom archam faderis ille transferret, deposuit quasi personam regiam, ad animi letitiam, voluptatemq; significandam sono, cantu, saltatione. Quod cū Michol è fenestra prospexisset, & eum, secum, ipsa insolenter derisit, & domū redeunti obuiam facta, quam gloriosus, ait, fuit hodie Rex Israel, discooperiens se ante ancillas seruorū suorū, & nudatus est, quasi si videretur vnus de sarris. Cui Dauid, Viuit Dominus, quæ ludā ante Dominū, qui elegit me, potiusquam patrem tuum, et quæ

Psal. 130

2. Reg. 6

omnem domum eius, & praecepit mihi, ut essem Dux, super populum Domini, in Israel; & Iudam, & vilior fiam, plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis, & cum ancillis, de quibus loquuta es, gloriosus apparebo.

Roboam.

Par. 12.

Roboam, Rex Hierosolyma, in summa rerum omnium affluentia constitutus, à Deo descivit, & in idem facinus gentes sibi subiectas, exemplo suo, induxit. Quapropter Deus Sefacem, Aegypti Regem, in eum concitavit. Is duxit in Iudaeam equitum, pedumque multitudinem arena parem: cuius aduentu exterritus Roboam, & regni proceres, quo se verterent, circumspicebant. Tum Semeias Propheta, hac, ait, dicit Dominus, Vos reliquistis me, & ego relinquam vos, in manu Sefac. Hisce vocibus Iudaeorum Principes perterriti, & nefariorum scelerum conscientia conuicti, illud modo dixerunt, iustus est Dominus. Qua eorum submissione Dominus placatus, & ad lenitatem, misericordiamque conuersus, ita Semeiam alloquutus est. Quia humiliati sunt, non dispergam eos, daboque eis paucillum auxilij, & non stillabit furor meus super Hierusalem, per manum Sefac. Veruntamen seruient ei, ut sciant distantiam seruitutis meae, & regni terrarum.

Achab.

Reg. 31.

Achabus, Rex Samariae, Nabotis vineam magnopere concupierat. Ille patrimonium suum se, villo modo, alienaturum pernegabat. quare, Achabus magno dolore afficiebatur. id cum Iezabel, eius vxor, cognouisset, viri simplicitate derisa, Nabotem falsis criminationibus repente circumuentum, & per homines perditissimos, oppressum lapidibus obrui, atque interfici curat. tum virum suum in illius vineam ire iubet. eunti occurrit, Dei admonitu, Helias Propheta, qui grauissimis verbis penas, ob tanti facinoris immanitatem, ei à Deo constitutas, filiorum eadem, atque vniuersae posteritatis interuentionem denuntiavit. Qua, cum ille audisset, diuinae seueritatis terrore, concussus, vestem disci-

discidit, cilicium induit, cibo, & vino abstinuit, in sacco dormi-
tauit, & demisso capite, vultuq; processit. Qua hominis alioquin
improbissimi, omnique scelerū, & flagitiorum turpitudine cooper-
ti, humilitate perspecta, Deus, hisce verbis Heliam compellauit.
Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humi-
liatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius.

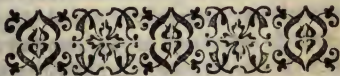
Ezechias.

Hic, opum, quibus circumfluebat, magnitudine, elatus, Dei
iram in se concitauit; ex quo factum est, vt magnis cladibus
ipse, & gens Iudeorum affecta sit. Sed eas clades humilitate tan-
dem auerit. ita enim scriptum est. Humiliatus est postea, eò quod
exaltatum fuisset cor eius, tam ipse, quàm habitatores Ierusalem,
& ideo non venit super eos ira Domini, in diebus Ezechie.

2. Par. 31.

Manasses.

Manasses, Rex Hierosolyma, cum propter intolerabilia sce-
lera, & execrabilem omnis idololatrię impuritatem, à Deo
derelictus fuisset, & ab Assyriorum Rege captus, & Babylonem
ductus, & in teterrimum carcerem coniectus est. ibi Squallore
obitus, & miseria, atque arumna pressus, prostratus, atque
abiectus, Oravit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam vai-
de coram Deo patrum suorum; deprecatusq; est eum, & obsecra-
uit intentè. & exaudivit orationem eius, reduxitque eum Hieru-
salem in regnum suum, & cognouit Manasses, quòd Dominus ipse
esset Deus.

Honor Sacerdotibus, & Ecclesiæ habitus. Cap. V.

Saul.

1. Reg.

SAVL dum Samueli morem gessit, regnum Iudaorum ita administravit, ut, in eo neque domi splendorem, neque militiæ virtutem, quisquam desiderarit. At postquam ab eius monitis, atque auctoritate discessit, domi, forisq; nihil fuit.

Ioas.

4. Reg.

IOAS, Rex Hierosolyma, dum Ioiadam auctorem consiliorum, & rerum omnium habuit, suis ornamento, hostibus terrori fuit. mortuo Ioiada, cum ille, quasi navis sine rectore esset, à Syris, licet pauci essent, bello victus, atque omnibus ornamentis spoliatus, & à suis tandem interfectus fuit.

Galliæ Reges.

Pipinus. Carolus.

EX Galliæ Regibus, qui in Romanos Pont. propensissimi fuerunt, eisque plurimum semper tribuerunt, eos opibus etiam, potentiaq; maximè floruisse legimus. Pipinus, ut Stephanum Pont. Max. ab Aistulphi iniurijs, insolentiaq; tueretur, bis cum magnis exercitibus, superatis Alpibus, in Italiam venit. Qua de causa, primus, Gallorum Regum Christianissimi cognomento, ornatus est. Carolus, eius filius, primùm in gratiam Adriani Pont. cui Desiderius, Longobardorum Rex, terrori erat, deinde Leonis III. quem populus Rom. ex vrbe expulerat, in Italiam venit. Vterque hisce clarissimis expeditionibus, non magis Ecclesiæ dignitatem, ac ditio- nem, quàm suam auxit, ac propagavit. Et ut Pipinus gloriosissimū illud cognomentum, ita Carolus Imperium occidentis sibi, poste- risque plurimis, & maximis in Rom. Sedem meritis, acquisiuit.

Ger-

Germani Imperatores.

IN his, dum in Romanos Pontifices Studium, atque obseruantia locum habuit, omni dignitate, gloriaq; floruerunt. Testes mihi sunt Imperatores omnes ab Othone I. ad Henricum III. Quis enim Othone I. vel armis, vel pietate prestantior? Othone II. vel in aduersis rebus constantior, vel in secundis moderatior? Othone III. vel in colenda Pontificum dignitate religiosior, vel in tuenda fortior? Quis Henrico primo pietatis laude clarior, militie gloria illustrior? Conrado Sueuo uirtute, & animi magnitudine prestantior? Henrico I. vel in asserenda Pontificum maiestate constantior, vel in armis acrior? Henricus III. primus omnium Germanorū Imp. Pont. Max. se se hostem prebuit, eum sequenti pleriq; alij, eos exitus habuerunt, quas suo loco describemus. ex ijs intelligitur pietatem erga Christi Vicarios, magno, & Imperatorum armis esse presidio, & dignitati ornamento.

Eltenses Principes.

Eltensium familia ad eam amplitudinem, quam in Alphonso II. huius nominis, Duce, belli, pacisque artibus clarissimo; & in Aloisio S. R. E. Cardinali, prudentie, atque humanitatis laude prestantissimo, admiramur, multis, magnisque erga Romanos Pontifices, atque Ecclesiam studijs, officijsq; peruenit. His enim artibus, Tedaldus, Vgonis filius, Ferrariam a Ioanne XII. Actius a Gregorio IX. Opitius a Benedicto XII. ijsacm Aldobrandinus Ancōnam ab Innocentio III. obrinuit. Nicolaus Claudus, Pont. Rom. amicitijs clarissimus, Romane Ecclesie defensor, (quo nomine quis triumphus illustrior?) communi omnium consensu dictus est. is belli gloria, omnes sue etatis Duces, facile antecelluit. nam (ut cetera omittam) Barnabam Viccomitem, Mediolanensium Ducem, magno prelio, in agro Brixienfi profligauit. Bortius a Paulo I. cum Romam, religionis ergo, profectus esset, Ducis titulo ornatus, atque auctus est. multa templa magnifice extruxit: multa cenobia tum Sacrarum Virginum, tum religiosorum virorum, magnis prouentibus, dotauit.

Hæc præclarissimorum Ducū in Ecclesiam Christi merita Alphonsum, Bortij filium, in magnis tum vite, tum dignitatis periculis, bellorumq; undiq; imminentium tempestatibus, incolumem mirabiliter seruarunt. Herculi verò Alphonsi filio, viro excellenti prudentia, atque humanitate, & militiæ presidio, & domi ornamento fuerunt.

Feltrij. Roborei.

Horum amplitudinis causam, si, ut instituimus, queramus, clementiam erga subiectas gentes, atque humanitatem, esse dicemus; quam cum in alijs, tum in Francisco Maria, qui nunc viuit, & in Iulio, Cardinali eius patruo, nostra ætate, agnouimus. Sed & egregia erga Rom. Pont. Ecclesiamq; obseruantia, Feltriorum, & Roboreorum dominationem tum amplificauit, tum stabiliiuit. Qua de causa, Pontificum liberalitate, magna præmia, magnos etiam honores retulerunt, nam Guidus Antonius Calij Dux, Franciscus eius frater, Urbini Vicarius à Bonifacio VII. Federicus Urbini Dux à Sixto IV. creatus est. is militarem virtutem, qua unice excelluit, ad Pontificum dignitatem tuendam in regno Neapolitano, & in Vmbria, contulit. Guidobaldus, omnium togatorum Ducum clarissimus, Roboream familiam, que in Subalpinis religionis laude semper clauit, quod (ne Hieronymum, Taurinorum Archiepiscopum, utriusque lingua scientia, atque humanis, diuinisque doctrinis, excellentem, appellem) testatur Dominicus, & Christophorus Cardinales, Sixtus III. & Iulius II. Pontifices Max. in Feltriam familiam adoptione adsciuit. Franciscus Maria licet militari virtute excelleret, tamen & cum Leone X. à quo Urbino eiectus fuerat, & cum Paulo III. à quo Camerini possessione prohibebatur, modestè se, ut optimum filium erga iratum patrem decebat, gessit. qua de causa, ut ego quidem opinor, mortuo Leone, auitam ditionem, magna omnium gratulatione, recuperauit. Guidobaldus eius filius non minus modestum se, in eadem Camerini causa, erga Paulum III. præbuit. tum sub Iulio III. militauit. & post Marcelli mortem, cum bis mille peditibus, Cardinalium Collegio presidio

uit.

fuit. reliquam aratem, Victorie Farnesie sanctitate, & filij virtute felix, pacatè, religioseq; traduxit.

Boni Viri. Bonorum societas.

Cap. VI.

QUANTVM valeat ad ciuitatum conseruationem bonorum virorum multitudo, luce clarius, intelligitur ex ea disputatione, quam, cum Deo Opt. Max. Abrahamus habuit. nam cum Deus Pentapolim euertere, propter incredibilium flagitiorum turpitudinem, scditatemq; statuisset, Abrahamus ita cum ipso ratiocinari cepit, vt cum Dominum rogasset, essetne ciuitatem euersurus, in qua, quinquaginta viri boni inuenti essent, idque Dominus negasset; rem eò deduxerit, vt se toti ciuitati veniam daturum esse Deus profiteretur, si in ea decem viri boni reperirentur.

Gen. 18.

Ex Hieremia Propheta.

IDEM Dominus, qui Abrahamo assenerat, se veniam daturum esse Sodomitis, si vel decem homines non mali, in ea ciuitate inueniantur, apud Ieremiam ait, se Hierosolyma tot, ac tanta scelerata, quæ, cum ipsa vrbe, delenda erant, condonaturum, si vel vnus in ea vir bonus inueniatur. Circuite, ait, vias Hierusalem, & aspiciate, & considerate, & querite in plateis eius an inueniatis virum facientem iudicium, & quarentem fidem, & propitius ero ei.

Hier. 5.

Societas bonorum. Cap. VII.

QUANTVM facinorosorum hominum societas bonis viris calamitosa esse nonnunquam solet, vt suo loco demonstratum est, bonorum tamen hominum sodalitas malis

malis semper utilis, saepe etiam salutaris fuit. Nam, ut solis luce, & imbrium opportunitate, non solum messes, & vineae, ad quas alendas, & ad maturitatem perducendas lumen, & pluuia è caelo dimittuntur, sed etiam in eodem agro, filices, & lappa recreantur, ita Dei muneribus saepe improbi homines, propter bonorum societatem, participant.

Laban.

Gen. 30.

Laban, inita cum Iacob societate, rem suam multis accessionibus amplificauit, indulgit enim illi Dominus propter insignè Iacobi pietatem. Quod ipse Iacob, hisce verbis, Labano testatus est. Modicum habuisti, antequàm venirem ad te, & nunc diues effectus es: benedixitq; tibi Deus ad introitum meum. hec ille. neque id Laban inficiatur. Experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te.

Loth. Segor.

Gen. 19.

Cum Deus Pentapolim delere, atque inflammare statuisset, Loth, pro Segoris incolumitate, cum enixè rogauit. cui ille benignè indulgens, Ecce, inquit, etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subuertam urbem, pro qua loquutus es. Festina, & saluare ibi, quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.

Abraham. Abimelech Rex Geraræ.

Gen. 10.

Abimelech Saram uxorem Abraha eripuerat. cui, apparens Dominus Deus in somnis, mortem minatus est, nisi mulierem intactam ad virum suum quamprimum remitteret. Tum haec verba, ex quibus quantum bonorum virorum preces valeant, intelligitur adiecit. Nunc ergo redde viro suo uxorem, & orabit pro te, & viues.

Phutiphar.

Hic Eunuchus Pharaonis, Regijq. exercitus prefectus, Iosephum à mercatoribus, quibus eum fratres vendiderant, emit, rebusq. suis omnibus profecit. quo facto, ipsam felicitatem domum suam inuexisse visus est. Nam, Benedixit Dominus domui Aegyptij propter Ioseph, & multiplicauit, tam in adibus quàm in agris, cunctam eius substantiam. Gen. 39.

Cericus Comes Orientis.

Cericus Romani exercitus, in Oriente, Comes, (ita prefectum vocabant) expeditionem in Persas parans, ad Theodorum Canobiarcham, (Simone Metaphraste auctore) virum sanctissimum, consiliij, presidijq. causa, accessit. ille ipsum monuit, ne victoria spem in arcu, aut in gladio collocaret, sed in nomine Domini exercituum. Cericus viri, sanctitate excellentis, amore captus, ab eò enixe contendit, suum ut sibi cilicium daret. Quod cum facile obtinuisset, illud sibi, pro thorace, & lorica, induit, & ad bellum profectus, hostem, leui negotio prostigauit.

Theodosius Senior.

Hic etiam, cum in maximum, difficilimumq. bellum, quod, cum Arbogaste Tyranno, gessit, incidisset, parum humanis opibus fidens, diuinum sibi presidium comparare statuit. Cùm ergò audisset, Senuphium, virum admiranda virtute praestantem, in Aegypti solitudinibus versari, Theophilo, Alexandria Archiepiscopo scribit, ut eum ad se quamprimum venire curet. Theophilus, rem non ita facilem fore suspicatus, ipse ad hominem accedit. Imperatoris mandata exponit; orat, obtestatur ei ut morem gerat. Senuphius mirari quid vellet; nihil se homine maius habere. Nihil Solitudini cum aula; nihil Monacho cum

Imperatore esse. Tandem, quia Archiepiscopus urgebat, mediam quandam sequutus viam, neque iuit, & non defuit Imperatori. nam ad Orientem Solem conuersus, cum penulam, qua humeros tegebat, & baculum, quem pre manibus habebat, sublimè sustulisset, Domine Deus, inquit, exercituum, da huic mee penule, & huic baculo, tantum ut possint, quantum ego ipse, si adesset. Tum ad Archiepiscopum conuersus, accipe, inquit, & ad Casarem mitte, eique scribe, ut penulam quidem capiti, pro galea, imponat: baculum verò manu, pro ense, stringat. tum de victoria ne dubitet. Quæ cum Imperator, ad vnguem, obseruasset, admirabilem de hostibus victoriam reportauit, eiusque diem festum esse voluit. eam celebritatem Iconium Alexandrini appellarunt, quòd statuam, baculo, & penula insignem, Imperatori posuissent.

Achabus.

Achabus, Samarie Rex, liberatus est ab exitio, quod ei, totique exercitui ab hostibus, locorumque incommodis impendebat, in gratiam Iosaphat Regis Hierosolyme, qui in eadem quasi nauis, & periculo erat. In eius enim gratiam, Eliseo orante, regio illa, suapte natura, sterilis, atque arenosa, aquis subito affluentibus redundauit. Habitam autem fuisse rationem Iosaphat, non Achabi, quorum ille religione, modestiaque excellabat; iste, propter impietatem omnibus execrabilis erat, testatur ipse Eliseus, ita enim Achabum alloquutus est. vinit Dominus exercituum, in cuius conspectu sto, quòd si non vultum Iosaphat, Regis Iuda erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem.

Aurelius Antoninus Imperator.

Simile quid Elisei miraculo, consimili in casu, & periculo accidit Antonino, in eo bello, quòd, contra Marcomanos, gessit. Nam cum exercitus, summa aqua penuria laboraret, &

fisi

siti pendè conficeretur, legionis Christiana, qua in eo exercitu erat, precibus, imbres affatim defluerunt, quibus exercitus refectus, & ab interitu liberatus est. Quod quidem beneficium ipse Imperator Christianorum precibus, scriptis ad Senatum litteris, ingenuè acceptum retulit.

Peccatorum confessio, & pœnitentia. Cap. VIII.

PERTINENT ad hoc caput ea, qua de humilitate supra commemorauimus. Humilitas enim Achabi, & aliorum, genus fuit pœnitentię, magna est vis pœnitentię. hæc enim corrigit, qua deprauat; restituit, que disturbat peccatum. Dei iram, atque indignationem auertit, & ad placabilitatem, clementiamq; traducit. & ut culpa omnem in nos rerum naturam concitat, ita, pœnitentię beneficio, omnia nobiscum in gratiam redeunt.

Dauid.

Pestilentiam Hierosolyma horribiliter sauientem, atque Angelum Domini infinitam hominum stragem edentem, auertit Dauid, Domino, peccati sui confessione, placato. Ego sum, inquit, qui peccaui, & ego iniquè egi; isti, qui oues sunt, quid fecerunt. His, atque alijs huiusmodi, verbis, ex imis precordijs prodeuntibus, pacem, veniamq; impetrauit. Angelus gladium in vaginam recondidit, pestilentia de loco abiit. Omnia sunt, à summo mare, & luctu, ad hilaritatem, letitiamq; traducta. 1. Reg. 14

Niniuitæ.

HI omni vitiorum genere cooperti, atque adè obruti cum essent, impendens ipsorum rebus exitium, & Dei minas, ac furorem inedia, & pœnitentiã auerterunt. Nam, cum missus ad

eos Ionas, Propheta, urbem illam omnium maximam, & frequentissimam, intra quadraginta dies subuersum iri, Dei iussu, denuntiasset, Crediderunt viri Niniuite in Deum, & predicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore usque ad minorem.

Ex Hieremia.

Ier. 18.

Quanta sit vis pœnitentiæ, melius intelligi aliunde non potest, quàm ex ipsius Dei verbis, apud Ieremiam Prophetam. Cum enim Deus Ieremiam ad figulum quendam misisset, ille verò, ipso spectante, primum vas finxisset, deinde verò dissipasset, atque aliud effecisset, subiicit Deus, Nunquid, sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel? ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea. Repentè loquar aduersum gentem, & aduersus regnum, ut eradicem, & destruiam, & disperdam illud. Si penitentiam egerit gens illa à malitia sua, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.

Ieiunium. Cap. IX.

Niniuitæ.

IEIUNIUM pars est pœnitentiæ. hoc ad omnia pericula depellenda, & Dei iram leniendam, maiores nostri semper adhibuerunt. & Niniuitas quidem nemo est, qui ignoret ciuitatem suam ieiunio conseruasse incolumem, & ex gravissimo periculo, existioq; liberasse.

Ion. 3.

Saul.

Boni Imperatores solent exercitiũ, antequam aciem instruant, præliumq; committant, cibo reficere, & confirmare, ne in pugna, eum vires deficient. Saul contra, in eo bello, quod cum Philisthis primum gessit, felicissimèq;, Deo propugnante, confecit, per præconem pronuntiari, edicq;, iussit, ne quis, ante vesperam, cibum

1. Reg. 14.

cibum caperet. Quare, Deo sibi adiuncto, hostes fudit, clarissimamq; victoriam adeptus est.

Rectè facta parentum. Cap. X.

Non exigui momenti sunt ad filiorum, totiusq; posteritatis incolumitatem, amplitudinemq; tuendam, parentum rectè facta. Quòd cum probè Moses intelligeret, Deum Hebreorum genti vehementer iratum, Abrahami, Isaac, Iacob, sanctissimorum virorum, commemoratione, placare conatur. Recordare seruorum tuorum Abraham, Isaac, & Iacob: ne aspicias duritiam populi huius, & impietatem, atque peccatum.

Deut. 9.

Dauid.

Cum propter Salomonis impuritatem, atque idololatriam, Deus statuisset Roboam, eius filium stirpemq; vniuersam, regno spoliare, reliquit tamen ei, propter summam Dauidis religionem, ac sanctitatem, Hierosolymam, & tribum Iuda. Vna tribus, inquit, remanebit ei, propter seruum meum Dauid, qui custodiuit mandata mea, & praecepta mea.

3. Reg. 11.

Idem.

Rursum, cum Ioram, Iudae Rex, omnibus flagitijs, turpitudinibusq; se se dedidisset, & populum sibi subiectum in omnem impuritatem exemplo suo, induxisset, noluit Dominus disperdere Iudam, propter Dauid seruum suum.

4. Reg. 8.

Iehu.

Iehu Samaria regnum posteris suis, ad quartam vsque aetatem, diuinae glorie zelo, promeritus est. Quòd Deus ipse luculentissimis verbis significauit. Quia studiosè egisti quòd rectum erat, & placebat in oculis meis, filij tui, vsque ad quartam generationem, sedebunt super thronum Israel.

4. Reg. 10.
15.

Rectè

Rectè facta propria. Cap. X.

2. Par. 12.

Um Sefac, Aegypti Rex, cum infinita penè hominum multitudine, in Iudeam venisset, eamq; funditus euertere pararet; repente diuini numinis instinctu, immutatus, templi ornamentis direptis, discessit; Quia auersa est ab eis ira Domini, nec delati sunt penitus, si quidem in Iuda inuenta sunt opera bona.

Iosaphat.

2. Par. 17.

DE Iosaphat Rege clarissimo legimus fuisse eum, & pacis artibus, & militie gloria florentissimum. causa autem ea fuit, Quia ambulauit in vijs David, patris sui, primis. quamobrem Deus immensus eum opibus cumulauit. Ille verò, animo, propter rectè facta, auctus, mirabiliterq; confirmatus, in magna apud suos existimatione, atque auctoritate erat.

Idem.

2. Par. 19.

EVndem Iosaphat, propter impiorum societatem, Dei iram amcommeritum, eiusdem Dei benignitate, propter rectè facta seruatum fuisse, Iehu Propheta docuit. Iram quidem Domini merebaris: sed bona opera inuenta sunt in te.

Iudas Machabeus.

1. Mach. 3.

Quantum optima mentis, rectèq; factorum conscientia valeat, ex ijs, qua de Iuda Machabeo scripta sunt, facile intelligitur. hic enim, plenus operibus bonis, dilatauit gloriam populo suo, & induit se lorica, sicut gigas, & succinxit se arma sua bellica in prelijs, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in uenatione.

Diuini

Diuini honoris studium.

Cap. XI.

CVM Deus sit laus, atque honos noster, eò gloriosior, atque illustrior, quisque existit, quo diuine glorię studiosior est. huius autem studiij contentionem, zelum sacra litterę vocant; quo qui excelluerūt amplissimos sunt honoris, ac dignitatis gradus consequuti.

Phinees .

CVM Iudei, mulierum Moabitarum amore inflammati, patria religione contempta, impiorum sacris se se addicerent; vehementer in eos, Domini ira exarsit, atque excanduit. Et tamen, inter hæc, non nemo de numero Israelitarum Mose, & populo omni astante, atque inspectante, ad meretricem Madianitidem ingressus est. hoc hominis turpissimi facinus Phinees Eleazari filius ferendum sibi esse non putauit, sed in lupanar ingressus, virum, ac mulierem pugione, confodit. quod viri præclarissimi facinus, & Dei iram, furoremque placauit, & ipsi amplissimum Sacerdotium, ac gentis suę principatum obtinuit. Quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel.

Num. 25.

Ecl. 45.

Num. 25.

Iehu .

HVC spectat zelus Iehu, quem ipse Ionadabo, illis verbis significauit, veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Dominus porrò, huius zeli causa, regnum Samarię ei attribuit, & in quartam usque aetatem, eius posteris prorogauit.

4. Reg. 10.

4. Reg. 12.

Ezechias Rex Hierosolymæ.

ESaias Propheta, & Ezechias Rex, cum horribiles blasphemias in Deum Opt. Max. ab Assyriorū regis ministris iacta-

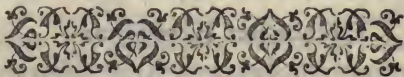
2. Par. 35.

tas, & execrabilis animi impietate, quasi amento, contortas, audissent, gravissimo animi dolore propter iniuriam diuino nomini illatam, inflammati, orauerunt aduersus hanc blasphemiam, & vociferati sunt vsque in cælum, & misit Dominus Angelum, qui percussit omnem virum robustum, & Principem exercitus regis Assyriorum.

Machabæi.

1. Mach.

Nihil esse potest, hoc in genere, illustrius Machabeorum exemplo, quibus quidem non armorum genus, non militum multitudo, non auri, argentiq. vis, que nulla ipsis erat, sed Zelus, & studium diuine legis, & diuini nominis amplificandi, victorias, & triumphos attulit immortales. Huius gentis Princeps Mathathias fuit, qui hoc mirabile diuine gloriæ, longè, latèque propaganda studium ad posteros suos, quasi hereditario iure, transmisit. Hunc cum Antiochi Regis legati, à patria religione ad idololatriam, traducere, omni ratione, contenderent; Regis gratiam, amplissimos homines, maximas opes effusè pollicerentur, gravissimis verbis se, aut fratres, filiosuè suos, tantum facinus, ac scelus suscepturos esse præcisè negauit. Dixit enim, magna voce, etsi omnes gentes Regi Antiocho obedirent, ut discedant unusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mandatis eius, ego, & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. Cumq. dum hec diceret, Iudeum quendam hominem vidisset idololatriæ operam dantem, summo animi dolore propter iniuriam Deo factam, incensus, impetu in hominem facto, cum, Regisq. Antiochi legatum, impietatis sua auctorem, atque auctorem, contrucidauit, aramq. destruxit. Omnis inquit, qui zelum habet legis, statuens testamentum, exeat post me.

Votum. Cap. XII.

Israel.

Votis ritè nuncupatis sepè Dei bonitatem sibi clarissimi Duces conciliarunt, numenq; adiunxerunt. Hebrei, magna, à Rege Arad, clade accepta, voverunt se, si hostes superassent, hostium vrbes solo aequaturos. Exaudiuitq; Dominus preces Israel, & tradidit Chananaum, quem ille interfecit, subuersis urbibus eius. & vocauit nomen loci illius Horma, id est anathema. Quo quidem loco res est animaduersione digna, Deo ea esse vota gratissima, quæ ab omni magnitudine, rerumq; terrenarum despicientia proficiscuntur. cuiusmodi fuit superius Hebræorum votum, quo sponderunt se hostium ciuitates euersuros, atque opes inflammaturos. equum autem erat eos de hostibus victoriam obtinere, qui de illorum opibus iam triumphum egissent.

Num 21.

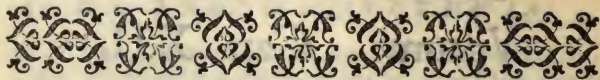
Iephte.

Hic in filios Ammon castra moturus, votum vouit Domino, dicens, si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihiq; occurrerit reuertentem pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. Transiuitq; Iephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos; quos tradidit Dominus in manus eius.

Judith. 11

Petrus Lusitaniæ Regis filius.

INeo bello, quo Ioannes Lusitaniæ Rex Septam, urbem Mauritania Tingitanæ firmissimam, expugnauit, Petrus vouit se non capturum cibum, nisi vrbe capta. adfuit optimi iuuenis voto Deus. ipsa enim die qua in terram exposita copie sunt, & ille votum concepit Lusitanorum potestatem venit.

IOANNIS BOTERI
BENENSIS DE REGIA
SAPIENTIA,

LIBER TERTIVS.

SUPERIORI Libro ea, quàm planissimè, & breuissimè potui demonstravi, quibus regna conseruantur, atque ad eò augmentur. quamuis autem ex ijs intelligi leui negotio possint ea, quibus evertuntur, & corruunt; Visum tamen mihi est, librum tertium adyćere, in quo propriè, priuatiimque causas exponerem, unde regnorum, regumque interitus oriuntur. causas inquam, non quas hominis cuiuspiam prudentia, qua in maximis sepè rebus ceca est, aut certè lippa: sed quas Spiritus Sanctus nobis significare dignatus est, in sacrarum litterarum monumentis. Nam de ijs, qui humane prudentie opinione gloriantur, & ex eius prascripto Remp. administrandam sibi esse censent; cuiusmodi erant Principes Aegyptiorum, ita legimus. Multi facti sunt Principes Taneos; emarcuerunt Principes Memphicos; deceperunt Aegyptum, angulum populorum eius. stulta est omnis sapientia, qua alia re, quam Dei virtute nititur. Sed redeo ad rem: earum rerum, que imperijs afferunt interitum, prima nobis occurrit Regum superbia.

Regum Superbia. Cap. I.

PEREPRETIVM censeo, prohemij loco, commemorare ea, qua de superbia, quantum ad institutum nostrum spectat, Ecclesiasticus scribit. Initium superbiae hominis apostatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor eius; quoniam initium omnis peccati est superbia; qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem. propterea ex-honoravit Dominus conuentus malorum, & destruxit eos, vsque in finem. Sedes Ducum Superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. radices gentium superbarum arefcit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu. substantia superbi eradicabitur. In eandem sententiam cecinit sanctissima Christi parens, Fecit potentiam in brachio suo; dispersit superbos mente cordis sui. deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Ecc. 10.

Ecc. 31.

Luc. 1.

Babylon.

A Pud Ieremiam Dominus Babyloni exitium, atque interitum amittatur; propterea quod praeitarum victoriarum magnitudine, quasi, suis viribus illas consequuta esset, insolenter inflata, tantum sibi assumpserat, atque arrogarat, ut in ipsum etiam Deum, incredibili superbia, intolerantiaq; insultare videretur. Quam ob causam, haec per Sanctissimum Prophetam, ait Dominus. Ecce ego suscitabo super Babylonem, & super habitatores eius, qui cor suum leuauerunt contra me, quasi ventum pestilentem, toto deinceps fere capite describit genus, & magnitudinem poenarum, quas Babyloniorum contumacia, arrogantiaq; constituerat.

Ier. 51.

Tyrus.

Tyrus Phoeniciae vrbs, situs opportunitate, opum magnitudine, mercatorum frequentia, ceterisq; rebus, qua ab Ezechiele

Ezech. 27.
28.

chiele ornatissimè explicantur, præstantissima, funditus corrui-
 propter intolerabilem superbiam, atque elationem. Concitauit enim
 in eam Deus Nabuchodonosorem, Regem Babylonis. cuius milites
 agrum Tyrionum euastarunt, mania solo æquarunt, domos incen-
 derunt, opes diripuerunt, virgines, matronasq; ludibrio habue-
 runt, viros partim ferro confecerunt, partim in miserrimam ser-
 uitutem abduxerunt. Tantarum porrò calamitatũ causam fuisse
 superbiam, testatur, luculentissimis verbis, ipsemet Deus. Fili
 hominis, dic Principi Tyri: hæc dicit Dominus Deus. Eò, quod
 eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra
 Dei sedi, in corde maris, cum sis homo, & non Deus, & dedisti
 cor tuum, quasi cor Dei, propterea, hæc dicit Dominus Deus, eò
 quod eleuatum est cor tuum, quasi cor Dei, iccirco ego adducam
 alienos robustissimos gentium: & nudabunt gladios suos super pul-
 chritudinem sapientia tua, & polluent decorem tuum. &c.

Pharao Rex Aegypti.

Ezech. 29.

AD comprimendum Pharaonis animum, rerum omnium
 affluentia, atque vbertate inflatum, Deus Assyriorum Re-
 gem in Aegyptum adduxit, qui vrbes copiosissimas exinanauit;
 regnum florentissimum ferro, igni, præde exposuit: oppidis soli-
 tudinem pro frequentia, vastitatem, pro celebritate, intulit.
 gentem in omnes Asia regiones, ad seruitutem, dispersit; Regem
 omnibus dignitatis ornamentis spoliauit. Quæ autem fuerit causa
 tantarum miseriarum, ex ipsius Dei ore, discamus. Hæc dicit
 Dominus, Ecce ego ad te Pharao, Rex Aegypti, Draco magne, qui
 cubas in medio fluminum tuorum, & dicis, meus est fluuius, &
 ego feci memet ipsum, Ponam frenum in maxillis tuis. &c.

Idem.

Ezech. 32.

QVantum in odium, offensionemq; Dei, reges propter animi
 elationem, insolentiamq; incurrant, eiusdem Pharaonis
 exitium alibi, Dei verbis, expressum, docet. Leoni, inquit, gen-
 tium assimilatus es, & Draconi, qui est in mari, & ventilabas
 cornu

cornu in fluminibus, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum. Propterea hæc dicit Dominus Deus. Expandam super te rete meum, in multitudine populorum multorum, & extraham te, in sagena mea, & projiciam te in terram; super faciem agri abijciam te, & habitare faciam, super te, omnia volatilia cæli, & saturabo, de te, bestias uniuersæ terre.

Assur.

HVnc, cum, potentia, atque opum, quibus undique circumfluebat, magnitudine, cæteros mortales antecederet, ex altissimo, atque amplissimo dignitatis gradu, animi impotentia, atque intoleranda ferocia deturbauit. quam quidem, ruina causam fuisse docet ipsemet Deus. Pro eo, quod sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam virentem, atque condensam, & eleuatum est cor eius in altitudine sua, tradidi eum in manus fortissimi gentium, faciens faciet ei.

Ezech. 31.

Nabuchodonosor, Balsafar.

Nabuchodonosor, quod se nimium efferret, atque imperij opulentissimi magnitudine turgeret intemperanter, & Dei, à quo bona omnia procedunt, oblitus, gloriam illi debitam, sibi impudentissimè arrogaret, & in eodem vitio, tanquam luto, hereret Balsafar, eius filius, ille quidem, & à regno, & ex hominum societate eiectus est; hic verò à Medis occisus. Quando eleuatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est, & à filiis hominum eiectus est, sed & cor eius, cum bestijs, positum est.

Dan. 4.

Dan. 5.

Edom.

Edom.

Abdie r.

Hanc gentem, superbia elatam, ita Abdias alloquitur. *superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarū, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde tuo, Quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris ut aquila; & si inter sydera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus.*

Moab. Ammon. Assur.

His exitium, propter superbiam, Sophonias intentat. *Audiu opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon, quæ exprobrauerunt populo meo, & magnificati sunt, super terminos eorum. Propterea viuo ego, dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Quia Moab, ut Sodoma, erit, & filij Ammon, quasi Gomorrha; siccitas spinarum, & acerui salis, & desertum, usque in aeternum: reliquie populi mei diripient eos, & residui generis mea possidebunt illos. Hoc eis eueniet pro superbia sua: quia blasphemauerunt, & magnificati sunt super populū Domini exercituum. Horribilis Dominus super eos. & extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assur, & ponet speciosam in solitudinem, & in inuium, & quasi desertum. & accubabunt in medio eius greges, omnes bestia gentium.*

Moab.

Jerem. 48.

DE huius gentis superbia, ita Jeremias. *Audiuimus superbiam Moab. (superbus est valde.) & sublimitatem eius, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis eius. Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius, & quod non sit, iuxta eam, virtus eius; nec iuxta quod poterat, conata sit facere. ideo super Moab euilabo. & C.*

Idumæa.

Idumæorum gentem, hoc ipsum vitium, de quo loquimur, euerit. ita enim eam alloquitur Dominus. *Arrogantia tua decipit*

pit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petrae, & apprehendere niteris altitudinem collis. Cum exaltaueris, quasi aquila, nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus. & erit Idumaea deserta: omnis, qui transibit per eam stupebit, & sibilabit super omnes plagas eius. Ierem. 49

Antiochus.

Hic, intolerabili superbia, elatus, loquutus est, se venturum Hierosolymam, & congeriem sepulchri Iudeorum eam facturum. quapropter, qui uniuersa conspicit, Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili, & inuisibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta. Quibus horribiliter excruciatu, veribus toto corpore erumpentibus, animam egit. 2. Mach. 9.

Arphaxad.

Arphaxad Rex Medorum, multis, magnisque victorijs partis, urbe amplissima, munitissimaque, adificata, gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum. ergo Nabuchodonosor eum, Deo mouente, aggressus, ingenti praelio superauit, in campo magno, qui appellatur Ragan. Iudith. 1.

Herodes Iudææ Rex.

Hic, ut in actis Apostolorum scriptum est, cum argentea veste ornatisimè indutus ad populum Hierosolymitanum summa cum omnium admiratione concionaretur; populusque acclamasset, Dei, non hominis voces se audire: confestim percussit eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo. cumque veribus toto corpore grassantibus, neque ille dolorem perferre, neque familiares fetorem sustinere possent, ad eos conuersus, en ille, inquit, quem vos Deum appellastis. Actor. 12

penè nudum, ictu lapidis, deiecit, deiectum ipsiusmet gladio interfecit; omniumq; ludibrijs, atque irrisionibus hominis temeritatem, & furorem exposuit.

Dauid.

AT hic ipse, Dauid, cum populum numerari, censeriq; iussisset. innumerabilis penè hominum ad arma, remque militarem idoneorum vis, & multitudo, magnam ei potentia sue fiduciam videtur attulisse; quam quidem, nullam esse ut intelligeret, maleq; fundatam, exorta repente, Dei nutu, pestilentia septuaginta hominum millia confecit.

1. Reg. 14.

Ezechias.

IN Deuteronomio Deus vetat Regem habere auri, atque argenti magna pondera, puto ne, his nimium confidens, caeleste presidium contemneret; aut pra suis opibus parui faceret. Hoc cum parum attendisset, atque obseruasset Ezechias, atque opum suarum acervos ingentes Assyriorum Regis legatis ostentasset, Deus ei per Prophetam denunciavit, eas omnes diuitias hostibus suis præda futuras esse.

Deut. 17.

4. Reg. 10.

Amasias Rex Iudæ.

Hic bellum gesturus, præter milites, quos, ex delectibus regni sui, coegerat, centum millia ex Israele, magna mercede, conduxit. Tum, ei obuiam factus est Propheta quidam, qui diuino spiritu afflatus, ita est eum alloquutus; O Rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel; non est enim Dominus cum Israele, & cunctis filijs Ephraim. Quod si putas, in robore exercitus, bella consistere: superari te faciet Deus ab hostibus. Dei quippe est, & adiuuare, & in fugam conuertere.

2. Par. 25.

Rex Assyriorum.

Hic Dominus Deus multas, & maximas gentes, ob ipsarum scelera, subiecit, totumq; penè terrarum orbem, eius armorum terrore, concussit. opulentissimas vrbes expugnauit, amplissima regna subuertit, plurimas nationes, omnium rerum copijs abundantes, perdomuit. In primis autem Deus Iudeorum gentem ei debellandam, & in durissimam seruitutem abduendam tradidit. Id ille, non diuino numini, in cuius manu est bellum, & pax, sed sapientie, & armis suis, quorum summam fiduciam habebat, acceptum retulit. Dixit enim, in fortitudine manus meae feci, & in sapientia mea intellexi, & abstuli terminos populorum, & Principes eorum depraedatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes &c. Quare Deus, vehementer offensus, in hac verba minarum, & indignationis plena, prorupit. Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? quomodo si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est. Propter hoc mittet dominator Dominus, Deus exercituum, in pinguibus eius, tenuitatem, &, subtus gloriam eius, succensa ardebit, quasi combustio ignis &c. Quo ex loco intelligitur, Reges, atque exercituum Duces, nihil esse aliud, nisi securas, & serras, & baculos, quos Dominus nunc deprimat, nunc sublimè effert.

Moab.

Ad hunc populum, locorum, quae incolebat, firmitati confidentem, ita loquitur Deus, per Ieremiam. Pro eo quòd habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capieris.

Ammon.

Hanc gentem, consimili scelere obstrictam, ita Deus, apud eundem Prophetam, alloquitur. Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua, filia delicata, quae confidebas in thesauris tuis,

Esa. 10.

Ierem. 48.

Ierem 49.

tuis, & dicebas, Quis venit ad me? Ecce ego inducam, super te, terrorem, ait Dominus, Deus exercituum, ab omnibus, qui sunt in circuitu tuo, & dispergemini singuli à conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes.

Iudæi.

HI, cum Assyriorum arma vehementer pertimescerent, diuina bonitatis obliti, Pharaonis, atque Aegyptiorum opem implorandam, atque expectandam sibi esse statuerunt. quam ob causam, ita eos insectatur. Va desertores (ait Dominus) ut faceretis consilium, & non ex me. & ordirimini telam, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum qui ambulatis, ut descendatis in Aegyptum; & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Aegypti, & erit vobis fortitudo Pharaonis in confusione, & fiducia umbra Aegypti in ignominiam. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit. Non fuerunt in auxilium, & in aliquam utilitatem. Aegyptus enim frustra, & vanè auxiliabitur.

Isa. 30.

Quo in loco, vir sapientissimus potentiam Aegypti umbram vocat, ad exprimendam opum humanarum inauitatem. ut enim umbra nihil habet solidum, nihil expressum. ita mortalium potentia, nihil stabile, nihil firmum. ut umbra, cum ad summum peruenit, tum citissime euanescit: ita opum magnitudo, cum altissime prouecta est, tum ad interitum maximè appropinquat. ut illa fugit eos, qui ipsam consecantur, ita hæc fallit eos, qui in ipsa spem, ac præsidium collocant fortunarum suarum.

Impietas, idololatria, hæresis.

Cap. III.

HEC, in unum locum hæc conferranda duximus, propterea quod idolorum cultus, & heresum prauitas ipsissima sit impietas. atque illud quidem, primo loco statuen-

dum est, impietate nullam esse maiorem Rerump. & Regnorum pestem. nam cum nulla sit stabilis, ac firma Imperij conseruandi, tuendiq; fiducia, nulla ratio, preter eum, qua ex diuina bonitate, clementiaq; pendet; qua potest esse impijs diuini patrocinijs spes? que fiducia cœlestis tutela? nam si peccatores, cuiusque modi illi sint, non exaudit Deus; quando minus impios, & in eius Maiestatem directò inuoriosos? impij de terra perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex ea. Domus impiorum delebitur.

Ex Iob.

Non potest hic locus elegantius explicari, quam est à Baldado subite, apud Iob, explicatus. eius hæc sunt uerba.

Nonne lux impij extinguetur, nec splendet flamma eius? lux obtenebrescet in tabernaculo illius: & lucerna, qua super eum est, extinguetur. Ardebuntur gressus uirantis eius, & precipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius, super semitam. Undiq; terrebunt eum formidines, & inuoluent eum pedes eius. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Deuoret pulchritudinem cutis illius: consumat brachia illius primogenita mors. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum; quasi Rex, interitus. Habitent in tabernaculo illius socij eius, qui non est; aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atteratur messis eius. memoria eius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum. Non eris semen eius, neque progenies in populo suo, nec ulla reliquia in regionibus eius. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius, qui ignorat Deum. & in alio loco. idem Baldadus. Nunquid uirere potest scirpus absque humore, aut crescere caretum absque aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas, arefcet: sic uix omnium qui obliuiscuntur Deum, & spes hypocrite peribit. Non ei placebit uocordia sua, & sicut tela araneorum fiducia eius. Innitetur super

Pro. 2.

Pro. 14.

Iob. 18.

Iob. 8.

super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget. Quis derunt te, induentur confusione: & tabernaculum impiorum non subsistet.

Idololatria. Cap. IIII.

Iudæi.

IUDEI, propter idololatriam, nunc à Rege Mesopotamis, Dei permissu, oppressi sunt; nunc à filijs Ammon, aut Moab, nunc à Philistheis, aut Madianitis, nunc à Syris, alijsque nationibus, aut bello domiti, aut sub imperium redacti; aut etiam in exteras regiones abducti sunt ad miserrimam, & morte acerbiolem seruitutem; cuius rei causam luculenter explicatam habes in quarto libro Regum, capite decimo septimo.

Iud. 3.

4. Reg. 17.

Iudæorum plerique Reges.

IEROBOAM, & ipsius stirps, propter idolorum cultum detestabilem, non solum regnum amisit, sed etiam funditus, diuino nutu, interijt. Salomonis filio, posterisq;, regnum, propter eandem causam, ad duas tribus (cum duodecim ante tribus complecteretur) redactum est; ipsi auctoritas, Ieroboam aduersus eum suscitato, imminuta. Baasa domus à Zambri deletur: Phaccia interficitur. Osee Assyriorum Regi traditus est in seruitutem. Manasses ipsam seruitutem, in teterrimum carcerem coniectus, seruiuit. Amnon à domesticis interficitur. Ioachal capitur, & in Aegyptum uinctus abducitur. Ioacin à Babylonis seruitute opprimitur; à Syris male habetur. Ioachim à Nabuchodonosore capitur, & in Assyriam uinctus abducitur. Sedecia filij interficiuntur; ipsi oculi eruantur, regnum euertitur, propter idololatriam. Saul quia Pythonissam, Ochozias quia Beelzebubum consuluit, ille à Philistheis acie uictus, sibi, salutis desperatione, manus attulit: hic, morbo confectus, interijt.

3. Reg. 13.

3. Reg. 11.

3. Reg. 16.

4. Reg. 15.

17.

4. Reg. 21.

4. Reg. 23.

4. Reg. 24.

4. Reg. 24.

4. Reg. 25.

2. Par. 10.

4. Reg. 1.

Chananei.

Deut. 9.

Chanancos, propter impietatem fuisse deletos discimus ex Deuteronomio ita enim ibi gentem Hebream alloquitur Moses. Ne dicas, in corde tuo, cum deleuerit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo. Propter iustitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem, cum, propter impietates suas, ista deleta sint nationes. neque enim propter iustitias tuas, & equitatem cordis tui, ingredieris ut possideas terram earum. sed quia ille egerunt impiè, introeunte te, deleta sunt.

Imperatores plerique Romani.

Romani Principes, qui Christianam pietatem oppugnarunt, omnes vel ferro, vel veneno, vel genere mortis horribili prater Traianum, & Seuerum, è medio sublatis sunt. hi duo soli, morbo, perierunt, Traianus quidem, fortasse quoniam edictum, quod in Christianos tulerat, reuocauit. Seuerus, ut fides diuine iustitie locum haberet. reliqui omnes variè vel multitudinis furore, vel militum impetu, vel familiarium dolo, vel hostium insidijs, aut vi, excruciat, interfectiq; sunt. Domitius Nero, qui, primus Romanorum Principum, Christi nomen insectatus est, & Christianorum sanguinem, Principibus Apostolorum occisis, exorbuit, hostis à Senatu iudicatus, sibi ipsi necem, iuuante Epaphodito à libellis, consciiuit. Domitianus à suis cubicularijs septem vulneribus contrucidatus est. Commodus, Latus Pratorij prefectus, & Martia eius concubina ceruices fregerunt. Antonius Caracalla, Seueri filius, Carris militum conspiratione, perijt. Varius Helio-gabalus primum in cloacam, deinde in Tyberim proiectus est. Iulium Maximinum, cum filio, milites ad Aquileiam, interfecerunt. Decius à Gothicis acie victus, & cum toto exercitu, cæsus est. Valerianus à Sapore, Persarum Rege, acie victus, & captus, ipsam seruitutem seruiuit. Sub Gallieno, Imperium à triginta Tyrannis distractum, conuulsumq; est; ipse Aureoli insidijs interficitur. Aurelianus domesticorum suorum fraude occiditur. Maximianus Masilia captus, Constantij iussu, necatur. Diocletianus
ad

ad amentiam redactus, veneno haurito, sibipſi mortem attulit. Maximianus alter, Licinij Collega, ulcere inguinibus innato, cum deessent remedia, vermibus undiquè, cum intolerabili dolore, erumpentibus, crudelitatis in Christianos serò pœnitens, extinctus est. Licinius, à Constantino non semel pralio victus, tandem, etiam contra Sacramenti fidem, è medio sublatus est; Iulianus, cum idololatriam, atque impietatem, iam penè extinctam, renouare contenderet, in Persica expeditione, vel conto traiectus, vel sagitta, è cœlo missa, vt non nemo scribit, confixus impietatis pœnas dedit.

Hæresis. Cap. V.

N VLLA maior Reip. pernicies. regna de statu, Reges de Solio deturbat. legibus pestem, Ciuitatibus exitium affert. nihil intactum, nihil omnino intentatum relinquit. bella ubique, & seditiones, quasi furia quædam immanis, concitat. nulla est domus tam stabilis, nulla ciuitas tam firma, quam non tumultibus concutiat, discordijsq; conuellat. multitudinem in Principes instruit, liberos in parentes armat. temeritate, & furore inflammata in optimum quequem bacchatur. cælum ipsum stultitia petit. & quoniam Deum è cœlesti regno deturbare se posse desperat, è templis, atque aris, quas ei maiorum nostrorum pietas erexit, exterminare contendit. Sed nulli perniciosior est, quàm sibi. quantum sit in Hæresi malum, ij ante omnes experiuntur, qui eam pestem vel ipsi pepererunt, vel ab alijs partam aluerunt. præcipue verò Regibus, atque Imperatoribus exitio fuit.

Imperatores Constantinopolitani.

E X ijs Imperatoribus, qui hæresum impietatem sequuti, eius patrociniū susceperunt, pauci admodum vel potius nulli, non grauissimas pœnas, etiam in hac vita, dederunt, aut Imperij amissione, aut magnis belli offensionibus, aut genere mortis horribili.

Valens dum se Arriane impietatis patronum prabet, acie à Scythis victus, Imperium, vitamq̄, amisit, igne in tugurium; quo se ex fugare ceperat, iniecto.

Anastasius Eutichetis sectator fuit. sub eius Imperio, Saraceni Syriam infestam habuerunt, Bulgari Thraciam; multi, varijs locis, tyrannidem occuparunt. ipse fulmine ictus impietatis pœnas dedit.

Heraclius, post gloriosissimam illam victoriam, in Monothelitarum hæresim lapsus est. ab eo tempore, hostibus conemptui esse cepit. Saraceni Syriam, Pheniciam, Aegyptum occuparunt. ipse primum hydropisi, deinde nouo morbi genere affectus est, quo virile membrum ita ei semper distentum erat, ut quoties meieret, vultum respergeret; nisi obiectu tabula; id prohibuisset. eoque morbo confectus extremum vite diem confecit.

Constans Monothelitas sequutus est. quare nihil ab eo prosperè in Imperio gestum est. Saraceni classe, Longobardi terrestri eum prelio deuicerunt. tandem à suis in Sicilia trucidatus est.

Iustinianus iunior sextam Synodum conuellere, atque abrogare tentauit: quapropter & foris, primum ab Arabibus, deinde à Bulgaris magnis cladibus afficitur: & domi Imperio spoliatur, & naribus mutilatur, & in exilium Chersonam pellitur. Deinde verò, cum, Trebellio, Bulgarorum Rege, adiuuante, restitutus fuisset, à Philippico quodam non Imperio tantum, sed etiam vita orbatus, pœnam, suam dignam impietate, suscepit.

Philippicus Bardanes imagines coli vetuit, & sextam synodum altera synodo infirmare conatus est. quis ergo dubitet eum iccirco à Bulgaris male habitum fuisse, & à suis oculis orbatum, atque Imperio deiectum?

Leo Isaurus eodem scelere obstrictus fuit. eo imperante, Saraceni Constantinopolim triennium obsederunt; pestilentia CCC. Constantinopolitanorum cinium millia confecit. urbis menia, itenq̄, Thraciam, atque Bythiniam ingens tremotus quatesecit, atque disturbauit.

Constantinus Copronymus paterne impietatis heres, Dinorum imaginibus, & ofibus bellum indixit. in cuius rei pœnam (quantum

tum homini iudicare fas est) in ponto Euxino bis mille ferè nau-
 ues naufragio amisit, quas in Bulgaros armauerat, atq; instru-
 xerat. Longobardi Hexarchatum occuparunt. Galli magnos
 progressus in Italia fecerunt. ipse, dū in Bulgaros bellum gerit,
 elephantia si horribiliter excruciatuſ interijt. Leo huius filius,
 propter impietatem, patre nihil felicior fuit. sed de eo alibi.

Leo Armenius, Diuorum imaginibus item infestus, à Mi-
 chaele Traulo, quem ille in vincula coniecerat, interficitur.

Micbael Traulus, dum imaginibus bellum indicit, ipse à Sa-
 racenis bis profligatur, creta amissa.

Theophilus eius filius, dū in eadem impietate heret, bis à Sara-
 cenis acie superatur, castrisq; exuitur. demum, disenteria gra-
 uissimè excruciatuſ, interijt.

Anathema. Cap. VI.

SVB impietatis ritulum subijciendi uidentur, qui Ana-
 thematis notam, dirasq; Pontificias contempserunt. Quæ
 enim maior impietas, quàm committere, ut dignus ha-
 bearis, qui, & horrendis execrationibus deuinciare, & sacris,
 rerumq; omnium communionem prohibere? dignus, cuius aditū
 sermonemq; omnes defugiant, ne quid ex contagione, incommo-
 di accipiant; dignus, cui neque petenti ius reddatur: neque ho-
 nos ullos communicetur? Certè apud Druidas olim in Gallia,
 quibus erat sacrificijs interdictum. (solebant enim illi etiam
 hisce ueluti laqueis hominum facinorosorum contumaciam irre-
 rere, atque consistingere) ij numero impiorum, ac sceleratorum
 habebantur. nullam cum ijs uita, nullam officiorum societatem
 coibant. hominum conspectu, & lucis usura indignos censebant.
 auersabantur homines, detestabantur, execrabantur. Quid si
 dira execrationes, etiam nulla tua culpa, in te adhibita, contem-
 ni non debent, quanto minus ea, quibus es iure illigatus, & tuo
 merito, deuinctus? Ego quidem nullam calamitosiorem pestem,
 nullam perniciem maiorem homini christiano accidere posse
 censeo. sed ut fulminum iactus stragesq; ab ijs adita, clarius in

magnis, altisque turribus apparent; ita anathematis quasi fulmen grauius reges, principesq; uiros, quàm priuatos homines affligit, atque prosternit.

Eudoxia Imperatrix.

Gorgius Scholaris, qui pro Concilio Tridentino gracè scripsit, narrat, districto in Eudoxiam ab Innocensio primo, propter iniuriam Ioanni Chrysostomo illatam, anathemate, eius mortuæ sepulchrum tremere non desitisse, donec Roma aduenit absolutio.

Philippicus Bardanes. Leo III.

Philippicus à Constantino Pontifice, quòd sacras imagines aboleri conaretur, sacris interdictus, à Bulgaris, qui in Thraciam impetum fecerunt, eamque prada, nullo prohibente, habuerunt, insignem ignominia notam accepit, & ab Anthemio oculis orbatus, atque imperio spoliatus est.

Leo III. Sacris à Gregorio II. interdictus omnium calamitosissimè bello fame, pestilentia, terremotibus afflictus, imperauit, ut alibi ostensum est.

Imperatores Germani.

Henricus IIII. primus Occidentis Imperatorum sacris interdictus fuit, nec verò impudè, ab Henrico eius filio captus, & in uincula Leodij coniectus, padore carceris confectus interijt.

Otho IIII. quòd Pontificiam ditionem inuadere conaretur, diris, execrationibusq; Pontificijs irritus, imperij titulis, Federico suffecto, priuatur. nec multò post cum Philippo Gallie rege, signis collatis cõgressus, uincitur, atque ingenti strage profligatur. Rursum, cum se commouisset, Federici armis oppressus, reliquam uitam nulla dignitate traduxit.

Federicus II. ab Innocensio, propter perturbatam iurisdictionem

nem Ecclesiasticam, diris constrictus, magna Italia parte in eum conspirante, Parmam amisit; quam recuperare conatus, à Montelongo, Pontificis legato, eruptione uincitur, exercitu, omnibusq; impedimentis exuitur. inde, Manfredi Filij nothi dolo, strangulatur. nec in ipso impietatis pœna habuit: sed ad filios, nepotesq; permanauit. nam Manfredus Conradum Fratrem interfecit, Manfredum uerò Carolus Andegauensis, idemque Conradum Conradi filium, Federici nepotem, acie uictum, & captum Neapoli securi percussit.

Ludouicus Bavarus à Ioanne XXI I. sacris interdictus, eò quòd se, citra ipsius assensum, Imperatorem appellarat; nihil aliud, dum imperauit, nisi amicos euerit, & discordias seuit, & perturbatissimè, ut furij agi appareret, uixit.

Aripertus Galliæ rex.

Aripertus, Clotharij filius, pellicum amore obcatus, uxorem missam fecit: monitus sepe à D. Germano Parisiensium Episcopo, cum non respiceret, sacris tandem interdictus: nec multo post, è uita nulla relicta sobole, excedit.

Ludouicus XII. Galliæ Rex.

Hic postquam, ob Estensium, & Bentiuorum & Concilij Pisani patrocinium à Iulio II. sacris interdictus fuit, se, & suos penè perdidit. omnia in ipsum coniurasse uisa sunt. nam Oceanus inaudita tempestate, classem ipsius ornatissimam partim demersit, partim grauissimè affluxit, inutilemque reddidit. Henricus Britannia Rex Tornacum, urbem amplissimam, expugnauit. Heluetij Diuionum, oppidum Sequanorum uehementissimè oppugnarunt. neque nisi, durissimis conditionibus Regi impositis, inde recesserunt. Reges Nauarra, & Scotia, eius socij, grauissimas calamitates, & clades acceperunt. ille enim ab Hispanis regno, hic ab Anglis uita spoliatus est. ipse Mediolanum amisit. Hisce malis tandem fractus, Regina enixè orante, Regno obtestante, cum Pontifice in gratiam redijt.

Veneti.

HI etiam, cum initio Pontificatus Iulij I I. Fauentiam oppidum Flaminia, & nonnulla alia Ecclesiastica ditionis loca, occupassent, Pontificisq; monitiones atque auctoritatem neglexissent, sacris interdicti summum non imperij solum, & dignitatis, sed etiam libertatis, ac salutis periculum adierunt. nam acie victi ad Abduam à Ludouico XII. Gallorum Rege, non tam hostium uiribus, quàm suorum uitio, totam penè continentem amiserunt. nulla in militibus virtus, in ducibus auctoritas fuit. omnia Resp. loca Gallis, Germanis, Hispanis, Ferrariensibus Pontificijs militibus prada fuerunt. tanta dignitatis, & fortunæ iactura edocti Pontifici supplices fuerunt. uenia impetrata atque interdicto soluti, omnia fere quæ in gallia Transpedana possederant, recuperarunt.

Sacerdotum, & Ecclesiæ contemptus. Cap. VII.

ACERDOTVM contemptus Dei contemptus est, uel ipsomet Deo teste. eius ad Samuelem uerba sunt hæc, cum, eo repudiato, Iudai Regem sibi dari uoluerunt. Non te, inquit, spreuerunt, sed me. Et Christus Dominus, Qui uos, inquit, spernit, me spernit.

Saul.

1. Reg. 13.

SAul, contra quam Samuel præscripserat, uictimas ante eius aduertum, necessitate, ut ipse dicit abbat, compulsus, immolauit. cui Samuel, Stultè, ait, egisti, nec custodisti mandata domini Dei tui, quæ præcepi tibi. Quòd si non fecisses, iam nunc præparasset Dominus regnum tuum, super Israel, in sempiternum: sed nequaquam regnum tuum ultra consurgit. quo in loco, non est prætereundum, Samuelem uocare mandatum suum, manda-

rum Dei, ut ex eo intelligamus, verba Sacerdotum, Dei esse verba. Qua de causa dixit Christus Apostolis, Qui vos audit, me audit. & Paulus Apostolus magnopere Thessalonieenses laudat, quod predicationem suam excepissent, non ut verbum hominum, sed sicut verè erat, verbum Dei. sunt enim Sacerdotes divina voluntatis interpretes.

Idem.

Non semel Samuelis precepta Saul contempsit. iterum enim, cum Samuel, Dei nomine, precepisset, ut in Amalecitas bellum gereret, Vrbes euerteret, facultates incenderet, pecora hominesq; ad unum interficeret ille, victoria abusus, optima queque seruauit, Agago regi uitam concessit, omnia denique, non ex Samuelis præscripto, sed pro animi sui libidine, administrauit. quapropter, hac ad eum Samuel loquutus est. Pro eo quod abiicisti sermonem Domini, abiicit te Dominus, ne sis Rex. 1. Reg. 15.

Ozias Hierosolyma Rex.

Ozias, in eo Sacerdotum dignitatem uiolauit, auctoritatemq; contempsit, quod ipsorum munere defungi, ac thura incendere conatus est. non impunè. nam, continuò, elephantiæ diuinitus oppressum uehementerq; exterritum, Azarias Pontifex, atque alij templo expulerunt. hac tam graui pœna factum, est, ut non tantùm sacris muneribus prohiberetur, uerum etiam regni administrationem alteri demandare cogeretur. ita dum alienum munus inuadit, etiam suo spoliatur, & dum Sacerdotis personam induit, neque illam sustinuit, & regiam ex uere coactus est. Ita enim scriptum est. Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata, plenus lepra ob quam eiectus fuerat de domo Domini. Perro Ioathan filius eius rexit domum regis, & iudicabat populum terra. 2. Par. 26.

Eduinus Britannæ Rex.

Hic, quòd Dunstanum Abbatem, virum sanctissimum, atque optimum, Alcina pellicis suavis, atque hortatu, (ob eius enim consuetudinem grauisimè à Dunstano reprehendebatur) solum vertere, atque exulare iussisset, ipse regno à suis pulsus est; Deo illatam homini religiosissimo iniuriam ulciscente.

Charthaginenses.

Saluanus Episcopus Masilia scribit, in extremo libro de providentia, Carthaginenses in Vandalorum potestatem traditos, diuino nutu, fuisse, eam potissimum ob causam, quòd Sacerdotes, & homines Ecclesiasticos ludibrio, & despectui haberent.

Federicus Aenobarbus.

Federicus Alexandro III. summam per iniuriam, inimicus, atque infestus fuit. tandem, malis edoctus, animi immanitatem, impietatemq; exiit. nam & complures Italia vrbes eum deseruerunt, & Mediolanenses pralio superarunt. demum, gratia quoquomodo reconciliata, in Asiam profectus, magnum Saladino, & Turcarum Principibus terrorem dicitur, aduentu suo, intulisse. sed, non ita multò post, amnem, lauationis causa, ingressus, periit. exercitus, amisso Imperatore, in Europam inglorius redijt. Non videtur Deus probasse eius acta, conatusq; contra hostes nominis Christiani, qui tam impiè suum in terris Vicarium armis persequutus esset.

Constans II. Iustinianus II.

Constans, Martinum Pont. Max. comprahensum, exilio, in quo ille periit, affecit. Iustinianus Sergium item Pont. comprahendi iussit, atque infestissimo animo persequutus est. hi quem vita, atquè Imperij exitum habuerint, alibi demonstratum est.

Henricus III. Otho IV. Federicus II.
Ludouicus Bauarus .

Horum etiam, qui Romanis Pont. hostes se se prabuērunt, exitus alibi, cum de ijs ageremus, qui sacris interdicti sunt, demonstrauimus.

Imperatores Orientis.

Pater ea, qua de nonnullis Imperatoribus, singillatim, supra ostendit: hic uniuersè isa cēseo. hos, à quo tempore schisma alere, Romaniq; Pont. auctoritatem contemnere cœperunt, nihil nequè domi, nequè foris praeclarè, nihil memoria dignum gessisse. mutuis cadibus, intestinis discordijs, odijsq; præcipites ad interitum ruerunt. tum desidia, luxuria, nequitiq; corrupti, suis ludibrio, hostibus contempti fuerunt. Imperium tandem, Bizantio à Turcis expugnato, amissum. Greci verò, qui sub Romani Pont. auctoritate esse noluerunt, durissimo barbarica seruitutis iugo, premuntur. caduca sunt imperia, imbecilla Imperatorum arma nisi vera pietatis ope, praesidioq; nitantur. neque vlla vis in arcu est, nisi Eliseus manus suas bellatorum manibus imponat, & Moyses manus in cælum erectas, & contentas habeat.

4. Reg. 13.

Imperatores Occidentis.

Qua de Constantinopolitanis Imperatoribus diximus, de Germanis eadem dici possent. hi enim dum Pontificiam ditionem infestam habent: vel potestatem dandorum beneficiorum sibi arrogat, vel adulterinos Pontifices aut ipsi creant, aut ab alijs creatos tumentur. veros nunc in Galliam profugos, nunc alio ire cogunt: nequè de Pontificum dignitate quicquam diminuerunt, & pulcherrimam Imperij partem in Italia amiserunt. Germania autem magna ex parte Christi legibus repudiatis, Caesaris nomen, imperiumq; contemnit, & Barbari Christianorum Principum discordijs, odijsq; corroborati, & spolijs ditati, ceruicibus nostris impendent.

Longobardi.

Longobardis, quorum amplissimum Regnum, opes maxima fuerunt, exitio fuit Romani Pont. contemptus. dum enim eius gentis Reges Pontificia ditionis oppida inuadunt, Gallia Regum, arma in se concitarunt quibus quidem primum perdomiti, deinde funditus euersi, dignitatem omnem, atque imperium amisserunt. Quo loco, non est pretereundum, quod omnium seculorum memoria obseruatum est, Reges, atque Imperatores, qui Ecclesia bona ad se transferre uoluerunt, sua etiam amisisse, contra qui in Ecclesiam beneficentissimi fuerunt, multum inde utilitatis, multum emolumenti consequutos esse. Longobardi enim dum Ecclesiasticam ditionem suam facere conantur, regnum perdidit. Galli dum regni sui uires, & opes ad Ecclesia dignitatem, atque amplitudinem tuendam conferunt, Gallia regno imperium occidentis adiecerunt.

Reges Neapolitani.

Nulla est Regio Europa aptior Regno Neapolitano ad imperium longe, lateque propagandum. hoc enim & ijs rebus abundat, quae ad bellum gerendum requiruntur, sale, ferro, oleo, frumento, uino, equis, uiris; & ita situm est, ut hinc Orientem, inde Africam in conspectu habeat; & ad eas oras, breui traiectu, inuadendas, portus excellentes, hinc Brundisium, inde Tarentinum. tam rerum gerendarum opportunitatem, & gloria adipiscendae facultatem corrumpere Reges, cum alijs multis, magnisq; erroribus, tum praecipue simulaculis, quas cum Romanis Pontificibus exercuerunt. quibus quidem factum est, ut & ipsi perturbatissime regnarent, & non diuturnam posteris reliquerint hereditatem. nam intra quingentos annos sex familiae in eo regno pedem posuerunt. nulla tamen (nisi forte extrema) fixit.

Blasphæmia. Cap. VIII.

NULLUM scelus est blasphæmia Deo odiosius; nullum Reip. perniciosius. blasphæmia enim directo in Deum fertur, atque eius Maiestatem ledit. est in eiusmodi peccato impietas; est contemptus, est contumelia, est rabies quedam, & furor Tartareus. Quod autem regnum satis firmum, qua ciuitas satis munita, tanta peste grassante? Capió autem hic nomen blasphæmie paullo latius, quam in scholis Theologorum capi solet.

Sennacherib.

Sennacheribum, qui, potentia, atque exercitu suo fretus, horrendis blasphæmijs Deum lacefferat, Deus, & horribili exercitus, per Angelos contrucidati, strage, atque internecione afficit, & morte, per filios illata, de medio sustulit.

4. Reg. 19.
2. Par. 32.

Antiochus.

IN causis, quare Antiochus horribiliter excruciatu fuerit, & morbo intolerabili, & cuius aspectum nemo sustinere posset, confectus, blasphæmia numeratur. ita enim scriptum est. Igitur homicida, & blasphemus pessimè percussus, & ut ipse alios tractauerat, peregrè in montibus vita functus est.

2. Mach. 9.

Chosdroas Persarum Rex.

Consimilem exitum habuit Chosdroas. nam cum multis, magnisq. victorijs elatus, atque intoleranter inflatus, Heraclij Imperatoris Oratoribus superbè nimium respondisset, atque impie, Nullo modo se pacem cum Romanis facturum, nisi Christum, abiurasset Imperator. Heraclius hominis nefarij impietatem detectatus, atque execratus, armis eam perdomare, & comprimere, diuina ope fretus, statuit. Itaque exercitu coacto, & in Persiam abducto, tribus grauissimis prelijs hostem superauit. Regem verò ipsum, fuga sibi consulentem, Sinochius filius, quòd ille Medarsen, natu minorem, sibi successorem declarasset, interemit.

Iulianus Apostata.

Hic, ad Persicum bellum profecturus, illud identidem, furoris, & minarum plenus, iactitabat, se Christianorum internecionem, atque exitium tantisper differre, dum ab ea expeditione reuenteretur. Ergò, cum eò profectus esset, & iam, iamque victoria nuncius à sui similibus expectaretur, Libanius Sophista, eius familiaris, de Pedagogo quodam Christiano, CHRISTO, Christianisq; illudens, atque insultans, quasuit, quid ageret fabri filius. ita enim (CHRISTVM per contumeliam vocabat) Tum ille sanè argutè, sandapilam, inquit, Iuliano. neque ita multò post, Iuliani cadaver in sandapila clausum est.

Iulianus Iuliani Cæsaris auunculus.

Hic, dum Orienti præesset, ad sacratissimam mensam lotium misit. scelus pœna repente consequuta est. intestinis enim putrescentibus, atque excrementis per os effluentibus, impurissimam animam egit. Ferunt ipsius coniugem, excellenti virtute feminam, hisce verbis, maritum, horribili morbo laborantem, alloquitam; Aequum est, mi vir, te Christo Domino, quàm maximas grates agere, quòd hac exigua pœna suam tibi potentiam ostendit, Nescires enim, cui fecisses iniuriam, nisi ille hunc tibi dolorem fecisset.

Fœdera cum impijs. Cap. IX.

Iosaphat.

DOMINVS Deus non semel vetuit, ne Iudei fœdera cum impijs facerent, aut societatem coiarent. quapropter Iosaphat Regi Hierosolymæ, ex bello, quòd cum Achabo, Rege facinorosissimo, in ista societate, contra Syros gesserat, redenti, Iehu Propheta, obuiam factus, Impio, inquit, prabes

auxilium, & his, qui oderunt Dominum, amicitia iungeris, & iccirco iram quidem Domini merebaris, sed bona opera inuenta sunt in te.

Idem.

H*ic idem, cum non multo post cum Ochozia, Samarie Rege, societatem coisset, & clas̄is non exigua, communibus impensis, parata, ad negotiationem missa esset in longinquissimas orbis terra regiones, Eliezer, unus è numero Prophetarum, ita est Regem, caelesti monitu, instinctuq̄, alloquutus, Quia habuisti fadus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritaq̄ sunt naues, nec poterunt ire in Tharsis.*

2. Par. 21.

Alphonfus V. Hispaniæ Rex.

H*ic sororem Tyresiam Abdale Saraceno, Toleti Regi, in matrimonium collocavit, ut, contra Corduba Regem, sibi auxilio foret; at neque puella vlla conditione induci potuit, ut homini impio, & à Christi fide alieno sui corporis copiam faceret, & ipse Alphonfus, dum Viseum obsidet, sagitta confixus, morte, impietatis suæ pœnas dedit.*

Iacobus Stuardus.

H*ic percussio fadere cum Ludouico XI I. Gallorum Rege, qui tum sacris interdictus erat, contra Anglos, qui tum Tornacum obsidebant, bellum infeliciter mouit. nam cum hoste, signis collatis, congressus, magna cum totius exercitus strage, superatus, atque interfectus est.*

Ioannes Nauarræ Rex.

P*aullo minores pœnas, graues tamen, atque acerbas dedit Ioannes. hic enim cum eiusdem Ludouici, qui tum sacris interdictus erat, partes sequeretur, Ferdinandi Catholici armis*

profligatus, optimam regni partem amisit. Quod frustra, & ipse Galiorum potentia fretus, & Henricus, eius filius recuperare tentarunt.

Palæologi. Cantacuzeni.

H*I, cum Turcas in Europam, ut eorum armis, atque opibus alteri alteros oppugnarent, & Imperio spoliarent, euocassent, utriq; à Turcis omnibus fortunis euersi, omni dignitate spoliati, vita denique ipsa orbati sunt.*

Calloianes Ponti Imperator.

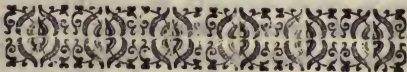
C*alloianes Vssuncassani, Persarum Regis, opibus Imperium suum, contra Turcas, Dei sorte oblitus, muniendum filia ei collocata, esse statuit frustra. Turca enim, & Vssuncassanum profligarunt, & ipsum, ad deditionem coactum, Constantinopolim duxerunt.*

Ludouicus Sfortia. Isabella Vngariæ Regina.

L*udouicus, contra Venetos, Isabella contra Ferdinandum Regem Romanorum, Turcarum opem implorauit. quod impium consilium rerum exitus damnauit. ille enim à Venetis, & Gallis hæc ab ipsis Turcis regno spoliata fuit.*

Alphonfus Iunior, & Federicus Aragonij.

H*I eosdem Turcas federe sibi adiungere contra Gallos, atque Hispanos, Deo improbante, tentarunt. nam, temporis penè momento, regnum ambo amiserunt.*

Viduæ, pupilli, inopes male habiti. Cap. X.

Nihil est Deo Opt. Max. maiori cura, quam pupilli, inopes, & viduarum cause. Quapropter nihil seuerius punit in Regibus, quam horum contemptum. nam cum Reges Dei vices in terris gerant, oportet eos Deum in his maximè rebus imitari, quæ sunt ipsi carissima. nihil autem Deo carius ijs, qui sunt omni humano præsidio spoliati. in ijs enim à facinorosorum hominum superbia, atque immanitate defendendis, eius potestas, & in subleuandis bonitas, luce clarius, eluceet. Hunc Dei erga pauperes amorem cum videant, aut videre Reges debeant, debent etiam omni ratione eniti, ut quàm diligentissimè eum imitentur. inopumq; patrocinium suscipiant, & desertorum causam tueantur.

Principes Iudæorum.

Hi quòd, auaritia, & cupiditate obcecati, latrocinia potius quàm iudicia exercerent, & sententiam non secundum ius, & fas, sed ex munerum, & compendij magnitudine pronunciant, atque idèò viduarum causas negligerent, pupillos, eorum fidem implorantes, odio haberent; pauperibus nullum iuris sui obtinendi locum relinquerent: magnoperè diuinum in se numen concitarunt. Itaque his in eos verbis, summa indignatione, plenis, inuehitur. Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.

Ira. 1.

Idem.

Eosdem ita Dominus insectatur apud Ieremiam. Causam viduæ non iudicauerunt: causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. nunquid super his non visitabo, dicit Dominus, aut super gentem huiusmodi non ulciscetur anima mea?

Ierem. 9.

Idem.

Iidem.

zacha. 7.

HAEC ait Dominus exercituum, dicens, iudicium verum iudicate: & misericordiã, & miserationes facite unusquisq; cum fratre suo. & viduam, & pupillam, & aduenam, & pauperem nolite calumniari, & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo, & noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes, & aures suas aggravauerunt, ne audirent, & cor suum posuerunt, ut adamantem, ne audirent legem, & verba, quae misit Deus exercituum in spiritu suo, per manum Prophetarum priorum, & facta est indignatio magna à Domino Deo exercituum.

Consilia iuuenilia. Cap. XI.

3. Reg. 12.

Non est iuuenium dare, sed accipere consilium. nam ut in libro Iob praclare scriptum est, in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Quod cum parum attendisset Roboam, filius Salomonis, senum consilio repudiato, iuuenium aequalium suorum, sententiam sequutus est, & populo, tributorum penè intolerabilem grauitatem deprecanti, nihil se se remissurum, immo maiora, quam pater Salomon, impositurum, atque exacturum esse respondit. Quibus verbis irritatus Israel, ab eo defecit, & Ieroboam sibi Regem adsciuit. Ita regnum summa Davidis virtute fundatum, incomparabili Salomonis sapientia constitutum, iuuenis vnus visio dissipatum est.

Crudelitas in Prophetas, & Dei seruos. Cap. XII.

Nihil est, quod Deus seuerius ulciscatur, quam factas Prophetis, & ministris suis iniurias. nam, cum, omnium gentium consensu, legatorum nomen inuiolabile sit,

fit, in quanto apud omnes honore esse debet, Dei famulorum, & Prophetarum, qui Dei legati sunt, auctoritas? quod si Romani, propter iniurias oratoribus suis illatas Tarentinis grauisimum bellum intulerunt, Corinthum, clarissimam totius Græciæ urbem, funditus euerterunt, quanta cura putamus Deum legatorum suorum ius, & nomen tueri?

Achabus Samariæ Rex.

HVnc Syri occiderunt eius verò posteritatem, Iehu, infinita 4. Reg. 9.
 cade, Dei iussu, interfecit. ita enim ipsum Iehu vnus è numero Prophetarum est alloquutus. Hac dicit Dominus Deus Israel. vnxi te Regem super populum Domini Israel, & percuties domum Achab, Domini tui, & vlciscar sanguinem seruatorum meorum Prophetarum, & sanguinem omnium seruatorum Domini de manu Iezabel; perdamq; omnem domum Achab, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & nouissimum in Israel. & dabo domum Achab, sicut domum Ieroboam, filij Nabat, & sicut domum Baasa, Iezabel quoque comedent canes, in agro Israel, nec erit qui sepeliat eam.

Ioas Iudææ Rex.

Crescente in dies, & se prodente Iudaorū impietate in Deum Opt. Max. cuius illi templum deseruerant, religionemq; proculcabant, & ante muta idolorum simulachra supplices procumbebant, Zacharias, Ioiada filius, Sacerdos, diuino spiritu impulsus, graui sane oratione, conatus est eos, à tam nefario scelere, renocare. Quare, aiebat, transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit: & dereliquistis Dominum, vt dereliqueret vos. His, atque alijs verbis in hanc sententiam, illi in rabiem, & in furorem acti, sanctissimum virum, iussu Regis, lapidibus obruerunt, atque interfecerunt. quo scelere grauisimè indignatus Deus, horribiles, & à populo, & à Rege pœnas expetiuit. anno enim vertente, Syros Hierosolymam adduxit, qui Principes omnes populi interfecerunt, civitatem verò omnibus orna-

2. Par. 24.

ornamentis spoliarunt, exinanierunt, exhausserunt. & ut omnes intelligerent Deum impietatis pœnas exigere, Syri exiguis admodum copijs, & Iudeos profligarunt, & urbem expugnarunt. Regem vero ignominijs omnibus appetierunt, atque affecerunt. domesticum autem eum, grauissimo morbo laborantem, occiderunt (in violationem sanguinis filij Ioiadae Sacerdos.)

Non sperare in Domino.

Cap. XIII.

2. Par. 10.

SAULEM, quia non sperauit in Domino, interfectum fuisse, & Regnum amisisse sacra littera docent. ita enim scriptum est. Mortuus est ergo Saul, propter iniquitates suas, eo quod prauaricatus sit mandatum Domini, quod praeceperat, & non custodierit illud: sed in super etiam Pythonissam consuluerit: nec sperauerit in Domino, propter quod interfecit eum, & transtulit regnum eius ad Dauid.

Ex libro Iudith.

O Perepreçium censeo commemorare, qua Iudaei verissime, uno ore, dixerunt dum ab Holoferne obsiderentur. Domine Deus cœli, & terra, intuere superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & faciem Sanctorum tuorum attende, & ostende, quoniam non derelinquis presumentes de te: & presumentes de se, & de sua virtute gloriantes humilias.

Iudas Machabæus.

Hic, dum, Dei immortalis presidio fretus, bella gessit, exiguis copijs gloriosissimas victorias, de maximis Antiochi Regis exercitibus obtinuit. deinde multum sibi Romanorum amicitiam, & societatem pro futuram ratus, cum eis fedus percussit. ab eo tempore nihil ei prosperè successit. ubi primum signa

1. Mach. 8.

1. Mach. 9.

1. Mach. 14. 16.

cum

cum hoste contulit, uictus, cum omnibus penè copijs, interijt. idem exitus fuit Ioannis, & Ionathe eius fratrum.

Contra Dominum gloriari. Cap. XIV.

Moabitæ.

DEijs, ita, apud Hieremiam, scriptum est. Cessabit Moab esse populus: quia contra Dominum gloriatus est. pa-
uor, & fouca, & laqueus super te, ò habitator Moab, dicit Dominus. Qui fugerit à facie pauoris, cadet in foueam, & qui conscenderit de fouca, capietur laqueo. adducam enim super Moab annum uisitationis eorum, ait Dominus.

Ierem. 48.

Babilononij.

HOs insectatur Dominus, apud eundem prophetam. Quo-
modo confractus est, & contritus malleus uniuersa terra. quomodo uersa est in desertum Babylon. in gentibus? illaqueaui te, & capta es Babylon, & nesciebas. inuenta es, & apprehensa, quia Dominum pronocasti.

Incolæ montis Seir.

DEijs ita Dominus Deus, apud Ezechielem. Insurrexistis
super me ore uestro, & derogastis aduersum me uerba ue-
stra: ego audiui. Hec dicit Dominus Deus, letante uniuersa ter-
ra, in solitudinem te redigam,

Ezech. 35:

Crudelitas in miseros. Cap. XV.

CV nulla re, Deus magis delectari uideatur; quàm
miserorum hominum, & omni humano prasidio spolia-
torum patrocínio, & cura; quod quidem Dauid toto
N psalmo

psalmo nono pulcherimè docet, fieri non posse, quin in eos grauis-
simè animaducriat, & seueritatis suæ neruos, ac vim expromat,
qui miserorum sanguine, & cade pascuntur. Quis enim opprimi,
atque indignè tractari, equo animo, patiatur? Dei autem clien-
tes sunt, qui nullos, hac in vita, patronos, nullos tutores habent;
qui in sacris litteris, & pauperes, & orphani dicuntur. Ihs Deus
est, pro tutore, & pro patre, illatas ipsis iniurias, tanquam sibi
factas ulciscitur. nullos autem grauius punit, quam Reges, qui
in eo genere peccarint. ij enim, cum potestatem amplissimam à Deo,
cuius locum in terris tenent, acceperint, ad eorum presidium,
& salutem potissimum ea uti debent, quas Deo carissimos esse no-
rant.

Psal. 9.

Aegiptij. Pharao.

Exo. 2.

HOs, quoniam Hebreos accerbè nimis affligebant, & tanquã
pedibus intoleranter proterebant, laboribus frangebant, one-
ribus opprimebant. nullum illis tempus ad quietem reliquum esse
patiebantur, Deus Opt. Max. & maximis cladibus afflixit, atque
prostrauit, & excitata repente procella, demersit, ac perdidit,
ut in libris Esdræ scriptum est, & apud Esayam expressum.

2. Esdræ. 9.
Isa. 52.

Incolæ Montis Seire.

Ezech. 35.

Homines isti maximis calamitatibus affecti fuerunt, id quòd
in Hebræorum, Palestinam petentium, miserias, inopiamq;
olim insultauerant. iccirco eorum vrbes euersæ, agri vastati, bo-
na direpta, & mons, aliquin feracissimus, atque incolarum fre-
quentia celeberrimus, ad desertissimam solitudinem redactus fuit.
eo quòd (ait Dominus) fueris inimicus sempiternus, & conclu-
seris filios Israël in manus gladij, in tempore afflictionis eorum, in
tempore iniquitatis extremae. Propterea à viuo ego, dicit Dominus
Deus, quoniam sanguini tradam te, & sanguis te persequetur:
& cum sanguinem oderis, sanguis persequetur te &c.

Idumei,

Idumei, atque aliæ gentes.

DE ijs, propterea quòd in Iudeorum calamitate, ipsis insultauerant, & in perculse, atque afflictæ gentis miserijs insolentius exultauerant, iudicium pronuntiat Deus, apud Ezechielem Prophetam. In igne zeli mei loquutus sum de reliquis gentibus, & de Idumea vniuersa, quæ dederunt terram meam sibi in hereditatem, cum gaudijs, & toto corde, & ex animo; & ciecerunt eam ut vastarent: & iccirco vaticinare super humum Israel, & dices montibus, & collibus, iugis, & vallibus. Hæc dicit Dominus meus, ecce ego, in zelo meo, & in furore meo, loquutus sum; eò quod confusionem gentium sustinueritis, ego leuauit manum meam, ut gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsa confusionem suam portent &c.

Ezech. 36.

Ammon.

Eandem sententiam pronuntiat Deus de filijs Ammon. Pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede, & gausa es, ex toto affectu, super terram Israel: iccirco, ecce ego extendam manum meam super te, & tradam te in direptionem gentium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram; & scietis quia ego Dominus.

Ezech. 25.

Moab, & Seir.

Eodem crimine obstricti Moabite, & incola montis Seir, eadem ferè sententia percelluntur. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo, quod dixerunt Moab, & Seir. Ecce sicut omnes gentes domus Iuda: iccirco ego aperiam humerum Moab de ciuitatibus, de ciuitatibus, inquam eius, & de finibus eius inclytas terra: ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus.

Ezech. 25.

Mons Esau.

IN huius montis populum inuehitur Dominus, apud Abdiam Prophetam. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in

Abd.

fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in eternum. In die cum stares aduersus eum, quando capiebant alieni exercitum eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super Hierusalem mittebant sortem, tu quoque eras quasi unus ex eis. sicut fecisti, fiet tibi: retributionem tuam conuertet in caput tuum.

Abusus uictorię, & potestatis.

Cap. XVI.

CUM uictoria, & potestas omnis à Deo sit, illud cauere, quàm diligentissimè Reges debent, ne uictoriam, atque Imperium ad crudelitatem explendam, sed ad Dei gloriam conferant, & ad gentium deuictarum salutē hoc enim est Deo, illud uero sibi uincere, & triumphare. Quod cum Deo uehementer displiceat, eiusmodi uictorię diuturnos fructus afferre non possunt. breui tempore corrumpuntur, & in nihilum recidunt. easque pro gloria ignominia, pro Imperio exitium consequitur.

Adonibezechus.

Iud. 1.

ADonibezechus Pharezgorum Rex, cum sicapto, Iudeorum duces extremos manuum, ac pedum digitos pracidissent, hanc pœnam, quasi pro suę in alios credulitatis supplicio, agnoscens, septuaginta, inquit, Reges, amputatis manuum, ac pedum, summitatibus, colligebant, sub mensa mea, ciborum reliquias. sicut feci, ita reddidit, mihi Deus.

Babilonji.

Quia, potestate, & uictoria de gente Iudeorum uis ipsi à Deo concessa, superbe admodum, & crudeliter abusi sunt, conuertit Deus iustitię suę seueritatem in ipsos; quod his uerbis docet: Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldeorum
quia

Esa. 47.

quia non uocaberis ultra domina Regnorum. Iratus sum super populum meum, contaminasti hereditatem meam, & dedi eos in manu tua: non posuisti eis misericordias. super senem aggrauasti iugum tuum ualde; & dixisti, in sempiternum ero domina. non posuisti haec super cor tuum, neque recordata es nouissimi tui. Veniet super te malum, & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare: veniet super te repente miseria, quam nescies.

Iidem.

AD eosdem ita loquitur Deus, per Ieremiam Prophetam. Quoniam exultatis, & magna loquimini diripientes hereditatem meam: quoniam effusi estis, sicut vitulus super herbam, & mugistis sicut tauri. confusa est mater uestra nimis, & adaequata pulueri, qua genuit vos. ecce nouissima erit in gentibus. deserta, inuia, & arens. ultio Domini est. ultionem accipite de ea. sicut fecit, facite ei. reddite ei secundum opus suum. iuxta omnia qua fecit facite illi.

Ierem. 50.

Hier. 51:
Esa. 52.

Iidem.

Consolans Deus Hebraeos, hac de ipsorum hostibus pronuntiat. Hac dicit dominator tuus (Hierusalem,) & Deus tuus, & qui pugnavit pro populo suo. Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meae; non adicies, ut bibam illum ultra. & ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, & dixerunt anime tue, incuruare, ut transeamus: & posuisti, ut terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.

Tyrj,

Tyrij, Sidonij, Palestini.

Ioel. 3.

HÆ gentes etiam magna acerbitate use sunt in Iudeos; nullamq; eis humanitatem tribuerunt. pueros, puellasq; prosti-
tuerunt: atquè exteris hominibus, in quam remotissimas provin-
tias abducendos, vendiderunt. Ecce ego (ait Dominus) susci-
tabo eos de loco, in quo vendidistis eos: & conuertam retributio-
nem vestram in caput vestrum: & vendam filios vestros, & filias
vestras in manibus filiorum Iuda, & venundabunt eos Sabæis,
genti longinque, Quia Dominus loquutus est.

Idumæi.

Ezech. 25.

HÆc dicit Dominus Deus. pro eo quod fecit Idumæa ultio-
nem, ut se vindicaret de filijs Iuda, peccauitq; delinquens,
& vindictam expetiuit de eis. Idcirco hæc dicit Dominus Deus.
extendam manum meam super Idumæam, & auferam de ea ho-
minem, & iumentum, & faciam eam desertam ab Austro, & qui
sunt in Dedan gladio cadent. Et dabo ultionem meam super Idu-
mæam per manum populi mei Israel: & facient in Edon, iuxta
iram meam, & furem meum; & scient vindictam meam, dicit
Dominus.

Palestini.

Ezech. 25.

HÆc dicit Dominus Deus: Pro eo quod fecerunt Palestini
vindictam, & vlti se sunt toto animo, interficientes, & im-
plentes inimicitias veteres; Propterea hæc dicit Dominus Deus.
Ecce ego extendam manum meam super Palestinos, & interficiam
interfectores, & perdam reliquias maritima regionis. faciamq;
in eis vltiones magnas arguens in furore: & scient, quia ego Do-
minus, cum dederò vindictam meam super eos.

Moab.

Amos 2.

HÆc dicit Dominus. Super tribus sceleribus Moab, &
super quatuor non conuertam eam: eò quod incenderit ossa
Regis

Regis Idumæa usque ad cinerem. & mittam ignem in Moab. in clangore tubæ, & disperdam indicem de medio eius, & omnes Principes eius interficiam cum eo. dicit Dominus.

Iudæorum hostes.

HÆc dicit Dominus exercituum. Zelatus sum Hierusalem, & Syon zelo magno; ego irascor super gentes opulentas, quia ego iratus sum parum; ipsi vero adiuuerunt in malum; propterea hæc dicit Dominus, ecce ego leuo manum meam super eos, & erunt præda his, qui seruibant sibi.

Zach. 1.

Zach. 2.

Israëlita.

CVM decem tribus contra Iudam conspirassent, eamque tribum vehementer attriussent, ad hanc tantam acerbicatem, etiam illud addiderunt, ut ducenta millia captiuorum secum Samariam abducerent. Quibus, obuiam factus, Obed Propheta, dixit eis, Ecce iratus Dominus, Deus patrum uestrorum, contra Iudam, tradidit eos in manibus uestras, & occidistis eos atrociter, ita ut ad cælum pertingeret uestra crudelitas. Insuper filios Iuda, & Hierusalem uultis uobis subycere in seruos, & ancillas; quod nequaquam factu opus est; peccastis enim super hoc Domino Deo uestro. sed audite consilium meum, & reducite captiuos, quos adduxistis de fratribus uestris, quia magnus furor Domini imminet uobis.

2. Par. 28.

Mons Esau.

IN huius montis populum inuehitur Dominus apud Abdiam. Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in aeternum.

Abd. 16

Sacrilogia. Cap. XVII.

Achan.

106. 7. **C**VM Iosue omnem pradam urbis Hierico Deo Opt. Max. consecrasset, Achan, filius Charmi, partem quandam prada surripuit, domumq. auertit. qua de causa missi, non multo post, à Iosua milites ad urbis Hai ciues praelio laceffendos, deieci sunt loco, & in fugam coniecti, magnam cladem, atque ignominiam acceperunt. nec prius hostium impetum sustinere potuerunt, quàm auctore sceleris inuento, & lapidibus obruto, atque oppresso.

Balsafar.

Dan. 5. **I**Nter ceteras causas, quibus Deus irritatus, Balsafarem dereliquit, imperiumq. eo occiso, ab Assyrijs transtulit ad Medos, una fuit, eaque non exigua, quod uasa sacra, & à patre è templo Hierosolimitano Babylonem asportata, impurè contrectasset, & ad mensam adhibuisset.

Arnulphus Imperator.

Hic, propter virtutem ad Imperium vocatus, Normannos tumultuantes fregit, atque afflixit; mox ad rapinas, templorumq. expilationes versus, neque quicquam deinde prosperum in bello gessit, & pediculari morbo confectus interijt. Imperij verò maiestas, Caroli magni virtute, parca, successorum sapientia conseruata, in eo defecit.

Leo Imperator.

LEo, Copronymi filius, cum coronam auro, gemmisq. collucentem, quam Mauritius Imperator Deo consecrauerat, eius pulchritudine captus, capiti imposuisset, intra breue tempus, sa-
cri-

crilegij pœnas dedit . nam , & caput apostemate repente intumuit ,
& febris totum corpus vexavit , qua , tandem extinctus , animam
egit .

Clodoueus Galliæ Rex .

Hic , quod minus religiosè D. Dionysij Arcopagite , Gallia-
rum Apostoli , corpus attrectasset , atque ideo brachium ei in-
fregisset , in insaniam dicitur incidisse .

Ifacius hexarchus .

Iste , Scuerino Pontifice , Rauenna Romam profectus , templum 632.
Lateranense , quod preciosissimis donis refertum erat , expila-
uit . Sacerdotesq; , qui prohibere , atque obsistere conati erant ,
exilio multauit . Sacrilegij partem Constantinopolim , ad Hera-
clium Imperatorem , misit ; partem militibus impertiuuit , partem
domum auertit . eo scelere , tanquam igni quodam , videtur Im-
perium Orientis deflagrasse . ab eo cerse tempore , omnia in peius
ruere , & precipitare ceperunt .

Iniustitia . Cap. XVIII.

NVLIVM est vitium rege indignius , nullum regno perni-
ciosius iniustitia . nam cum iustitia sit fundamentum
omnis Imperij , quid est iniustitia nisi perniciosa ? iustitia
Regem , iniustitia Tyrannum facit . illa regi amorem , & reue-
rentiam conciliat , hæc odium , & contemptum populorum . illa po-
testatem diuturnam , & tutam ; hæc periculosam , & breuem red-
dit . nam , ut Ecclesiasticus scriptum reliquit , regnum à gente in
gentem transfertur propter iniustitias , & iniurias , & contume-
lias , & diuersos dolos .

Eccl. 10.

Saul.

2. Reg. 21.

Illud est sanè admodum mirabile, iniustitie pœnas fuisse etiam à moriuo Saule expetitas. nam cum Iudæa omnis in summa inopia, atque annonæ caritate tertium iam annum fuisset, Dauid oraculum Domini consuluit, Dixitq̄, Dominus, propter Saul, & domum eius sanguinum, qui occidit Gabaonitas. vocatis ergò Gabaonitis Rex, dixit ad eos, Quid faciam vobis, & quod erit vestrum piaculum, ut benedicatis hereditati Domini? neque prius commutata annona est, quàm Saulis filiorum, & nepotum sanguine, ac cade, Gabaonitis parentatum est.

Dauid.

2. Reg. 11.

Dauid, Bethsabees amore captus, adulterio addidit eadem Vriam; quare Nathan Propheta hec ad eum, Dei nomine, verba fecit. Vriam Hetheum percussisti gladio, & uxorem illius accepisti in uxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua, vsque in sempiternum, eò quod despexeris me.

Idem.

2. Reg. 16.

2. Reg. 19.

Hebraorum Doctores volunt Danidis regnum fuisse, post mortem Salomonis diuisum, quia ipse primùm omnia Miphiboseti bona, deinde dimidiam eorum partem, eius seruo, dominum suum calumnianti, causa incognita, atque inaudita, adiudicauit.

Achaab Rex Samariæ.

3. Reg. 20.

Cum Benadadam, Syria Regem, capitalem Hebraorum hostem, Dei beneficio, ingenti prælio fregisset, viuumq̄ in potestatem suam redegisset; non solum eum vita donauit, sed etiam fratrem appellauit, fœdere sibi coniunxit, atque incolumem dimisit. Tum quidam, è numero Prophetarum, hanc in eum sententiam,

tiam,

iam, diuino impulsu, pronunciauit. Hac dicit Dominus, quia dimisisti virum, dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.

Idem.

N Abothi Iesrahelita vineam, sanè amenam, & benè cultam, Achabus penè deperibat; ille patrimonio suo se se vlli cesurum praciè negat. Rex vix lachrymas tenet. Iezabel viri simplicitatem deridet, atque interim testes parat, qui Nabothum blasphemie accusent, falsisq; criminationibus innocentem circumueniant, atque obruant. nulla mora. accusatur, circumuenitur, condemnatur, lapidibus opprimitur. tùm Regina Achabum in vinea possessionem ire iubet. Eunti obuiam fit Elias, qui Dei iussu hanc in eum sententiam dixit. Occidisti insuper, & possedisti. hac dicit Dominus. in loco hoc in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum.

3. Reg. 21.

4. Reg. 9.

Manasse.

Inter ceteras causas, quæ Manassi, Iudeisq; exitium attulerunt, vna, eaque non minima, fuit innocentissimorum hominũ sanguis effusus, ita enim scriptum est in Regum historia. factum est autem hoc, per verbum Domini, contra Iudam, vt auferret eum coram se, propter peccata Manasse vniuersa, quæ fecit, & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & impleuit Hierusalem cruore innocentium, & ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

Libido. Cap. XIII.

Cathachlysmus. Sodoma. Gabaa.

RELIQUA flagitia singulas aliquando vrbes euertisse; aut in magnam aliquam miseriam adduxisse legimus; at libido orbem terrarum vniuersum penè deleuit. cæli

- Gen. 7. enim cataractis apertis, tanti se se imbres effuderunt, ut nihil penitus relictum sit in terris, præter ea, quæ in archa Noë continebantur. Cum verò aqua hominum libidinem sedare non potuissent, Dominus pluit super Sodomam, & Gomorrhæam sulphur, & ignem à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has; & omnem circa regionem, vniuersos habitatores urbium, & cuncta terra virentia. Iam Gabaonitarum flagitiosissimam impuritatem, non ipsis modo, sed vniuersis Beniamitis exitio fuisse, nemo ignorat.
- Gen. 19.
- Iud. 20.

Seres.

IN Serum regionibus quedam oppida, præpostera libidinis infamia flagrantia, sulphure, atque igne absorpta fuisse, Lusitanorum litteris proditum est.

Hispani. Carthaginenses.

- Lib. 7. **S**aluianus, Massilie Episcopus, in libris de prouidentia Dei, asserit Deum, Hispanos Vandalorum armis attriuisse, & sub eorum ditionem, atque Imperium redeiisse, propter nefariam eorum libidinem. Vandalis verò adiumento ad Hispanias perdomandas fuisse, propter eorum castitatem. cuius quidem castitatis ad eò erant studiosi, ut cum Carthaginem expugnassent, eamque lupanaribus plenam offendissent, meretrices ad maritalem thorum compulerint, & luxurie quasi tabernas sustulerint.

Ramirius Hispaniæ Rex.

Huius libido Hispaniæ vniuersæ exitio fuit. nam, cum filiam Iuliani comitis constuprasset, ille, iniuriæ impatiens, Sarcenos, ad eam vlciscendam, aduocauit, & in Hispaniam induxit. quam quidem Barbari, cum infinita hominum strage, (nam DCC. hominum millia in eo bello vring, cecidisse memorantur) occuparunt, & per DCCC. penè annos tenuerunt.

Peccatum. diuinæ legis con- temptus. Cap. XX.

MNIS miseria causa, est peccatum. atque hæcenus quidem quedam peccatorum genera commemoravi. nunc pauca vniuersè dicam. nam, si omnes locos percensere velim, oporteret me huc vniuersam sacram scripturam conferre.

Filij Ephrem.

HI licet scirent arcus summa arte contendere, & sagittarum præstantissimi essent, maximamq; virtutis opinionem haberent; in prælijs tamen vix hostium conspectum sæpè sustinebant. cuius rei causam offert David, Non custodierunt, ait, testamentum Dei, & in lege eius noluerunt ambulare. Psal. 77.

Saul.

DE hoc ita scriptum est. mortuus est Saul, propter iniquitates suas; eò quod prauaricatus sit mandatum Domini, quod præceperat, & non custodierit illud. Sed insuper etiam Pythonissam consuluerit, propter quod interfecit illum, & transtulit regnum eius ad David. 1. Par. 10.

Ioram Rex Hierosolymæ.

AB hoc defecit Lobna, defecerunt Idumei, Arabes, Philistæi. Aethiopes verò in Iudeam impetum fecerunt, eamq; diripuerunt. ipse tunc, morboq; confectus, magno cum dolore, & cruciatu excessit è vita. causam habes in Paralipomenis. Dereliquerat enim Dominum patrum suorum. 2. Par. 21.

Iudas.

Iudæi.

Hier. 40.

B Abylonij victoriam, quam de Iudæis habuerant, non armis, aut viribus suis, sed diuinę iustitię, quam peccatis laceſſerant, & in seipsos illi concitauerant, acceptam referunt. ita enim Princeps Assyriorum Hieremiam alloquitur. Dominus Deus tuus loquutus est malum hoc, super locum istum, quia peccastis Domino, & non audistis vocem eius.

Idem.

Iudith. 5.

Nihil in hanc sententiam legi pulchrius potest, nihil enucleatius ea concione, quam habuit Achior, Princeps filiorum Ammon ad Holofernem. ex qua conclusionem tantum proferam. Nunc, ergo, mi Domine, perquire, si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum; & ascendamus ad illos; quoniam tradens tradet illos Deus: & subiugati erunt sub iugo potentię tue. Si verò, non est offensus populi eius coram Deo suo, non poterimus resistere illis, quoniam Deus eorum defendet illos.

Galli. Hispani. Afri.

VAndali in turbinis, aut tempeſtatis modum, in Galliam, Hispaniam, atque Africam inuaserunt; easque prouincias longè, latèq; vastarunt, propter Christianorum scelera, atque flagitia. Quod Saluianus, Massilię Episcopus, inde probat, quod & opulentissimas regiones iam sub Imperium redactas, deseruāt, & ipsi fatebantur non suum esse opus, quod efficerent, sed Dei, cuius iussu, atque impulsu agebantur. Adde, quòd, ut idem testatur, cum essent natura infirmi, numero pauci, ingenio hebetes, tamen, & robur Gallorum, & multitudinem Hispanorum, & calliditatem pœnorum vicerunt.

Atila. Tamberlanes.

ATila Hunnorum Rex, cum nobilissimas prouincias, & ciuitates ferro, flammag; vastaret, & in omnem etatem in-
credi-

credibili atrocitate grassaretur, Dei se flagellum nominabat, Tamberlanes verò, cum id ipsum faceret, Dei iram, indignationemq; se appellabat.

Mathæus magnus Vicecomes.

Huius responsum, dignum immortalitate, celebratur. nam, cum exul esset. Turriano hosti insolenter querenti, ecquando in patriam, & ad pristinam dignitatem rediturus esset, Quando, inquit, tua peccata maiora erunt meis.

Alphonfus II. Rex Neapolis.

Hic Gallorum aduentantium metu perculsus, regnum Ferdinando filio cedere, & in Siciliam sese conferre statuit. In qua rerum perturbatione, fertur, spiritum Ferdinandi patris Iacobo Chirurgo ter apparuisse, eique primum leniter, deinde, seuerissimis verbis, mandasse, vt iuberet Alphonsum, spem omnem regni tuendi, ac retinendi abijcere. Fixum enim esse, vt illius stirps, ac soboles, varijs agitata casibus, regnoq; spoliata, extingueretur. huius rei causam esse scelera ab ipsis perpetrata, atque illud imprimis, cuius ipse suasor, atque adhortator, inter Puteolos, & Neapolim, in templo D. Leonardi, fuisset, Fuit autem opinio Alphonsum, eo loco, patrem impulisse ad regni procerum, quos in carcerem ille coniecerat, cedem. certè multorum sibi facinorum conscius, cum neque noctu, neque interdium conquiesceret, regni defensione desperata, in Siciliam profugit.

Valens. Traianus Valentis legatus.

Traianus à Valente Imper. contra Gothos cum exercitu missus, magna accepta clade, Constantinopolim reuertitur ubi eñ Imperator magnis, grauibusq;, contumelijs excepit, conuictijsq; laeceravit. Tùm ille audacter, non ego, inquit, victus fui, Imperator, sed tu victoriam impietate corrupisti, Deumq;, à nobis alienatum, aduersariarum partium fecisti.

Turcæ. Hæretici.

Turcarum Imperium quam ob rem tam diuturnum sit, non nemo nostra ætate, quesivit, & in disputationem vocavit. Sed qui alias afferre causas conantur, præter morum nostrorum peruersitatem, longissimè aberrant à veritate. nam, ut scriptores omnes, qui politica scripserunt, quàm diligentissimè euoluas; ut omnes, qui de regni administrandi ratione aliquid memoria prodiderunt, perlegas; ut cunctas denique humana prudentia partes excutias; nihil inuenies, unde diuturnitatis eius rationem haurire possis. malus est, omnium consensu, custos diuturnitatis metus. at Turcarum principatus metu continetur, nihil violentum durabile esse posse, communi penè prouerbio, tritum est. at ille totus est ex violentia, atque immanitate conflatus. Barbaros seruituti natos esse, Aristoteles docet: Grecos verò dominationis; at nunc populus omnium barbarissimus Grecis dominatur; Asia, Africa, atque Europa nobilissimas prouintias Imperio continet, Plato Respublicam beatissimas fore asserit, cum aut docti, & sapientes homines eas regere cepissent; aut qui regerent, omne suum studium, in doctrina, ac sapientia collocassent. at verò Othomani, & septingentos amplius iam annos rerum potiuntur, & non solum à doctrina, sed ab omni etiam humanitate semper abhorruerunt. Quid verò minus durabile iudicari possit, eo Imperio, quod exterorum hominum fide nititur, persugarum consilijs administratur? ubi serui dominantur? ubi vis est pro lege; ius, & æquum situm est in gladio? ubi iudicij cupiditas præest; equitati auaritia dominatur? ubi nulla est certa uxor, nullus erga liberos amor, nulla caritas erga propinquos? Potest, ubi communio sanguinis, coniunctioq; ab ipsa natura instituta, atque ingenerata, nihil loci habet, vlla esse vel prudentia inuenta, vel arte constituta, vel lege conformata animorum conspiratio, atque consensio? potest, ubi iura nature nihil habent roboris, atque neruorum, vllum esse ius gentium? Ergò cum, in Turcarum dominatu, nihil secundùm rationem penè esse videas, eius amplitudinis, ac diuturnitatis causas aliunde, quàm ex occultis Dei iudicij accersere, stultum est. Deus olim, ad Assyriorum impotentiam deprimendam, Medos adduxit.

Medorum autem superbiam Persarum armis prostravit. Persas Alexandri magni virtute afflixit, & in ordinem redegit. at vero Alexandri successores, mutuis discordijs attritos, Romanorum armis, euertit. Romanos autem, cum iam eorum auaritia, atque crudelitas suos omnes numeros expleuisset, bellis ciuilibus debilitauit: tum exterarum gentium, que in Italiam, locustarum more, inuaserunt, irruptione, ac furore penè deleuit. si quid dignitatis, ac firmamenti reliquum ad orientem solem erat, id Turcarum armis, & impetu contriuit, atque euertit. q̄ enim nostris ex Palestina eiectis, Asia atque Armenia nobis crepta, Imperium Constantinopolitanum, Græcorum disidijs ac seditionibus diuulsam, & mancum, vrbe capta, atque Imperatore trucidato, occuparunt. tum Calloianem Ponti Regem, frustra Persarum opipus confidentem, regno spoliarunt. deinde armis in Europam translatis, Peloponesum, Epirum, Macedoniam, Pannoniam sub Imperium, ditionemq; redegerunt. nunc Italia, ex Epiro, Hispania, ex Africa, Germania, ex Pannonia, minas intentant, atque exitium minantur. Pugnant pro Barbaris contra nos scelera, quibus obstricti sumus. Ob que, Deus immortalis, nos ut puniat, primum quidem Christianos Principes, celesti luce destitutos, consilio orbat, atque intestinis discordijs conflictari, conficique permittit. Tum Barbaros, opibus auctos, armis instructos, militari virtute confirmatos, excitat, & ad vastitatem, atque interitum Christianorum rebus afferendum adducit. ita olim Moabitas, Philistheos, Syros, Babylonios in Hebreos concitauit, & ab eis idololatriæ pœnas toties expetiuit. Vna ergo impietas, & nos omnibus Reip. tuende presidijs spoliat, & hostibus omnia in nos arma subministrat. Pugnat in nos non Turcarum ingenia, que obtusa, non vires, que infirmæ, non disciplina, que barbaræ est: sed facinorũ nostrorũ vis, sed flagitiorũ impuritas, sed scelerũ immunitas. Quibus quidẽ rebus diuinũ numen lacestitũ, atq; impulsũ, concitat in nos barbarissimarũ gentiũ acerbitatẽ. Atq; ut leuiora sunt gentiũ à Christi fide, ac religione alienarum, q̄ nostra peccata: ita æquius est Turcas, quam malos Christianos tolerari; tolerabilius est Hierosolymam, & liberatoris nostri sepulchrũ, & tot alia loca eius vestigijs insignita, admirandis operibus illustrata, cruore imbuta, in Saracenorũ esse

potestate, quàm à nobis, omni libidinis turpitudine, quasi ince-
 stari. Regnàm Hierosolimitanum, admirabili Gotifredi uirtute
 partum, paullo amplius LXXX. annis in nostrorum potestate
 fuit. Quid mirum? Pontifices erant apud nostros ludibrio, Sa-
 cerdotes contemptui, religio ipsa derisioni. intolerabilis quedam
 militum licentia diuina humanis aequabat; profana sacris permi-
 scbat. ubique luxurie infinita uestigia cernebantur. Quid ergo?
 sineret Deus se à suis impudentissimè despici, illudi, derideri? sine-
 ret loca, filij sui sanguine adhuc madentia, omni libidinis turpitu-
 dine sedari? Grauis est omnis contumelia; grauisissima, quæ à do-
 mesticis infertur. acerba omnis iniuria, acerbissima, quæ ab in-
 grato proficiscitur. Expugnarunt Turcæ Constantinopolim. ni-
 hil mirum. Expugnauerat enim eam prius summa Græcorum
 impietas. mitto defectiōnem à Romani Pontificis auctoritate. mit-
 to hereses, auaritiā, crudelitatem. quid? tolerandumne erat,
 Constantinopolitanos ciues in celeberrimum illud templum, à Iu-
 stiniano Imperatore conditum, equis ingredi, & ex equis Sacro-
 sanctam Eucharistiam, vix, aut ne vix quidem detecto capite,
 quid uis aliud agentes, atque attendentes, spectare? Quid face-
 ret Deus? urbem hostibus ad prædam, Principes Græcorum ad
 necem, multitudinem ad seruitutem, templum ad equorum sta-
 bula, concessit. Cyprus insula, quantis, & quam multis esset
 sceleribus obstricta, neque ego facillè possem commemorare, & si
 possem vererer ne uelle existimarer eius gentis, sanè quàm miser-
 rime, uulnera refricando exulcerare, doloremq; renouare. Ex
 ijs colligitur, cum gentium omnium, tum præcipuè Christi fide
 imbutarum, calamitates, atque offensiones non aliunde, quàm ab
 eorum præuè factis, oriri. Quibus quidem fit, ut Deus nos, &
 sapientiæ suæ lumine orbatos, & gratiæ præsidio priuatos, nudos,
 atque inermes exteris nationibus, ab ipso armatis, atque instru-
 ctis, ad necem, & ad seruitutem abijciat, & hac ratione, in me-
 dio inimicorum suorum dominetur, & se se de hostibus suis con-
 soletur. Vna ergo nostrarum miseriarum causa; una pestis, atq;
 pernicies, quæ Italarum ingenia, contra Turcas, obæcat; quæ
 Hispanorum solertiam eludit, quæ Gallorum impetum moratur:
 quæ Germanorum robur infringit, quæ potentissimorum Regum o-

pes, perpetuis discordijs, conuellit; quæ nos denique reddit, omni ex parte, Barbaris inferiores, impietas. Qui alias causas affert, non causas, sed effectus commemorat, & scelerum piænas describit. nam Principum inertia, militaris disciplina intermissio, Regum dissidia, atque alia de hoc genere, in quæ plerique conferunt causas calamitatum, non sunt ipsa causa, sed effectus potius nostra impietatis. non radices, unde Resp. exitium oriatur, sed propagines peccatorum. Peccatis enim nostris irritatus Deus, & inuentum, languori, otioque se dedere, nec perinde, atque debet in gloria studio uersari, & Principes omne suum studium in auaritia collocare; & Reges mutuis inter se odijs, atque inuidia arde, permittit. Tum iam effeminatos, atque inermes hostibus, quasi tortoribus exponit. ita Barbarorum opes nostris sceleribus amplificantur, & continentur. Fieri quidem potest, ut Turcarum Principatus, cum ipsorum superbia, atque immanitas ad summum uenerit, alterius cuiuspiam gentis impetu, atque incurssione subuertatur; sed ut nobis hostes desint, nisi nos ante peccare desierimus, fieri non potest. Itaque ubi Turcæ desunt, grassantur Lutherani, Calviniani, atque aliæ huiusmodi furiosorum hominum sectæ.

IOANNIS BOTERI
AD IOANNEM VINCENTIVM

Pinellum Sylua, cui titulus otium
honoratum.

NUNC scribenda, super genibus, mihi carmina,
Debita Pinello. docta presto este sacros. (tandē,
Huc, & / aues / latis hilarantes cantibus auras,
Et Zephyrus placidis demulcens ora flabellis,
Inuitant. condensa umbras coryletaministrant,
Et riuus gelidis argenteus adfluit undis.

Et memoranda viri foret alta Aeneide virtus.

Omnipotens rerum genitor mortalibus agris
Inseruit, sparsitq; inter praecordia, flammam;
Equis mirus amor fame, atque immensa cupido
Terrigenum mentes stellanti extolit olympo.

Pradulci laudis studio, immortaliter; omne
Raptatur mortale genus: puerique, senesque
Laudem adamant; laudem exquirunt matresque, viriq;.
At non una placet cunctis via. plurima certat
Turba armis, studijsq; ferociarescere Martis.
Pellaeus iuuenis, leta inter nuncia, plorat
Nil sibi vincendum, forti a genitore, relinquere.
Vndecies centena hominum se millia Caesar
Iactauit rapido misisse in Tartara ferro.
Praeter ciuilibus bella illadata furoris.

Tantus amor fame armorum virtute paranda.

Pars, cui obstat gelidus circum praecordia sanguis,
Castra odit, tristeq; tubas, sauosq; tumultus:
Tendit at urbanis caelo se tollere rebus.

Artibus his Cicero; Romana his, Lalius vrbe,
Exemere olim infirmi sua nomina vulgo.

Pleroque, ingenij audacis pernicibus alis,
Confisos, inuenta inuat sua credere luci,

Doctorem latè manibus versanda virorum .
 Scriptorum hinc est omne genus , qui praelia Regum
 Tristia , qui terrarum oras , qui sidera cæli
 Describunt , radiiq; notant , causasq; latentis
 Natura ante oculos ponunt , aspersa nitentis
 Splendore eloquij ; neque enim tibi fœda probari
 Scripta putem tetra illuic , cecisq; tenebris .

Denique quotquot auent dulci quoque viuere fama ,
 Tentare , ac moliri aliquid conantur , & ardent
 Egregium , ventura ferant quod secla nepotum
 Laudibus . hi viuos ducunt , de marmore , vultus ;
 Pyramidum hi miras tollunt ad sidera moles .
 Hanc visum cælo mortalibus addere curam ,
 Hos stimulos , qui si cessent , languescere cernas
 Omnia . praduris horrebunt sentibus arua ;
 Deseret alma ceres campos , collesq; lyaus ;
 Nulla artes , nulli florebut denique mores .

Cornipedem acer eques , ferrato calce , fatigat ,
 In cursumq; adigit : sinuoso carbasa coro
 Impellente , secant Neptuni carula naues .
 G L O R I A dia homines acuit , stimulosq; sub imo
 Pectore vertit agens . his , ceu calcaribus , acti
 Temnunt cæli iras , ponti discrimina temnunt :
 Et dulcis patriæ oblitus , oblitique suorum ,
 Atque sui , in fluctus in tela feruntur , & ignes .

Tu solus laudem assequeris Pinelle sedendo ,
 Comprehendisq; manu , quam vix attingere cursu ,
 Vix alij remis : atque aura prendere possunt .

Quid cause esse rear ? non sat sententia constat ,
 An quia pernici fugientes illa volatu
 Sponte sua sequitur , nitidusq; amplectitur alis ,
 Atque eadem cupidos motis fugit auia pennis ,
 Ignotosq; sinit stygijs fluitare sub undis ?
 An quia nonnullis ipso contingit ab ortu ,
 Vt cari , clarique hominum celebrentur amicis
 Plausibus ac votis , siue id felicia cæli

Sidera, diuino nutu, siue oris honores
 Efficiant, habitu suè aliquis, naturaq; multis
 Affinis, similisq;, & amoru nata serendo?
 An quia viuendi genus id seclaris, & ambis
 (Præclara ambitio) quod cunctis proffit, & obste
 Omnino nulli, atque omnis virtutis, & artis
 Ingenua studijs vigeatq;, & floreat vnum?

Hæc causa est, ni me penitus sententia fallit,
 Hæc seges, hi laudum fontes, hæc semita qua te
 Sublimem, monstrat, qua se via lætæca, ducit.
 Arte hæc tantum alios superas, infraq; relinquis,
 Quantum vlni corylis, quantum vlnis Herculis arbor,
 Herculeis syluis abies altissima præstat;

Altum alij teneant, pelagoq; ferantur aperto,
 Credant vela Notis, credant Aquilonibus atris:
 Per medias fyrtes, Siculiq; pericula ponti:
 Per concurrentes rapidis symplegadas undis,
 Tendere iter, cursumq; iuuet, neque facta procellis
 Saxa reformident; ausint tentare Maleam,
 Ausint infames, seuæ Acrocerania, rupes.
 Tuta tibi, ac tranquilla placent, & nescia fluctus.

Vel tibi nobilitas, titulis insignis auorum,
 (Nam quis Pinellos nescit? Genua ipsa, superba
 Sit licet, imprimis numerat vos gentibus vltro)
 Vel tibi opes, fratresq; opibus, belloq; potentes;
 Vel (quia diuini contemnis more Biantis
 Non tua) tergeminos excelsa parasset honores
 Virtus, & digna imperijs, & digna tyaris.
 At res humanas pendenti vilia cuncta
 Visa tibi, præter pacate gaudia mentis:
 Gaudia diuitijs Phrigij meliora tyranni.

Cætera vel ferro delecta, vel ignibus hausta,
 Fulmine vel tacta, intereunt, vel lapsa feruntur
 Sponte sua, in præcepsq; ruunt, & victa fatiscunt.
 Cuncta ruunt, firmumq; nihil tegit arduus æther.

Qualiter Oebalij studio rosa culta coloni,

Sole oriente rubet, pallefcit sole cadente;
 Talis vita hominum. fluit, ac mutatur in horas;
 Et nunc stagna fecat Zephris tranquilla fecundis.
 Nunc afflicta vadis, aut duris cautibus heret.

Nonne vides, quam dira lues, & fœda repente
 Tempeſtas Venetum florentem inuaſerit urbem?
 Vt nunc mœſta ſedet pelagi Regina fremtentis,
 Tonſa comam, lacerata genas; percuffaq; palmis,
 Pectora, natorum aſpectans infanda ſuorum
 Funera? cœlicolas votis proſtrata fatigat,
 Aſtra ferit clamore, undas manantibus auget
 Fleribus. ipſe etiam cautes, ipſa æquora, quanquam
 Sæua, gemunt, dominam tantos haurire dolores.

Ecce aliquis, Cererem miſſus, Bacchumq; parare,
 Adfert pro victu virus. conuiuia luctu
 Turbantur, dum lata alibi connubia iungunt,
 Dum ſaltus dant, & tacta teſtudine plaudunt,
 Ecce cadit, ſubita morte, immatura puella,
 Et ſponſum pheretro mutat, thalamosq; ſepulchro;
 Atque aliquis veterem, tandem, complexus amicum,
 Oſcula dum figit miſero, letale venenum
 Inſpirat, (res mira) cadit qui peſte carebat,
 Viuit is, in cuius latitabat merſa medullis.
 Urbem alius trepide fugiens, peſtem hauſit in ipſa
 Aut cymba, aut rheda. Crebro quod rere ſalubre
 Mortiferum eſt. Mens cæca hominum, atque ignara futuri,
 Coniugis ante pedes coniux procumbit, & ipſum,
 Attonitum caſu, letalibus afficit auris.
 Euadunt famuli, natiq; & ſola relinquunt
 Teſta fuga: trepidatq; metu vicinia tota.
 Non aliter, quàm cum cælo graue fulmem ab alto
 Finitimas tetigit flammis ardentibus ades.
 Ex ipſo infœlix ſuxit puer ubere mortem,
 Mortem eger tepido incluſam medicamine ſuxit.
 Funera funeribus cumulantur, mortua viuus
 Corporibus permixta iacent: inuenta magiſtros.

Deficiunt; nec iam vlla facit decreta Senatus :
 Tantum orat , supplexq; manus ad sidera tendit .
 Interea crescit virus , lateque vagatur :
 Non socer à genero , non hospes ab hospite tutus .
 Si qui tabificum forte euasire venenum ,
 Illos certa domant ieiunia : squalida pallent
 Ora fame , & rigidis harent vix ossibus artus :
 Genua labant miseris . Complexę pignora matres
 Expirant animas ; trepidi clausere tabernas
 Artifices ; pendent opera imperfecta per urbem .

Quid multa ? vrbs Itala decus , & clarissima gentis
 Gloria , tot grauida imperijs , tot clara triumphis ,
 Vel Parthis , Scythiaque iacet miseranda tyranno .
 O hominum tenui quam pendent omnia filo .

I . nunc tolle animos , & rebus crede secundis .

Nec vero (vt video) credis , fidiſue , nec omni
 Committis , nimium cupidus , tua carbasa vento .
 Cura tibi egregijs animum , complere capacem
 Doctrinis , nomenq; tuum secernere vulgo ,
 Laudibus ingenij ; queis haud secus vndique flores ,
 Quam varijs late pubescens floribus hortus ,
 Facundo quem terra solo , quem daedola multa
 Arte manus coluit , mites qua surgit in auras
 Pausilypus , clarus Sinceri carmine collis .

Eloquij vis nota tibi , seu tollere cælo
 Magnanimum res , ac decora immortalia Regum ,
 Seu placare feros , seu mens impellere segnes ,
 Seu retinere hilari caros sermone sodales .
 Nunc riuus , vt mixtus , tonitruque , & grandine nimbus ,
 Nunc tanquam infusus pratis florentibus amnis ;
 Nunc velut æstiuo percussus hydere riuus .
 Seu Romana rapit , seu te facundia Graium ,
 Loctantur veterum manes , animaque virorum .
 Seu te hispana trahit forte altiloquentia , seu te
 Gallica mollities , seu te sermonis Hetrusci
 Mundities , splendorque iuuat , tibi tempora necet

Fronde Arnus merita, Rhodanusque, & dives Iberus.

*Nimirum non forte volant tibi inania verba;
Verba sed è pleno manantia pectore veri.
Naturę tibi merita patent arcana tenebris,
Quę vis materię, partes insusa per omnes,
Instabili varias iungat sibi fœdere formas,
Quamque habet excutiat, quam non habet, expetat vltro,
Inconstans, nullaque colat connubia lege,
Qualis adulterij infamis fœmina crebris.
Sit ne eadem stellis gemmantibus, atque caducis
Rebus materies late subiecta? quid astris
Debeat inferior moles, atque ipsa voluntas?
Sit ne aliquid præter lumen, quo Phoebus, & orbes
Aetherei afficiant ignem, mare, nubila, terras.
Et quę mixta gerunt ignem, mare, nubila, terras.*

*Quę nam causa sali spumantis conciet æstus
Tam varios? neque enim. Siculi freta feruida ponti,
Et Gessoriaci motu turbantur eodem.
Et mare ab Euxino Aegæum quod manat in æquor,
Sic fluit, ut nunquam conuersis resluat undis.
At vero Herculeas fauces quod verberare plangit,
Sic fluit, ut semper conuersis resluat undis.
Adde, quod occasus solis petit æquor Eoium,
Occidunq; ortus. Dariena hinc littus, & inde
Percussa resonat tellure, atque astra lacescit.*

*Quodque mihi auditu mirum accidit, atque aspectu,
Cęrula dum Venetis rapior per stagna phaselis,
Septima cum cœlo sese luna extulit alto,
Atque oçtaua, iacent maria, atque immota recumbunt,
Et nonne incipiunt rursus feruere sub ortum.*

*Quę ratio cur tam varij tibi cynthia vultus,
Tam varij cursus errantibus athere flammis?
Cum te orbes supra positi voluantque, rotentque,
Cur nil ipse moues spheras Saturne minores?
Quanta adhibenda fides Chaldeis, quanta futuros
Aeris incerti motus audentibus olim,*

Descripſiſſe, velut prognata oracula Delphis,
 Ortæue chaonijs in ſyluis? talia nemo
 Euocet ætherias melius te lucis in oras.

Quid virtus ſit, quid vitium, quis terminus ultra
 Quem nequeat pulchrum, nequeat conſiſtere rectum.

Quis finis, quo res omnes referantur, & ipſe
 Haud uſquam. quo ſint virtutes fœdere nexæ;

Quid reliquis tribuat prudentia dia, quid iſti
 Contra illæ referant, hæc tu altis fontibus hauris,
 Fœcundasq; tuos ingenti gurgite campos.

Quæ ratione vrbes frenande, atque arte regenda,
 Ate, utinam, tandem, tua diſcere patria poſſet.

Conſilijſ parere tuis præſtantibus illa

Si poſſet, fœlix belloque & pace vigeret,

Libertate domi, foris inclyta Marte ſuperbo.

Non Regum nutus egra obſeruaſſet, at ingens

Viribus & terras frenaret, & aquoris undis

Iura daret, Cypri Reges, Syriaq; feracis

Horrerent ligurum claſſes, Thracumq; tyranni,

Rurſus & Aegeum, Genuam, Euxinumq; per aquor.

Multa cauſis Genuam reſonaret rupibus Echo.

Nunc iacet, heu, dum bella gerit ciuilia, & amens

In ſua diſtrictum conuertit viſcera ferrum.

Tu, quoniam ſpes nulla, premis ſub corde dolorem.

Iam quid Cæſareas leges? quid iura piorum

Pontificum memorem tibi nota? quid abdita cæli?

Natura ut triplex ſubſiſtât hypopſtaſis vna,

Compleat immenſum ut diuinus ſpiritum orbem,

Omni mole carens, atque omnis corporis expers:

Quæ vis tanta vnda, ut corpus contingat, & agræ

Detergat menti labes, & vulnera ſanet?

Quæ ſtygio vis tanta igni, ut percellat, & urat

Inſectos vitijſ animos, & crimine nexos?

Omnia ſi memorare velim, ſol feſſus anhelos

Oceano demittet equos, & dicere ſtultum eſt,

Omnino, quæ cuique oculis cognoscere promptum eſt.

Non ita tu *sophiam* tamen *amplexaris*, & *artes*,
Gracia quas *peperit nobis*, & *maxima Roma*,
Ut fugiat te quid rerum toto orbe geratur
Interea. mundum ingenio complecteris omnem,
Gallia quid paritura noui ? quem Belgica tandem
Belli habitura modum, quem discors Sarmata Regem ?
Quid nunquam maturat Iber ? qua cogitat arte
Romanus firmare pater, queis viribus egras
Christiadum res, & Parthos arcere furentes ?
Crete ne, an Melita tempestas horrida, que nunc
Infestis Thracum fremit, atque horrescit ab oris,
Impendet; Caesar trepidam munire Viennam
Apparat, an Budam premere, & vexare frementem ?
Hoc melius, quam tu, magni haud nouere Tyranni.
Inde gerendarum presso experientia rerum
Tanta tibi, seu de belli ratione mouendi,
Seu de pace graues edisseris inter amicos,
Conticuere omnes intentisq; auribus harent.

Nec vero te sola iuuat prudentia rerum,
Moribus hanc pura niue candidioribus ornas :
Nutantemq; ex se, virtutum robore firmas .
Ac veluti Regem meditatus forte magister
Aemathium cous, sic lumina miscet, & umbras,
Sic oculos, sic arte manus, sic temperat ora,
Ut caucat ne sit praclarior illa colorum
Munere, quam laude ingenij, manuumq; labore.
Haud aliter mira instituens tu ducere vitam
Illustrem ratione, caues praestantius almis
Virtutum titulis, ne quid miremur in illa .

In primis vero diuina modestia visa,
Cui numero ex omni dicas, que dicere amantes,
Verba solent miseris nimium, heu, iam nota puellis .
Hanc tibi connubio sociasti : hanc pectore toto
Hausisti, hanc geris ore, oculis hanc lenabus apte
Exprimis . hec animi motus, hec corporis omnes,
Immissis, pressisque velut moderatur habenis .

Huius ope , humana media inter crimina vita ,
 Et rerum varios motus , hominumq; labores ,
 Totque viros , gente ex omni , tua limina vulgo ,
 Mellifica vt volucres fului pretoria Regis ,
 Qui celebrant , purum labis trahis integer auum .

Qualis sarmatici tranquilla Berysthenis vnda
 Tendit inoffensos , olei immersabilis instar ,
 Per torrentem Hypanim cursus , tetrumque per amnem
 Illimes tutatur aquas , ac lene fluentes .

Qualis , & occiduis Libye flagrantis ab oris ,
 Haud olim Hesperijs ignotus classibus amnis ,
 Carmanos siquando petunt Serasue repostos
 Millia per decies sena , altum excurrit in equor ,
 Sic vt aquas nullus pelagi contristet amaror .

Talis tu pelago felix versaris in isto
 Mortalis vita illecebris intactus , & agri
 Sic , quasi agens aliud , vitas contagia sacri .

Quod si audire aliquid ceu fit , tibi forte necesse ,
 Si quid amicorum causis impendere cura ,
 (Et quis amicitias coluit studiosius , aut quis
 Aut opera , aut auro socios plus iuuat egentes ?)
 Quod Peneus , facit , ipse facis . qua Thessala Tempe
 Perpetua herbofi vastit clementia veris ,
 Euroton exceptum , sed non (mirere) receptum ,
 Transportat Peneus , vitreo nitidissimus amne ,
 Liuentem , piceoque vndas horrore nigrantem ,
 Certum per spatium , donec se eiecerit vltro .
 Ipse suos peragit liquenti gurgite cursus ,

Non te vexat amor fului insatiabilis auri
 Contentum modico . non aulæ more , nec arte
 Seruili , teque indigna , venaris honores ,
 Premia virtutis . non te importuna cupido ,
 Stultæque credulitas , abducit tramite recto .
 Sat te sola beat moderate gloria mentis .

Non solum paribus Pinelle impendis honorem ,
 Exteriorq; loco cedis , dicensque salutem ,

Appellatq; prior , verum omni parte minores
 Sponte gradum conferre , paresque incedere cogis .
 Nec magis extenuat quisquam sua , nec magis alte
 Fert aliena : haud ut tamen admireris , & ornes
 Indigna , & cygni plumas affingere coruo
 Te , inuet , aut falsis blandiri vocibus vlli .
 Servile est mulcere aures , blandumq; sonare .
 Turpe , ut amicitias veneris , prodere verum .
 Recta virum , & sincera decent , ac nescia fuci .

Extrema Aethiopum fertur regione tepentum
 Mons humeros inferre polo , atque accedere caelo ,
 Sic ut nulli agitent immota cacumina nimbi ;
 Vere sed aeterno vigeant , & sole nitenti .
 Insanas hyemes , fremitumq; Aquilonis , & Austri
 Audit sub pedibus , motura & fulmina gentes ,
 Largificosq; imbres , tempestasq; sonoras .
 Haud aliter tu (quae magna indulgentia Christi est)
 Intentus caelo , atque animi invariabilis alta
 Pace fruens , vita speciem hanc , & fumea rerum
 Lumina , quae multorum oculis tam leta videntur
 Cateraq; incerti rides miracula vulgi .
 Vsq; adeo sedit tibi amica modestia cordi .
 Hec magnas inter laus est tua maxima laudes :

Ut varios inter picti rosa veris honores ,
 Quos placidas iactat Chloris , spargitq; per auras .

Non igitur mirum , si tot tibi iungis amicos ,
 Ingenijs , nec non Illustri sanguine claros ,
 Pene omni de gente . Tagus , quos turbidus auro ,
 Quos oleis vestitus Anas , quos Rhenus apricis
 Vinetis , quos lentus Arar , quos Vistula praeceps ,
 Quos modicis Sebetus aquis , quos gurgite vasto
 Proluit Eridanus , celebrant tua recta frequentes ,
 Qualiter Assyria rutilum Phoenicia volucres .
 Quinetiam hinc Ligurum Princeps urbs , nobilis , inde
 Parthenope , certant inter sese acriter , utra
 Te civem , natumq; suum sibi vendicet olim :

Nec vero Patauina nihil conetur, & ausit
(Quamquam heu fessa malis) tanto pro nomine sedes.

Nimirum; non sic affinis pondera ferri
Allicit ad sese magnes, aut lumina primo
Mane dies, virtus ut, sole nitentior ipso,
Ignotos, notosque trahit, iungitq; volentes.
Atque ea precipue, qua re ipse excellis in omni.
Hinc amor, & laudum tanta argumenta tuarum,
Hinc decora egregia, hinc otii florentis honores.

Quos quanquam ingenti virtute tueris, & auges:
Haud virtute tamen temnis Pinelle minori,
Immo eadem penitus; nimirum ea gloria demum est,
Non quæ hominum ex sensu, verum ipso à numine pendet.
Cetera more inuis, primo languentis Eoo,
Labuntur, tenues sensim disiecta per auras:
Gratia, amicitie, atque aggesta talenta talentis,
Et demum quidquid vulgus miratur ineptum.

Filius ille patris summi, qui, missus ab astris,
Vitam morte sua nobis dedit; alitis instar,
Qui, pascit caros, perfosso pectore, factus;
Humanas quam tempfit opes, quam tempfit honores,
Quam populi plausus? urbem cum posset, & orbem
Frenare imperijs, atque omnia regna tropheis
Insignire suis, famamq; extendere factis,
Vitam ignotus, egens, exegit, proditus hosti.
Raptatus, uinctusq; manus, cesusque flagellis,
Heu niucos artus. Quis cetera carmine tentet,
Soluere quæ in lachrimas possint, gemitusque, colubros,
Et tibi sunt inuis percepta, & fixa medullis?

QVAE IN HANC SILVAM INCVRRERVNT

Errata sic corrige.

Pag. 3. Imprimis.

Pag. 5. Sic riuus.

Pag. 5. Dædola.

In primis.

Sic ruis.

Dædala.

